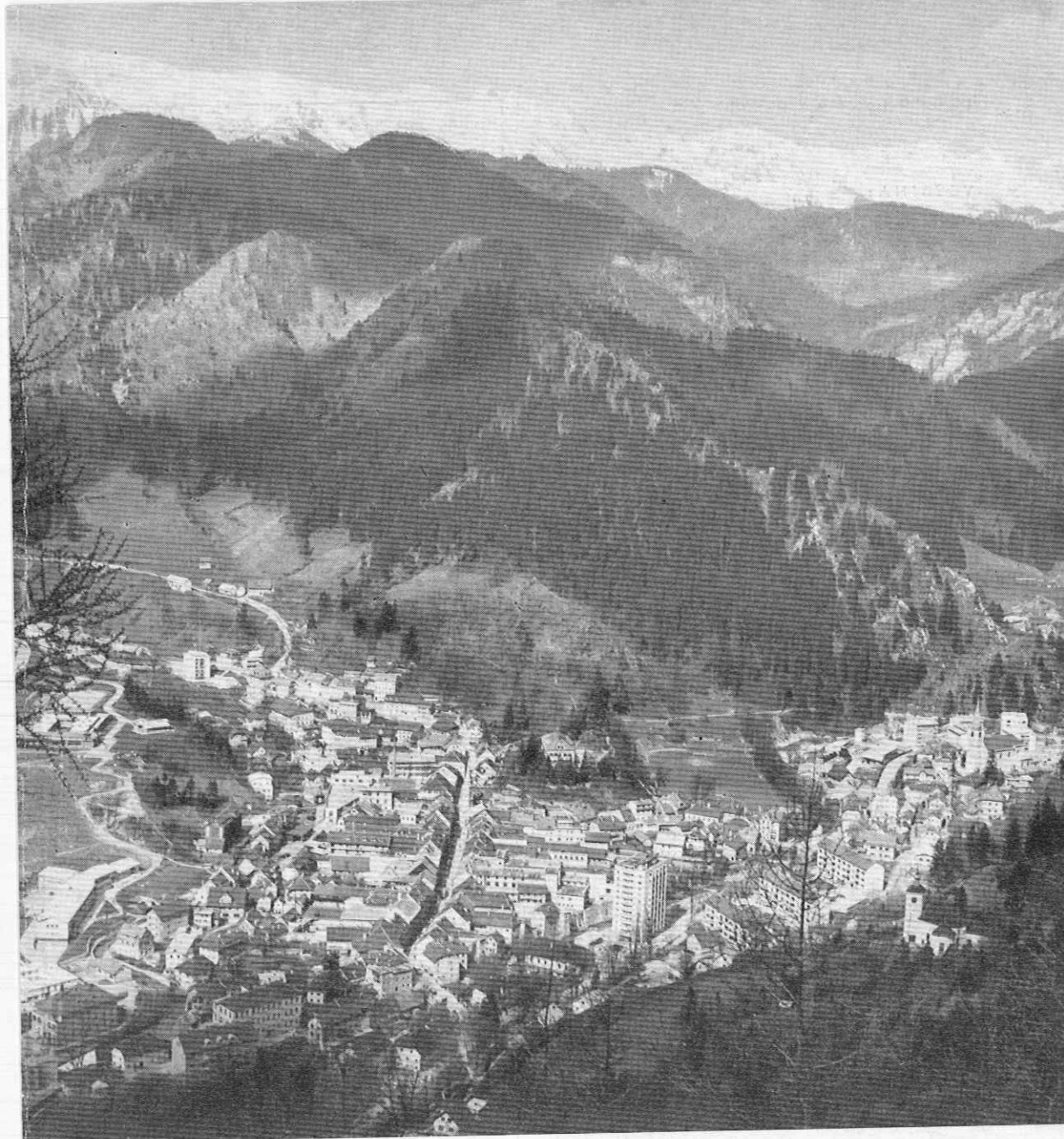

Ob 60-letnici Planinskega društva Trzin

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

10 1968

VSEBINA:

OB ŠESTDESETLETNICI PD TRŽIČ	445
TRŽIŠKI STEVILKI NA POT	446
MOJA POKRAJINA	
Tone Pretnar	447
SVET OKROG TRŽIČA	
Slava Rakovec	448
TRŽIŠKA DOLINA	
Vojteh Kurnik	452
KULTURNO-ZGODOVINSKI SPOMENIKI V TRŽISKEM	
OKOLIŠU IN NEKATERE PRIRODNE ZNAMENITOSTI	
Anton Costa	453
DVE CESTI	
Anton Costa	455
KO JANEZ ZGODAJ VSTANE	
MLADI ALPINISTI	461
DIVJAD V OKOLICI TRŽIČA	
Rajko Marenčič	461
OJ STORŽIČ JE NAŠE KRALJESTVO	
ZELENICA	463
GORSKO CVETJE	
Cveta Podviz	466
DROBCI IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA	
PLANINSKEGA DRUŠTVA V TRŽIČU	
Janez Kavar	467
ZGODOVINA TRŽIŠKEGA ALPINIZMA	
Marijan Perko	473
ILEGALNI PREHODI ČEZ KARAVANKE	
Andrej Stegnar	478
Z VRVMI IN KLINI	
1. NA POSIPU HUDEGA GRADA	482
DRUŠTVENE NOVICE	483
OBCNI ZBORI	488
VARSTVO NARAVE	489
IZ PLANINSKE LITERATURE	491
RAZGLED PO SVETU	493
NASLOVNA STRAN:	
TRŽIČ S SVOJIMI GORAMI – FOTO JANKO KRMELJ	

„Planinski Vestnik“ je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS - urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanaajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214, telefon 312-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišee izdeluje Tiskarna „Jože Moškrič“ v Ljubljani / Letna naročnina je N din 24.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih (naročnina za inozemstvo N din 37.— ali 3 USA \$) / Tekoči račun revije pri Narodni banki 501-8-5/1 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto. Rokopisov ne vračamo.

PRI ZALOŽBI

mladinska knjiga

v zbirki **GLOBUS**

po 30 letih

Janko Mlakar:

IZ MOJEGA NAHRBTNIKA

Janko Mlakar (1874—1953) je eden najpopularnejših slovenskih planincev, posebej pa znan kot planinski potopisec.

Še tako dolgočasne podatke o planinah, ljudeh in običajih zna zabeliti z duhovito šalo, vse skupaj pa z dobrodušnim humorjem, ki je več kot pol stoletja osvajal njegove bralce in poslušalce.

Sam je ob svoji 70-letnici zapisal:

»Kar sem spisal, je tako in prav res tako resnično, kot sva si v tem oziru resnica in jaz popolnoma brat in sestra, ki se ljubita po bratovsko akoravno se tu in tam malo sporečeta.«

Knjigo Janka Mlakarja krasijo fotografije gora, ki jih je Janko Mlakar tolikokrat obhodil in opisoval, ljubil pa bolj kot vse na svetu.

Knjigo

IZ MOJEGA NAHRBTNIKA

lahko kupite v vsaki knjigarni, naročite pa jo lahko pri zastopnikih in poverjenikih založbe ali pa pri oddelku za direktno prodajo založbe.

Cena knjige 35 din

planinski vestnik

glasilo planinske zveze slovenije I. 1968 — št. 10

Ob šestdesetletnici PD Tržič

Vsaka občina obsega svojevrsten svet, ki v njem po svoje žive njeni prebivalci, imajo svoje posebne želje, načrte, skrbi, pa tudi veselje in užitek. Za našo občino je gotovo značilno, da le njen manjši del leži na ravnem in v podnožju gora, vse drugo je v dolinah, pobočjih in planinah.

Tržič je zgneten med gorami. Kamorkoli te vodi pot proti izvirom voda, ki se v njem in okolici stekajo, gre navkreber. Povsod se ti odpira pogled po gozdnatih pobočjih, senožetih, planinskih tratih in skalah. Robove obzorja dosega oko samo preko gora.

Ni čudno, če je bilo prebivalstvo naše občine od nekdaj navezano na ta svet in da so najvnetejši ljubitelji gora med prvimi v Sloveniji ustanovili svoje planinsko društvo. Letos praznuje častitljivi jubilej, šestdesetletnico. Hvaležni moramo biti vsem njegovim ustanoviteljem, kasnejšim prizadevnim odbornikom ter drugim aktivnim sodelavcem, ki so vneli med ljudstvom ljubezen do planin; zaznamovali pota, da je moglo čim več ljudi zahajati poleti med zvonce planinskih čred in pod krov planšarij, ki se vrste druga za drugo na gozdnih mejah; ki so gradili planinske domove, da je bilo mogoče obiskovati planine pozimi in gojiti smučarski šport; ki so se v teh gorah borili za našo svobodo in ki so po vojni hiteli odpraviti nastalo škodo, gradili nove domove in nova pota, z gorsko stražo varovali pestri planinski svet, z gorsko reševalno službo pa mnogim pomagali v nesreči.

Planinstvo v naši občini pomeni leto za letom več. Potrebno je vsem delovnim ljudem, da si po delu v tovarnah in pisarnah osvežijo duha in telo. Lepo je videti, če se vsa družina poda na sveži planinski zrak in če se taka navada širi in utrjuje med mladino.

Planine nam pomenijo bogastvo, ki še ni do kraja izkoriščeno. Kadar govorimo o širjenju turizma v naši občini in možnostih zaslužka tudi na ta način, mislimo na naše planine. Spričo dosedanje vneme upamo, da bo lahko domačih in tujih obiskovalcev naših planin vedno več.

Ljubezen do domačega kraja naj se ne ustavlja na robu naših bivališč, ampak naj sega do vrh gor. Tako ljubezen goje v sebi planinci.

Želim vsem, ki jo skušajo vžgati tudi v drugih, čim več uspeha.

Marijan Bizjak
predsednik tržiške občinske skupščine

Tržiški številki na pot

Našim naročnikom in bralcem bomo gotovo ustregli s tržiško številko planinskega glasila. Res je, da se s tem moramo vsi odreči načelu pestrosti, ki bi jo moral izkazati vsak naš zvezek, ta bolj oni manj, da dobi v njem vsaka krajina naše male, mične domovine košček svojega branja. Pa se radi odrečemo, saj gre za planinski kulturni pomnik tržiškega planinstva, ki je v šestdesetih letih opravilo pomembno delo, značilno za vse slovensko planinstvo in koristno za ves slovenski narod. Tržič je med slovenskimi mesteci — kako skromna je slovenska zemlja s svojimi meščanskimi jedri — edinstven po svoji legi, vlogi, materialni in duhovni kulturi svojih prebivalcev. Tolmin, Jesenice, Radovljica, Kamnik, Slovenj Gradec so naša mesta pod gorami, vsa blizu utripu gorskega sveta, vsa prežeta z dihom gorskih sap, vsa prepojena z dišavami planinskih trav, vsa potopljena v omamo lepe jutranje in večerne zarje nad gorami. Tržič pa je mesto med gorami! Kakor da bi svoje selišče utrlo v vznožje visoke, razgledne okolice in se skrilo v naročje širokoplečih gorskih velikanov od Begunjščice in Dobrče do Kriške gore, Storžiča in njegove zale sosedo Záplate.

Tržič, naša dragocena mestna postojanka tostran Karavank, mikavna vrata v čarobni smuški svet na Zelenici, na Kofcah, pod Storžičem, starodavni spomenik med Lambergarjevim gradom v Dragi in med Jezerskim, delom koroške dežele, ki je znotraj naših meja, ne daleč od Ljubljane, srca slovenske zemlje! Domačija naših fužinarjev, kosarjev, predilcev in tkalcev, usnjarjev in čevljarjev, torišče naših smučarskih prvakov — olimpijcev in plezalcev, planincev in smučarjev! In ne nazadnje — mesto, ki je povezano z imenom mednarodnega prehoda, z Ljubeljem, in smučarskim centrom na Zelenici, ki postaja šumno shajališče nedeljskih množic — s podaljšanimi stopali — iz bližnje in dalnje okolice, tostran in onstran naših meja!

Zato — ob šestdesetletnici tržiške planinske organizacije pošiljajo Tržiču pristrčen pozdrav in voščilo 104 naša planinska društva in vsa naša planinska srenja!

PLANINSKO DRUŠTVO TRŽIČ VABI PLANINCE IN PRIJATELJE GORA, DA OBIŠČEJO:

Dom pod Storžičem (1100 m) na robu planine Jesenje pod severnim ostenjem 2132 m visokega Storžiča. Dostopi iz Tržiča: skozi Lom; iz Tržiča čez Kriško goro, Tolsti vrh in Malo Poljano; iz Križ pri Tržiču skozi Gozd in čez Malo Poljano; iz Preddvora, oziroma Bašlja proti Domu Kokrskega odreda na Kališču in čez Storžič; iz Spodnjega Jezerskega po dolini Reke na Bašljski prelaz in čez Storžič.

Dom na Kofcah (1505 m) na južnem pobočju Košute. V bližini doma planšarije in lepa smučišča. Dostopi: iz Tržiča; iz Podljubelja in Doline, oziroma Jelendola.

Kostanjevčevo kočjo na Dobrči (1520 m) pod vrhom 1635 m visoke Dobrče, ki se dviguje nad Podgoro, ki je znana pod imenom »Gorenjski Semmering« oziroma »Gorenjska Vipava«, sama Dobrča pa pod imenom »Gorenjski Rigi«. Dostopi: iz Tržiča, iz Podgore, iz Begunj in Podljubelja čez Preval in vrh Dobrče.

Dom na Zelenici (1535 m) med Karavankami in Begunjščico. Žičnica iz Podljubelja. Zeleniški svet je znan po alpski flori in favni ter alpskih smučiščih. Dostopi: iz Podljubelja, čez Dobrčo in Begunjščico ter iz Most, oziroma Žirovnice mimo Završnice.

ALPINISTE PA, DA UPORABLJAJO

Tržiški bivak (1750 m) v severnem ostenju Storžiča, kjer najdejo več zanimivih plezalnih smeri.

Opomba: Kdaj so postojanke odprte ali zaprte, objavljamo; sprejemamo tudi daljša bivanja in rezervacije. Oskrbniki vas bodo lepo sprejeli.

MOJA POKRAJINA

Tone Pretnar

Če bi je ne poznal po imenu, bi ne vedel, kako bi jo poimenoval. Iz ravnine, ki ni prevelika, preširna, vstajajo vzpetine, ne prestreme, ne previšoke; pokrajina je, ki je sama po sebi poetična. Vendar peti o nji, se mi zdi, je težko, nevede jo lahko siromašiš, nevede lahko pretiravaš — potem to ni več tvoja pokrajina, o kateri je poet dejal, da je človek med vrhove postavil mesto kot orel v pečini svoje gnezdo (likovnik Milan Batista), v kateri je romantik gledal minljivosti (Ignacij Holzapfel, »Na posipu hudega grada«) ali veličastje (Ignacij Holzapfel, »Pod slapom o povodnji«). Ujela sta vanjo človeka, ki jo doživlja. Trenutna sla, morda minljiva, morda že davna, a v njej je pokrajina, ki ne bo umrla, razgibana, nikdar daljnja in davna za človeka, zraslega z njo, dobra, četudi vsakdanja.

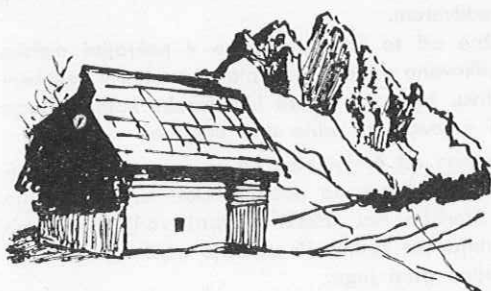
Oskrbnica doma na Kofcah na večkratni poti iz Tržiča čestokrat obstoji, pogled objame vrhove, boža cvetje, ne pozna vseh vrhov po imenu, niti cvetja, pa ji je vseeno. Uživa v njih: lepi so, lepi, blizu in dobri. Grebeni Košute so nagnjeni, kot da se bodo zdaj zdaj prevalili na severno stran, kadar sonce zahaja, ko se rojeva dan, v visokem poldnevu, a trdni in neminljivi, kadar se po njih pode megle in ko grom stresa težke črne oblake. Usahla drevesa so v soncu kot dobra od let utrujena in zato nepremična vilinska bitja, v somraku deževnih dni kot okameneli, ne grozljivi in grozeči, pač pa pozabljeni velikani in škratje. Leta se poznajo v njihovem trohnenju, morda tudi prevelika pozaba. Okoli njih je cvetje, vsako pomlad sveže in pestro, kot za meglami dolina s polji in potoki, z gozdovi in vrhovi, ki kot otoki prebadajo megleno morje.

Vendar bližnji vrhovi, ne s severne ne z južne strani niso izzivalni. Ne zbuja Kraszowitzeve in Jugove drznosti, v tem okolju bi se ne mogle goditi novele in filozofske zgodbe Vladimirja Bartola. Vrhovi z ozkimi dolinami in gozdovi oklepajo obzorje, raznoliki so, bolj oko vabijo kot misel, bolj čustvo kot duha. Za njimi so drugi, drugačnih oblik in spadajo v druga pogorja.

Izza Kriške gore prihajajo dnevi, umirajo za Dobrčo. Zeleni sta obe gori, vendar je pot na Kriško goro drugačna. Redki studenci so hladni,

menda je, tako sem slišal večkrat govoriti, Kriška gora polna vode in črnih rib, gora se bo nekoč odprla in voda bo zalila vso kotlino in preplavila mesto, to je Tržič. Poezija legende je manj mikavna, kot so mikavni tropi gamsov, ki teko kot ptice lahko nad utrujenim potnikom, ki za trenutek počije nad pečino Velike Mizice. Ostanejo med smrekami in so mnogo manjši, a težji in bolj zemeljski. Z Velike Mizice je morda najlepši pogled na Tržič. Ta hip bi človek verjel Batisti, ki pravi: »Gamsov tek ga je navdal nekako orlovsko. Njihov postanek pa vrnil k svoji naravi.« Pot ni bila utrudljiva, bila je bolj pohajkovanje kot tura. Utrujenost je bila uživanje v razgledu in počitek namišljeno pričakovanje sončnega zahoda za Dobrčo. Morda se bo sonce potopilo v Blejsko jezero, ki bi ga, saj zdi se tako, lahko dosegel z Dobrče z roko kljub ravnemu, širokemu polju. Gledaš rodno mestece in sanjaš o drugi pokrajini; poln si nečesa, ne čisto jasnega, a zdi se ti — očitno različnega, še ko si že mimogrede pozdravil senožeti na pobočju Kriške gore, pregnal iz nizkega borovja pod Tolstim vrhom nekaj ptic na poti proti Mali Poljani in splasil gamsa, pa se komaj začudil, da ga nisi srečal vsakokrat, ko si hodil tod okoli.

Storžič šele te spomni, da res ni potrebno in je morda prav nesmiselno sredi svoje pokrajine nositi v srcu drugo, četudi sosednjo. V istem trenutku pa se ti zdi, da jo moraš doživeti ožarjeno v soncu, ki zahaja v drugo, osveženo z oblaki, ki so se pripodili od drugod, in pozdravljeno z vetrom, ki jih je prignal. Sam jo pozdraviš. Stara znanca sta si in zaslutiš spet njeno enkratnost, njeno skladnost v barvnih in višinskih kontrastih, v najrazličnejših oblikah, v molčanju, ki se zliva vanj pesem gozdov in žuborenje majhnih voda, polno življenja. Takrat zaslutiš, da si hvaležen ljudem, ki so tod davno živeli, ki so pokrajini dali ime in imena.

SVET OKROG TRŽIČA

Slava Rakovec

Tržiška gorska pokrajina je prav gotovo edinstvena pokrajinska enota. Njeno ozemlje je površinsko zelo razgibano, da je svet okrog Tržiča izredno slikovit, poln naravnih lepot in mikavnosti za vse vrste turistov. Tu najdejo alpinisti lepe smeri za plezanje, planinci ljubijo skalne vrhove s širokimi razgledi na Košuti, Begunjščici, Storžiču, Dobrči in na Tolstem vrhu; smučarji imajo dovolj možnosti za krajše in daljše izlete na smučeh, za dolge spuste in pozno pomladansko smuko; vsi tisti, ki ljubijo gozdove, se lahko nahajajo po mili volji na daleč in na široko po prostranih gozdovih; vsi tisti, ki ljubijo umirjene sprehode, pa se naužijejo naravnih lepot v tržiških dolinah in grapah, ki se ponekod zožujejo v slikovite tesni, kjer padajo vode v šumečih slapovih in poskakujejo v številnih slapičih.

Čeprav je ta svet ob robu osrednje Slovenije že obrobni del Ljubljanske kotline, od nje ni oddaljen, niti ni v prometnem zatišju. Reke in potoki so s svojimi dolinami krepko povezali vse ozemlje tržiške gorske pokrajine z osrednjim delom Slovenije, z Ljubljansko kotlino, ki na ta način posega daleč v obrobje.

Tržiško pokrajino omejuje na severu greben Karavank in državna meja z Avstrijo, na jugu pa se tržiški gorski svet stika z gričevnatim svetom Dobrav. Meja med gorsko pokrajino in Dobravami je zelo izrazita. Poteka ob prelomnici, ob tektonski črti, ob kateri se je udrla Ljubljanska kotlina. Ta prelom je v pokrajini ponekod dobro viden in teče ob južnem vzhodu Dobrče od Bégunj do Tržiča, od Pristave pri Tržiču ob Kriški gori in pod Storžičem proti kotlini Kokre nad Preddvorom.

Južno od te črte srečujemo v pokrajini mehko oblikovano gričevje, nastalo iz usedlin v morskem zalivu, ko je po udoru Ljubljanske kotline morje od jugovzhoda zalilo dno udorine.

Severno od prelomnice pa se strmo dvigajo apnena in dolomitna pobočja Dobrče, Kriške gore in Storžiča. Kot nekaki stražarji tvorijo visoki rob Ljubljanske kotline in zapirajo tržiško gorsko pokrajino proti jugu.

Tržiški gorski svet spada k tistemu delu slovenskih Alp, v katerem se Karavanke tako tesno

naslanjajo na Kamniške (Savinjske) Alpe, da se ponekod obe skupini zraščata v enotno gorsko pokrajino.

Niti Kamniške Alpe niti Karavanke na tržiškem področju ne zavzemajo večje širine. Karavanke so zelo dolga, a ne široka gorska skupina slovenskih Alp, ki se razširjajo šele v svojem vzhodnem delu, na tržiškem ozemlju pa se nam predstavljajo najbolj izrazito z Begunjščico (2063 m) in Košuto, dolgim gorskim grebenom, v katerem dosežajo vrhovi višino od 1807 m do 2184 m.

Karavanke veže na vzpetine Kamniških Alp več prečnih slemen, tako da je vprašanje razmejitve med obema gorskima skupinama dokaj težavna stvar.

Tudi reke in potoki s svojimi dolinami nam pri razmejitvi ne morejo biti v pomoč. Kajti doline ob rekah potekajo prečno na smer gorovja, zato so tudi tako ozke. Ob teh prečnih dolinah sta tudi oba najpomembnejša prehoda preko gorovja: ljubeljski in jezerski. Oba prehoda pa držita skozi obe gorovji, skozi Kamniške Alpe in skozi Karavanke. Zato je seveda najprimerneje, da tržiško gorsko pokrajino štejemo kot celoto, ne da bi ločili posebej vzpetine Karavank od tistih, ki jih prištevamo h Kamniškim (Savinjskim) Alpam.

Čeprav tvorita obe gorovji enotno gorsko pokrajino, je vendar očitno, da sta Begunjščica in Košuta v Karavankah, očitno pa tudi, da pripada južni rob tržiškega hribovja h Kamniškim Alpam. Sem spadajo od zahoda proti vzhodu raztezajoče se gore: Dobrča (1634 m), Kriška gora ali Kukovnica (1587 m) s Tolstim vrhom (1715 m) in Storžič (2132 m).

Če bi že vsekakor hoteli, bi potegnili mejo med Karavankami in Kamniškimi Alpami v tržiškem hribovitem svetu od doline Drage na zahodu po severnem pobočju Dobrče in Dobja ter nad Tržičem po dolini Lomščice navzgor do njenega povirja in čez Javorniški preval (1465 m) na Podstoržič v dolini Reke ter po njej do izliva Reke v Kokro na Spodnjem Jezerskem.

A ta meja nikakor ne loči obeh gorskih skupin. Saj je med njima več prečnih slemen, ki povezujejo Kamniške planine s Karavankami. Najbolj izrazito je takšno prečno sleme na vzhodu, obenem pa tudi najdaljše. Razteza se od Storžiča preko Škarjevega roba na Javorniški preval ter se nadaljuje preko Stegovnika (1691 m), Velikega vrha (1634 m) in Pečovnika (1640 m) v Plešivec (1800 m), tja v neposredno bližino Košute. To sleme tvori tudi razvodni hrbet med porečjem Tržiške Bistrice in Kokre in še več: ločnico med tržiško pokrajino na zahodu in Jezerskim na

vzhodu. Na tem slemenu bi bila torej vzhodna meja tržiškega gorskega sveta.

Tudi na zahodu je tržiška gorska pokrajina omejena s prečnim slemenom, ki povezuje Kamniške Alpe s Karavankami. To je hrbet, ki se razteza od Dobrče na sever proti Begunjskički preko Srednjega vrha (1411 m). V njem je precej prevalov, najpomembnejši med njimi je Preval (1309 m) pod Begunjskičko, preko katerega se ljubeljska dolina povezuje z dolino Drage. Tudi po tem prečnem slemenu med Dobrčo in Begunjskičko poteka razvodnica med porečjem Tržiške Bistrice in potoki, ki tečejo v Drago nad Begunjami.

Prečnih slemen, ki vežejo Karavanke s Kamniškimi planinami, pa je še več. So pa manj izrazita kot obe že omenjeni, ki omejujeta tržiško gorsko pokrajino, kjer so potoki s svojimi dolinami napravili globlje zareze v površje. Vendar je vsaj še en tak greben v površju lahko opaziti, to je tisti, ki se vzdiguje tik nad Trzičem v Kamniku in se preko Pirmanc med dolino Tržiške Bistrice in Moščenika vleče naravnost proti severu do vrha Kalu nad Kalom, od tu pa preko Bele peči (1330 m) in Macesnovca (1381 m) proti Kofcam.

Kot v ostalih delih slovenskih Alp so tudi gore nad Trzičem pretežno iz apnencev in dolomitov. Zato se belijo poleti v soncu s svojimi svetlimi skalami, pozimi pa bleščiijo na njih snežišča. Celo v Karavankah, ki so v veliki meri sestavljene iz drugih kamenin, je najvišji del grebenov iz apnencev in dolomitov in to je spet tisti del gorovja, ki je najbolj viden, ne le zato, ker je najvišji, marveč tudi zato, ker ga ne pokriva več rastlinska odeja. Apnenci in dolomiti tvorijo strma pobočja in vsi najvišji vrhovi in grebeni so iz apnencev in dolomitov: Begunjskička, Košuta, Stegovnik, Storžič, Dobrča. Prepereline je tod le malo, plast humusa je plitva in rastlinstvo je zato skromno. Izviri in potoki so zelo redki. Voda tod pronica v zemeljsko notranjost in prihaja na dan šele ob stiku z laporji in skrilavci, ki vode domala ne prepuščajo.

Čprav hriboviti svet okrog Trziča ni visok, saj gore ne dosežajo večje nadmorske višine in so najvišji vrhovi visoki le okoli 2000 do 2100 m, so videti tržiške gore visoke. Vsi najvišji vrhovi molijo namreč v višine nad gozdno mejo. Spodnja gozdna meja v gorah okoli Trziča pa je zelo nizka, med 1500 in 1600 m. Tako ustvarjajo tržiške gore mogočnejši videz, kot bi jim ga prisodili po njihovi nadmorski višini in to zaradi svojih svetlih golih skal in v hladnejši polovici leta zaradi belih snežnih ploskev. Ker je na strmih pobočjih malo prsti, se kmalu nad gozdno mejo začne skalovit svet. Posamezna drevesa kmalu prepustijo

prostor le še ruševju in tako imajo zlasti vrhovi Košute, pa tudi Begunjskička, Storžič in Tolsti vrh po svojem videzu že kar visokogorski značaj. Pobočja so zelo strma, vzrok je apneniška sestava tal. Poleg tega je ves tržiški svet deležen znatne količine padavin, te pa močno pospešujejo površinsko preoblikovanje.

Vse tržiške gore imajo dokaj strma južna pobočja, še prav posebno pa južni del pogorja, tisti, ki ga štejemo h Kamniškim planinam. Severna pobočja pa so v tem svetu, pa tudi v Karavankah, ne le strma, marveč marsikje celo prepadna. Tod se srečujemo z veličastnimi golimi stenami. Pod njimi se krusijo številna dolga melišča, ki segajo do dna dolin. Tako je na severnem pobočju Košute in Begunjskičke, pa tudi Kriške gore, Tolstega vrha in Storžiča, ki s svojim ostrim vrhom vzbuja še posebno pozornost.

Ko govorimo o tržiškem gorskem svetu, seveda ne mislimo samo na gorske hrbte in grebene ter njihove vrhove, marveč tudi na večje in manjše doline ter grape, ki so med vzpetinami. Mislimo posebno na dolino Moščenika, Tržiške Bistrice in Lomščice, pa tudi na grape njihovih pritokov, ki nam omogočajo, da še kar zložno prodiramo v notranjost pokrajine pod najvišje vrhove, do sončnih planinskih trat. Sem ženejo kmetje v juniju živino na pašo in se prvi teden v septembru s čredami spet vračajo v dolino.

Reke in potoki so razčlenili tržiško gorsko pokrajino v več delov. Tri glavne doline, ob Trziški Bistrici, ob Moščeniku in ob Lomščici, razrezujejo ta svet in ločijo posamezne dele med seboj. Dolina ob zgornjem toku Bistrice loči hriboviti svet pod Košuto od Konjščice (1664 m) in Stegovnika. Lomščica s svojo dolino ločuje Kriško goro s Tolstim vrhom in Storžičem od Strmca, Konjščice in Javornika. Moščenik s svojo dolinsko brazdo razdvaja južna predgorja Košute od pogorij pod Begunjskičko in Dobrčo. Ko pa se vse to vodovje v Trziču zbere, predre Kamniške Alpe na južnem obrobju in loči Dobrčo od Kriške gore.

Doline in grape ločujejo vzpetine, a spajajo pojedine dele pokrajine. Saj teko po njih ceste in pota, ki povezujejo posamezne dele tržiškega gorskega sveta med seboj, pa tudi celotno tržiško pokrajino s sosednjimi deželami in še več: preko doline ob Moščeniku se povezuje osrednji slovenski prostor s Srednjo Evropo, tako da je ljubeljski prelaz pomemben prehod iz Srednje Evrope proti morju.

Vode, ki so tako močno razčlenile tržiško pokrajino, pa niso le vrezovale, marveč tudi prenašale prod in ga nasipale. Saj pritekajo izpod gora in imajo velik padec, zato pa tudi veliko prenosno

moč in nosijo s seboj obilo kamnitega proda ter z njim zasipavajo ne le doline in ravnice ob njih, marveč tudi svet, ki leži niže navzdol, južno od Tržiča. Tako je hriboviti svet nad Tržičem posredno vplival na preoblikovanje in izpreminjanje površja tudi v pokrajini Dobrav, ki so že v Ljubljanski kotlini.

Vsa ta hribovita pokrajina je še danes večinoma pokrita z gozdovi. Le malo je sveta, ki se z golim skalovjem dviga sredi gozdov in nad njimi. Ker so pobočja strma in je polc v pobočjih le malo, pa še te so po površini majhne, je naseljenost v hribovitem svetu prav redka. Samotne kmetije so zelo na redko raztresene, njih število ne narašča. Mladi se selijo v dolino, bliže k tovarnam, ki jim dajejo zaslužek. Tako je tržiški gorski svet med najmanj poseljenimi našimi hribovitimi pokrajinami.

Tudi to dejstvo mika mnogo turistov, saj je modernemu človeku, ki živi sredi prometnega trušča, potreben za oddih prostor, ki je miren in tih. In takšna je tržiška pokrajina, čeprav je blizu industrijskih središč. Je pa prometno tako dobro povezana z Ljubljano in Kranjem kot nobena druga naša pokrajina.

Zato ima tržiški gorski svet za razvoj turizma obilo ugodnih pogojev. Poleg že naštetih je treba poudariti, da je tudi pozimi tu mnogo možnosti za oddih. Velik del padavin pade v tržiškem pogorju v obliki snega. Brez snežnih padavin je zanesljivo le pet mesecev. Sneg lahko zapade že zgodaj jeseni in obleži še pozno v pomlad. V Tržiču je snežilo že v začetku oktobra in ob koncu aprila. V hribovitem svetu nad Tržičem je snega še več. V Tržiču povprečno na leto 23 dni sneži, v Podljubelju pa je povprečno na leto 52 dni s snežnimi padavinami. Tu so opazovali zadnji sneg še 20. maja. Zato sta tržiško hribovje, pa tudi neposredna okolica Tržiča prav pogosto zasnežena. Število dni, ko sneg pokriva pokrajino, se giblje povprečno med 75 do 100 dni na leto. Tako nam postane razumljiv razmah tržiškega smučarstva in smučarske šole na Zelenici. Tudi sankanje je tu zelo razširjen in priljubljen šport. Kar zadeva geološko sestavo tal, je svet okrog Tržiča med najbolj zanimivi v Sloveniji, saj se tu srečujemo s kar najrazličnejšimi usedlinami, ki se po svoji starosti uvrščajo v zelo široko obdobje: od devona do terciara. Že petrografski sestav kamenin je zelo raznolik. Na površju nastopajo apnenci, dolomiti, kremenovi peščenjaki, glinasti skrilavci, konglomerati, breče, peski in gline, pa tudi magmatske kamenine, predvsem porfirji, porfiriti in njihovi tufi.

Ta raznoliki petrografski sestav vpliva tudi na površje ozemlja, na vodni režim in rastlinstvo. Za ozemlje, ki ga sestavljajo skrilavci, peščenjaki in laporji, so značilna položna pobočja, zaobljeni vrhovi in številni studenci. Te kamenine hitreje preperevajo, zato je na debelejši plasti prepere-line tudi več možnosti za rastlinsko odejo. Domala vsi pašniki na tržiških planinah so na skrilavcih in peščenjaki. Ker laporji in skrilavci slabo prepuščajo vodo, se na takšnem površju srečujemo s studenci in tekočimi vodami. To pa je spet ugodno za nastanek planin, ki nujno rabijo vodo za napajanje živine.

Take značilnosti najdemo na karbonskih, werfenskih in srednjetriadnih usedlinah, pa tudi na plasteh iz jure in terciara.

Te kamenine se vlečejo v več pasovih. Razprostirajo se od Črnega vrha, severozahodno od Tržiča pa vse do državne meje na vzhodu.

Apnenci in dolomiti tvorijo strma pobočja in sestavljajo najvišje grebene in vrhove. Na njih je plast prepere-line in prsti zelo plitva in zato je rastlinstvo na tem področju zelo skromno. Studencev in potokov je zelo malo. Voda pronica skozi te plasti in prihaja na površje šele tam, kjer se pojavljajo manj propustni laporji in skrilavci.

Na ozemlju tržiške pokrajine srečujemo plasti iz naslednjih geoloških dob: devona, karbona, perma, triasa, jure, oligocena, miocena, pliocena, pleistocena in holocena.

Starejše plasti se javljajo na površini v severnem delu tržiškega gorskega sveta, mlajše pa v južnem.

Najstarejše plasti so devonske. To so apnenci v vzhodnem delu Stegovnika. V njih je moč najti fosilne ostanke morskih lilij.

Karbonske plasti so raznolike. Prevladujejo apnenci, nekaj je tudi glinastih skrilavcev, kremenovih peščenjakov in konglomeratov. Te plasti se širijo v dveh pasovih od zahoda proti vzhodu. Oba pasova se med Plešivcem in Velikim vrhom združita. Sive in rdečkaste apnence srečujemo posebno v Dolžanovi soteski in na Konjščici. Dolžanova soteska slovi še posebno po svojih okameninah. Ta fosilna favna je zelo bogata. Tu moremo najti foraminifere, brahiopode, korale in še marsikaj.

Permske usedline prihajajo na površju na dan kot pasovi, ki spremljajo karbonske kamenine. Značilni so zlasti rdečkasti peščenjaki in skrilavci, ki jim pravimo grōdenski.

Spodnji trias sestavljajo predvsem werfenske usedline. Zgornji werfen predstavlja sivi plastoviti lapornati apnenci, spodnjega pa ru-

Pogled proti Zelenici iz Podljubelja

Foto Anton Šter

menkasti dolomiti, pisani peščenjaki in skrilavci, ki imajo precej sljude. Werfen sega v več ožjih pasovih od zahoda proti vzhodu, tako od Črnega vrha, severozahodno od Tržiča, ob dolini Lomščice do planine Javornik in še naprej proti vzhodu, kjer se zelo razširijo. Pa tudi južna pobočja Košute in okolice Ljubelja so iz werfenskih kamenin.

Srednji trias predstavljajo apnenci in dolomiti, pa tudi skrilave kamenine mlajše starosti. V zgornjem delu srednjega triasa nastopajo porfirji, porfiriti in njihovi tufi, ki jih kot krpe vijoličaste, rdeče, rjave in zelenkaste barve srečujemo predvsem po vzpetinah nad dolino Moščenika, pa tudi na Kukovnici in pod Tolstim vrhom. Največ jih je okoli Podljubelja.

Zgornji triasni apnenci tvorijo zgornje dele Begunjščice in Košute, pa tudi jurske usedline najdemo na južnih pobočjih Košute, pod Begunjščico pa so v teh plasteh našli manganovo rudo.

Terciarne usedline so odložene južno od Tržiča in segajo do Save. To so peski, pešče-

najki, laporji, konglomerati, pa tudi andezitni tufi.

Pleistocenu in holocenu pripadajo terase ob Tržiški Bistrici južno od Tržiča. Starejše usedline so že sprijete in jih najdemo na višjih terasah, nižje terase pa so iz proda in peska.

Tektonika tržiškega ozemlja je ponekod precej komplicirana, prelomi so številni. V mnogih plasteh se pojavljajo tudi rude.

Geološko in geomorfološko je torej tržiško ozemlje zelo zanimivo. Lepo in prav je, če tudi po tej strani tržiško pokrajino poznamo. Seveda pa nas bo vabila vselej s svojo lepoto, ki se je ne moremo nikoli dovolj naužiti. Znova in znova bomo občudovali njene skalne vrhove, peneče se vode, ozke doline, širne gozdove, strme bregove ali pa v južnem delu pokrajine široke razglede, mehko oblikovane griče, lepa polja, sončne terase in bele vasi. Nikoli se ne bomo vse te lepote dovolj nagledali, nikoli se je ne moremo naveličati. Vedno znova nas bo mikala, vedno znova se bomo spoznavali z njo in odkrivali doslej neznane naravne dragulje.

TRŽIŠKA DOLINA

Vojteh Kurnik
(1826—1886) kolar,
ljudski pesnik iz Tržiča

Visoko na skalo
vrh Čičovce grem,
v dolino se zalo
tržiško ozrem.
Ne morem se zderžat,
moram zaukat!
Na kraju
kot v raju
to pesem začnem.

Tržiška dolina
velika res ni,
je vendar edina
Gorenjske strani.
Obdana je z gorami,
previdena z vodami.
Zavetna,
prijetna,
ko vsa zazeleni.

Na sredi Tržiča
je sveti Andrej.
Vrh zalega griča
svet Jožef še prej.
Odtod se vidi doli
po trgu in okoli,
vse planine,
ravnine,
čez Bistrico naprej.

Krog Hudega grada
obzidje leži,
ga burja napada,
vse križem leži.
Na levem pa brežiču
svet Jurij na konjiču
s krepostjo,
srčnostjo
k tlom lintverna drži.

Z Bohinja sem gleda
mogočni Triglav,
krog njega je čeda
V ozadju Kokovnica,
Storžičeva ženica,
in Dolina,
Dobovje
in Kamnjek gologlav.

Košuta na Koroško
in kranjsko stran meji,
Ljubelj se pa moško
Francozom v pest smeji.
Pod njim so jo skupili,
ne bodo pozabili
ne bitve,
moritve
in kje Ljubelj stoji.

Ko sonce priseje
čez Brčovi rovt,
vse tople ogreje,
kar pride nasprot.
Begunjsčica kraljica
je Stolova družica,
v škrlatu
in zlatu
naznanja sončni vzhod.

Ve, kaj se godilo
prihodnji bo čas,
bo dež, bo snežilo,
vedro ali mraz.
Nje pratika ne laže!
Je skrita,
zavita,
ni daleč dež od nas.

S šentanske doline
šumi Mošenik,
skoz vinke, pečine,
brez dolgih spodtik.
On goni stope, mlino,
valjavke in fužine,
usnarjev,
kosarjev
neutrudni pomočnik.

Na desni iz Rotov
pa Bistrica vre,
studence vseh kotov
med potjo požre.
gora in dobrav.
Na oglu pod Tržičem
se družijo z Mošenikom.
Zdaj ročna
in močna
v naročje Save gre.

Mogočni na Brežcah
grad Neuhaus stoji.
V Balosu, na Blekah
po taktu grmi.
Razlega se rožljanje,
tolčenje in klepanje.
Vse giblje,
se ziblje,
nalik od skal bobni.

K'bandera na barkah
mi kože vise.
Visoko na strehah
vseh farb se suše.
Tam platna spet vihrajo,
z vetrom se igrajo.
So bele,
višnjeve,
kar odri jih drže.

Kot led so studenci,
iz hribov teko.
Po kleteh v senci
je vince sladko.
Kar zdravo je, vse dela.
Ko bliža se nedelja,
se upeha,
vse neha,
ker delo je težko.

Tihotno postane
sobotni večer.
Kar nič se ne gane,
ne stresa se čer.
Samo vodá šumenje
se sliši in vrvenje.
Ni duha,
ni sluha
o rožljanju več nikjer.

Opomba: Tako popisuje samouk Kurnik značilnosti starega Tržiča in pogled nanj in na njegovo okolico s Čičovce nad Jožefovim gričem. Še lepši je pogled z Velike mizice z viš. 763 m, nad imenovanim gričem, s katerega je posneta slika na ovitku te številke.

KULTURNO-ZGODOVINSKI SPOMENIKI V TRŽIŠKEM OKOLIŠU IN NEKATERE PRIRODNE ZNAMENITOSTI

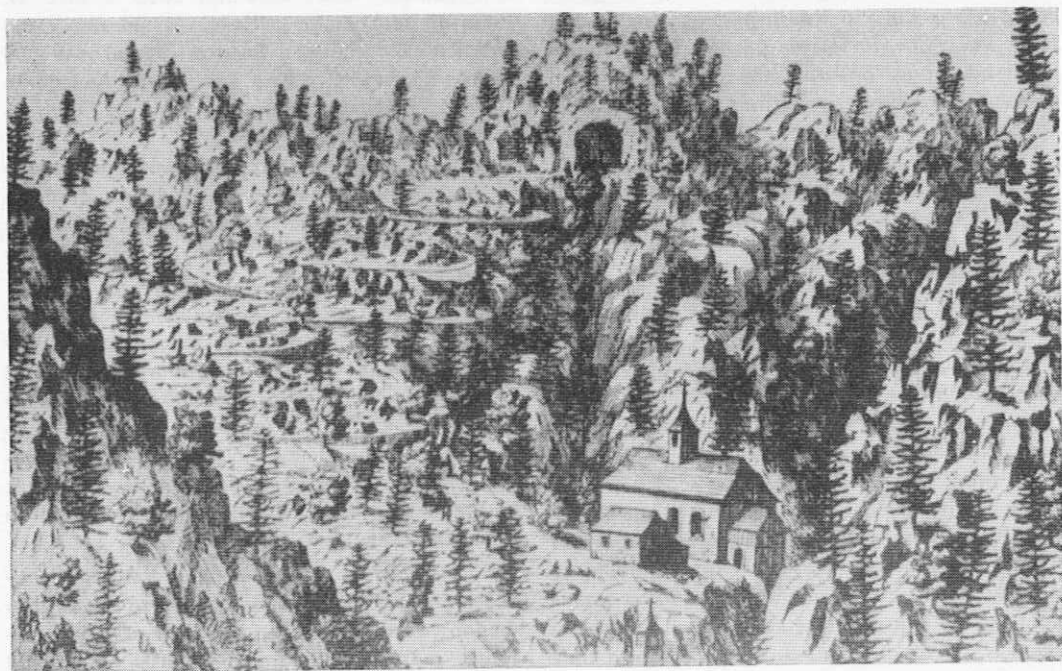
Anton Costa

Tržiški kot nudi planincem marsikaj pomembnega za izobrazbo, predvsem pa nekaj ogleda vrednih kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti. V mestu ne boste več zasledili tega, kar prikazuje naš zgodovinar Janez Vajkard Valvasor v svoji knjigi »Die Ehre des Herzogthums Crain« iz časov okoli leta 1680. Tudi se je spremenilo lice, kakršno je prikazal leta 1840 slikar Wagner (slika v Mestnem muzeju v Ljubljani) ali Layer okrog leta 1800 (slika je bila v cerkvi sv. Jožefa v Tržiču do požara leta 1959) ali zopet Wagner okrog leta 1840 s Kukovnice (slika v Narodnem muzeju v Ljubljani). Vendar je še ohranjena pot mimo Paradiža, sedanja Janežičeva ulica, za Moščenikom, ki bi jo bilo treba urediti, z nek-

danjo fužino Germovko, ki je v varstvu tržiškega muzeja v Kajži za Moščenikom v Ulici heroja Grajzerja 11. Tudi muzej se še ureja in dopolnjuje. Nadalje je zanimiva pot Za Virjem s starimi hišami. Pod to potjo je na vogalu Cankarjeve ceste in Partizanske ulice stara gorenjska hiša, rojstna hiša tržiškega pesnika, samouka, kolarja Vojteha Kurnika (1826–1886).

Na Trgu svobode zasledimo star portal Mallyjeve hiše z letnico 1618, hiša ima številko 5. V hiši številka 21 se je rodil čbeličar in ustanovitelj ljubljanske gluhonemnice Ignacij Holzapfel (1799–1868). Opeval je prirodno lepoto Tržiča. Številka 25 je biša, kjer se je rodil oče Janez Damascen (Feliks) Dev (1732–1786), Pohlinov redovni tovariš z akademskim imenom »Utilis«, član »Academiae operosorum Labacensium«, ki je zbral slovenske pesmi v »Skupspravljanju kranjskih Pissaniz od lepeh umetnost« leta 1779. Tu je začetek našega posvetnega pesništva, tu so prvenci Vodnikove muze, tu je libreto prve slovenske opere »Belin«, ki jo je spisal Dev sam in uglasbil kamnogoriški učitelj Jakob Zupan. V sedanji Partizanski ulici, nekdanji Cerkveni ulici, kjer stoji danes Ješetova hiša s številko 11 na mestu podrte hiše, pa se je rodil Peter Hicinger (1812–1867), pesnik nekdanjih »Novic« s psevdonimom Znojemski ali Podlipski, zgodovinar.

Nekdanji predor na Ljubelju, spodaj cerkva sv. Lenarta na koroški strani – po Valvasorju

Nekdanji predor na Ljubelju, spodaj cerkev sv. Ane — po Valvasorju

Nad Tržičem je Grad, kjer je stal nekoč grad Neuhaus, znan iz Valvasorjeve slike. Ta je dobil pozneje obzidje. Izčrpno ga je popisal po ohranjenih listih prof. Josip Bučar v »Gorenjcu« leta 1910 v 3. številki. Ta grad je leta 1811 pogorel. Po požaru je dal znani avstrijski vojskovodja grof Jožef Venceslav Radetzky, po rodu iz Trebnice južno od Prage, postaviti nov grad. Pozneje je postal last tržiškega industrialca Andreja Gassnerja. Po osvoboditvi je tu nastal dijaški dom, danes pa je v njem otroška varstvena ustanova. Poleg gradu vidimo na Brežicah »francosko« znamenje, kjer so pokopali francoske vojake v Napoleonovem času.

Pod Gradom je v Šolski ulici stara šola poleg poslopja Delavske univerze. Šolo je postavil Radetzky.

V župni cerkvi imamo slike slikarjev Leopolda Layerja, Matevža Langusa (znana slika sv. Florijana z gorečim Tržičem leta 1811), Janeza Mežana, Nikolaja Pirnata in drugih. Na zunanji severni strani je vzdana nagrobna plošča prvega ljubljanskega škofa grofa Sigismunda Lamberga. (To bi radi vzdali na zid cerkvice sv. Jurija nad Bistrico, s spominsko ploščo, ki govori, da se je na nekdanjem gradu Gutenberg, katerega razvaline vidimo nasproti cerkvice, rodil omenjeni škof.) Na pokopališču za cerkvijo so grobovi žrtev

znanega plazu s Storžiča leta 1937, žrtev gora in borcev iz NOB, med temi tudi tistih, ki so padli pod Storžičem 5. avgusta 1941.

Nad Tržičem v cerkvi sv. Jožefa je vreden ogleda mnogobarven lesen kasetiran strop s sliko sv. Jurija in letnico 1698. Nekoč je bil na stropu cerkvice sv. Jurija nad Bistrico, preden niso pod njim v tej cerkvi odkrili starejšega lesenega in kasetno-barvanega stropa. V tej cerkvi odkrivajo sedaj tudi freske iz 15. stoletja.

Nad že omenjeno Bistrico pri Tržiču pod Dobrčo so razvaline takoimenovanega Hudega gradu — Gutenberga, oziroma Altgutenberga, nekdanja posest fevdalcev Lambergov, ki jih tudi prikazuje v svojem delu Valvasor.

V Podgori pod Dobrčo je stara cerkva sv. Lucije z vežo in kamnoseškim delom kamnosekov Kocijančičev iz Črnic pri Radovljici; pri vasi Slatna so v klancih razvaline nekdanjega gradu Lambergov, Gradu v klancih (Glanz). Pod Dobrčo v Bégunjah pa domuje na križpotju Draga—Begunje v prijazni kmečki hišici znani naš planinec in planinski pisec, osemdesetletnik dr. Jakob Prešeren.

Nad Tržičem ob stari Ljubeljski cesti nad streliščem in pod Pirmancami najdemo precej zaraslo »rudno jamo«, ki priča o nekdanjem iskanju železove rude. V Čadolah ob Dolinski cesti je bil

najbrž v bližini izliva Lomščice v Tržiško Bistrico nekaj časa celo plavž, narisano na znanem zemljevidu p. Dizme-Florjančiča iz leta 1747, ki ga hrani Narodni muzej v Ljubljani.

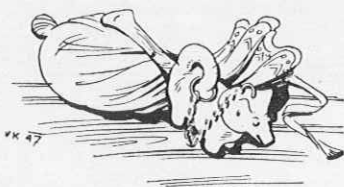
Ob Dolinski cesti v Jelendol, bivši Puterhof, lahko opazujemo na Slapu slap Tržiške Bistrice; pred predorom v Dolžanovi soteski, ki je silno slikovita, najdemo pot k nekdanji partizanski tehniki, ki so jo v letih po osvoboditvi obnovili. Od Slapu na poti pod Storžič je treba še omeniti slap Lomščice pod Lomom in v Jelendolu pod Košuto dva slapova Zalega potoka, ki se izliva v Tržiško Bistrico.

Pod Storžičem v bližini planinskega doma obiščemo spomenik padlim partizanom, ki sem jih že omenil, v obliki plamenice iz naravne neobdelane skale nad tlorisom požgane kože; pa še pod Škarjevim robom spomenik tistim smučarjem, ki jih je tu zasul omenjeni plaz iz l. 1937.

V Podljubelju pod Dobrčo blizu campinga pogledimo ozki Tominčev slap. Nekoliko dalje v okoličici Potočnika ob stari Ljubeljski cesti vidimo sledove nekdanjega rudnika živega srebra, o katerem je slišati včasih glasove, da ga bodo obnovili. Preden zavijemo proti predoru pod Ljubeljem, vidimo že od daleč spomenik nekdanjim francoskim, poljskim, jugoslovanskim in avstrijskim trpinom iz podružniškega uničevalnega taborišča Mauthausen pri Linzu v Zgornji Avstriji. Kosti sestradanega jetnika, ki dviguje k nebu roke, samo govore, kar pravi napis: »Obtožujem-J'accuse«. Ti trpini so pričeli v dobi okupacije graditi predor.

V Žiganji vasi pred Križami in v Seničnem pod Kriško goro so v tamkajšnjih cerkvah stare freske iz 15. stoletja. Pod Kriško goro je vas Gozd, ki jo je okupator požgal in so jo po osvoboditvi obnovili.

Za tržiško zgodovino sta pomembni knjigi: Viktor Kragl, »Zgodovinski drobci župnije Tržič«; Ivan Mohorič, »Zgodovina obrti in industrije v Tržiču«.

DVE CESTI

Anton Costa

1. Cesta čez Ljubelj

Že v rimskem času je tekla čez Ljubelj (1368 m) steza, ki je vezala Emono, sedanjo Ljubljano, in Virunum na Gosposvetskem polju, čeprav je držala cesta iz Emone v Virunum skozi Celejo, sedanje Celje, in Colatio, sedanji Slovenj Gradec. O tem nam pričajo rimski votivni kamni, ki so jih postavljali kot nekakšna znamenja v spomin kake nesreče ali v čast kakemu božanstvu. En tak kamen so leta 1885. prenesli v celovski muzej, v njegov lapidarij. Drug tak kamen je bil vzdignan v zid nekdanje cerkvice sv. Lenarta pod Ljubeljem na koroški strani nad nekdanjo gostilno pri Ridovcu (Raidenwirt). Drug tak kamen je predelan v nabiralnik za cerkvene milodare v cerkvi sv. Ane pod Ljubeljem na naši strani.

Leta 1036. je potovala čez Ljubelj krška grofica Hema iz rodbine krških (Krka-Gurk) — seliških (Seliče-Zeltschach) — breških (Breže-Friesach) grofov, ki so imeli svoja posestva na Koroškem, Dolenjskem in Štajerskem. Čez Ljubelj je baje jezdil cesarjev sel z Dunaja na Kranjsko po Lambergarja, ki ga omenja naša ljudska pripovedna pesem Pegam in Lambergar. Ljubelj je opisal cesarjev kurir Lorenc Kurelič v posebni knjigi o potovanju avstrijskega cesarja Leopolda I. čez Ljubelj. Knjiga je izšla na Dunaju v italijanskem jeziku. Ljubelj opisuje naš zgodovinar Janez Vajkard Valvasor v svojem znanem delu iz leta 1689. Angleški znanstvenik Edward Brown je opisal svoje doživetje na Ljubelju v delu »A Journey from Viens into Styria, Carinthia, Carniola, Friuli, into the Strange Lake of Zirchnitz, to the Quick-silver Mines of Idria and to the other remarkable in the Alps«, ki ga hrani Britanski muzej v Londonu.

Po tej poti so najbrž že hodili potniki in trgovci že pred letom 1239. To leto je namreč podaril oglejski patriarh Berthold samostanu v Vetrinju pri Celovcu cerkvico sv. Lenarta pod Ljubeljem z namenom, da skrbi in vzdržuje pot ter sprejema potnike v zavetje. Leta 1330. je bila Vetrinju izročena tudi cerkev sv. Magdalene blizu Malega Ljubelja z namenom, da bi skrbeli za varnost pred roparskimi napadi. Vse to torej potrjuje, da

je moral iti tiste čase razen tovarniškega tudi zelo močan potniški promet čez Ljubelj in da je gotovo še narastel, ko je leta 1382 Avstriji pripadel Trst. Vetrinje, nemško Vitring, so znane po opatu Janezu Vetrinjskem, ki je popisal obred umeščanja vojvode na knežjem kamnu pri Krnskem gradu v Krnu, danes imenovanem Karnburg, nasproti Gosposvetskemu polju. Knežji kamen hrani danes v lapidariju celovski muzej, medtem ko vojvodski stol na Gosposvetskem polju spominja na čase, ko so na njem podeljevali fevde in različne pravice. V Vetrinju je bil cistercijski samostan. Mali Ljubelj, Klein Loibl, v višini 759 m, je znan po klancih na koroški strani. Na vrhu se tu od Ljubeljske ceste danes odcepi cesta v Slovenski Plajberk, Windisch Bleiberg).

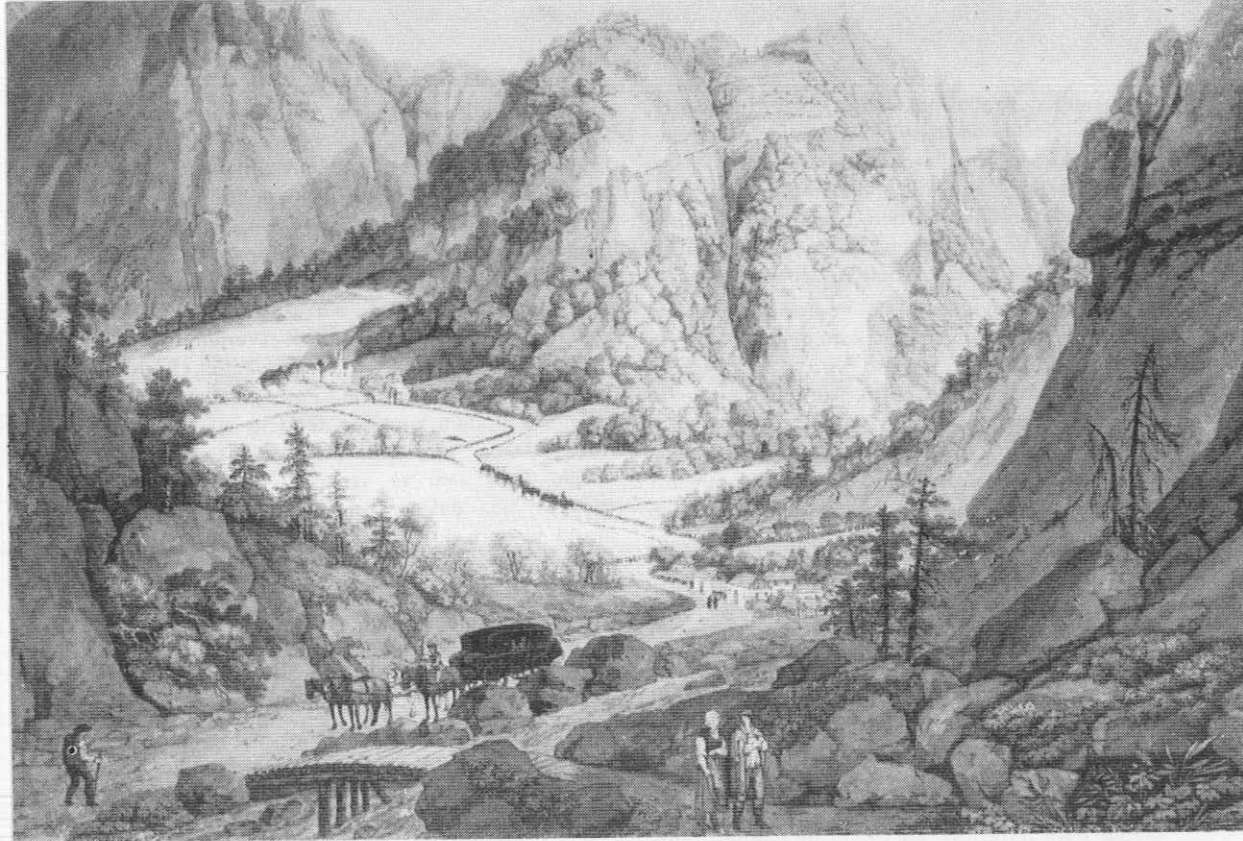
V začetku 16. stoletja je bila ljubeljska pot izročena v oskrbo deželnim stanovom, in sicer kranjskim in koroškim. (Stanovi so takrat predstavljali člane postavodajne skupščine in so za-

jemali višjo duhovščino, plemstvo in zastopnike mest.) Ker se je ozka pot zdela deželnim stanovom preslaba, so sklenili leta 1560 to spremeniti v cesto. Delali so cesto skoraj 20 let in je stala nad 20 000 goldinarjev (goldinar — prvotni zlatnik, pozneje dvokronski srebrnik.) Kranjska in Koroška sta prispevali po 9000 goldinarjev, ostalo je dal avstrijski nadvojvoda. Ker takrat še niso znali razstreljevati skalovja s smodnikom in ker se je graditeljem škoda zdelo železnega orodja, so delali večinoma pozimi. Ko je zmrzovalo, so zakurili grmado, da se je pričelo skalovje klati in drobiti. Drv za kurjavo je bilo v okolici dovolj. Ko je bila leta 1575 dograjena vozna cesta, je ta pospešila tranzitni promet. Ta je donášal dohodke v obliki mitnine in carine mitnicama, ki sta bili postavljeni z nadvojvodovim dovoljenjem na Malem Ljubelju in v Tržiču. Dohodke so pobirali koroški in kranjski stanovi.

Na vrhu Ljubelja so cesto speljali skozi predor, ki so ga prevrtali skozi vrhno pečino. O tem pre-

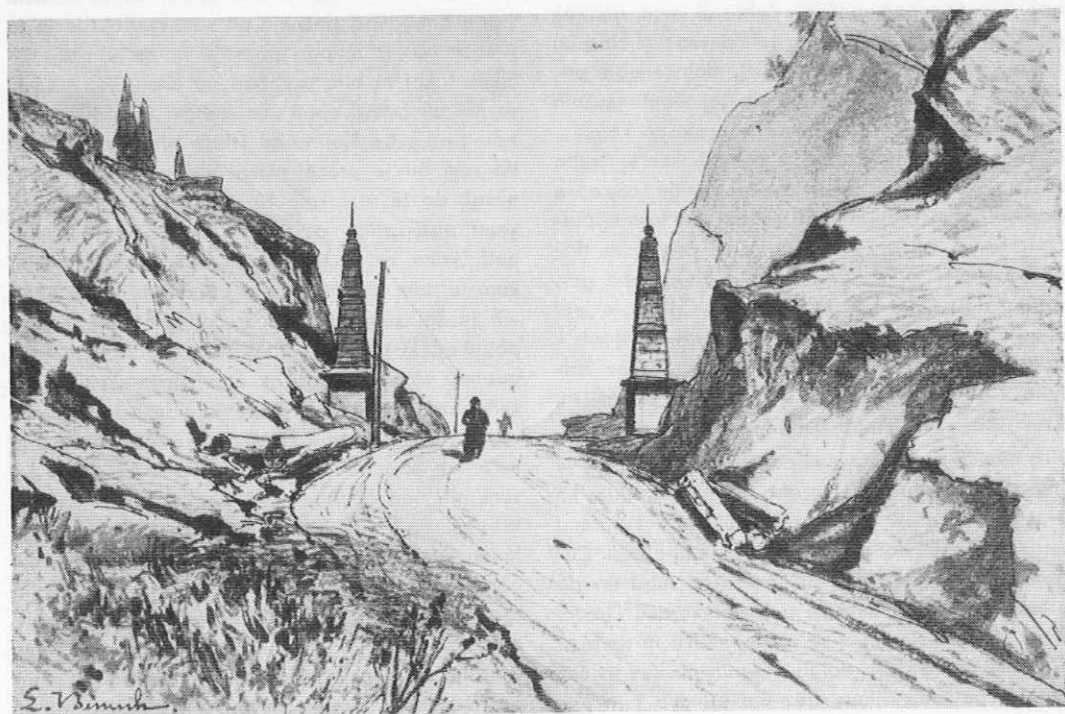
Ladislav Benesch, sv. Ana pod Ljubeljem, tuš iz l. 1888, ki ga hrani Narodni muzej v Ljubljani

Runk del. c. Postl, Ljubeljski preval okoli l. 1810, barvana jedkanica, hrani Narodni muzej v Ljubljani

Benesch, Ljubeljski prelaz, tuš, hrani Narodni muzej v Ljubljani

doru poroča zgodovinar Janez Vajkard Valvasor, da je bil 150 geometričnih korakov dolg, 12 čevljev visok in 9 čevljev širok. Znotraj je bil deloma obokan s kamenjem, deloma podprt z lesom. Sredi predora je bila meja med Kranjsko in Koroško. Valvasor še podrobneje opisuje Ljubelj. Poznal je Brownov potopis iz leta 1673:

»Ljubelj je luknja, ki so jo napravili zgoraj na snežniku, tako da lahko skozenjo jahaš ali se pelješ. Marsikdo, ki stoji pod goro, si ne bi mogel misliti, da drži čezno cesta, kajti neizmerno je strma in visoka, povrh še skalnata in porasla z bukovjem. Toda neutrudna pridnost izravna marsikaj hrapavega, uglati marsikatero neuglajenost in napoti včasih neprehodnost samo na pravo pot. Ne glede na to, da je ta gora od zdavnaj zaradi višine nedostopna za vozove in konje, so jo le privadili na pot, ki se vije okrog nje in gre celo miljo po kačje navzgor. Na mnogih krajih je vsekana ali vdolana v skale, ponekod pa je podzidana. Pred leti sem bil voljan, da bi spodaj ob vznožju napravil luknjo, tako veliko kakor zgoraj, ki bi se skozenjo dalo jahati in voziti. Sem jo že tudi zmeril. Šla bi pri Sv. Ani v goro, ven bi pa prišla na drugi strani pri Sv. Lenartu in bi držala čisto naravnost od vhoda do izhoda. (Valvasor si je tak predor zamislil nekako v isti smeri, v kateri je danes zgrajen cestni predor.) Toda contagion ali kuga, ki je nastala takrat na Dunaju, je to onemogočila. Zahteval sem namreč od njegovega cesarskega veličanstva za trud in stroške večno prevoznino poleg določenega prispevka, a to se v žalostnih in tesnobnih kužnih časih ni dalo doseči. Bilo bi pa splošno koristno delo in vsakomur znatno v pomoč, ker je treba vsako leto precej izdati za popravilo ceste, a pozimi obtiči mnogo ljudi, kadar se trgajo plazovi, to je, kadar se zgoraj sneg sproži in drsi navzdol. Čez goro sta dve miljii hoda, ena gor, druga dol; tako pa bi bilo skozi goro le pol četrtr milje.« (milja — dolžinska mera, navadno v angleški izmeri 1609 m. Sedanjí predor se nahaja v globini 300 m pod vrhom, dolg je 1550 m, širok 12,5 m, visok pa 8 m.)

Naj navedem še Brownov popis Ljubelja, ki ga je iz angleščine prevedel profesor Janko Kotnik, ko je tega našel v Britanskem muzeju v Londonu leta 1927. Takole govori Brown: »Zapustivši Celovec sem nadaljeval svojo pot proti jugu ter po preteku poldruge nemške milje prekoračil Dravo, ki se mi je zdela tukaj že precej velika in deroča. Šel sem preko dveh dolgih lesenih mostov in čez otok, ki je med njima. Čez uro ali dve sem pri-

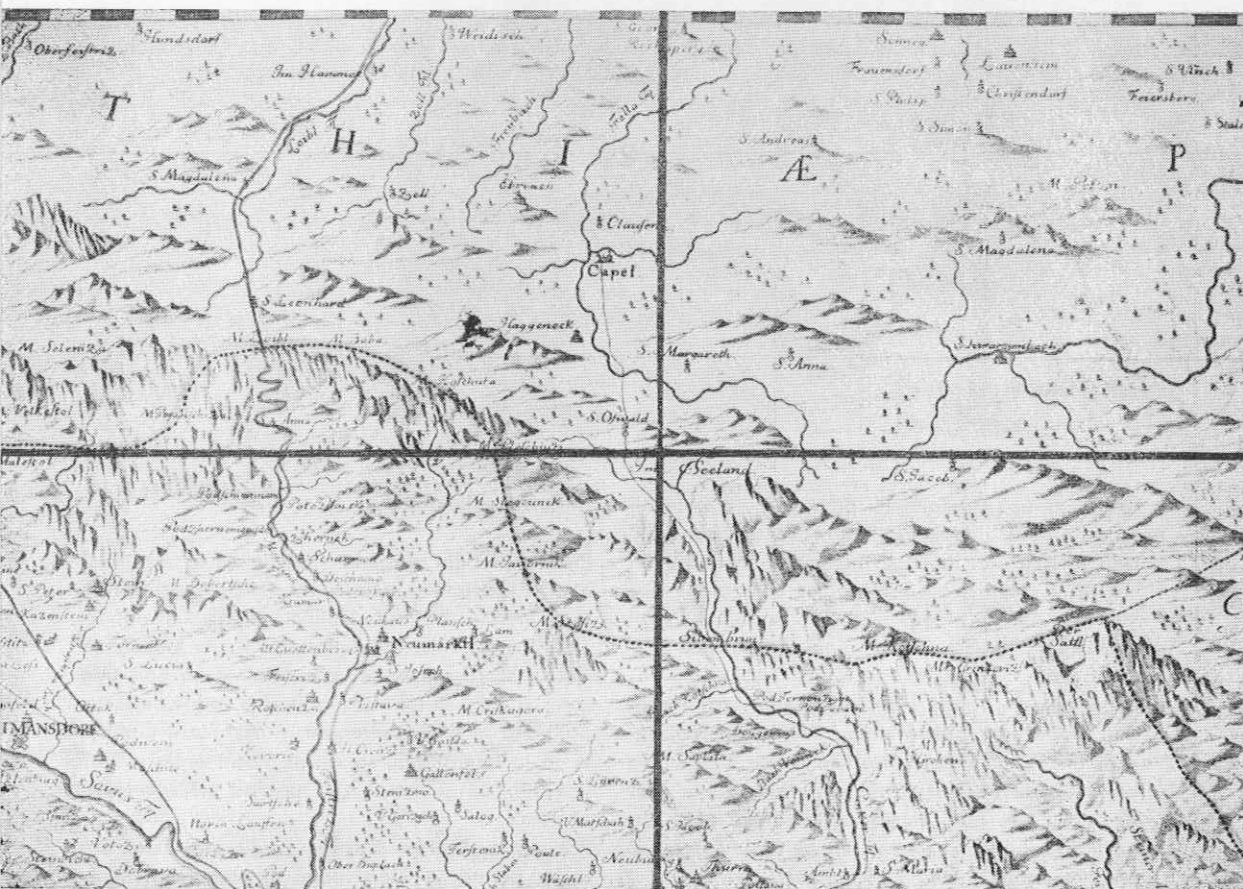
spel med hribe v kraj, ki se imenuje Hammer, kjer se kuje železo. (Na zemljevidu p. Dizme Florjančiča iz leta 1747. vidimo kraj Im Hammer, to je med Podljubeljem, Unterloibl, in Malim Ljubeljem, Klein Loibl.) Odtod sem krenil dalje proti Ljubelju. V kratkem času sem nato prispel med čudno pusto skalovje, kjer sem zagledal slap. Voda je tako izdolbla skale, da so videti kot bi bile umetno narejene. (Verjetno je to Čavka pri Hudičev mostu, Tschauakafall, Teufelsbrücke pri Malem Ljubelju.) Pot navkreber je bila z velikim trdom zgrajena ter ima mnogo kamnitih ovinkov, večjih, kot sem pričakoval v teh krajih. Tako sem se vzpenjal po teh ovinkih sem in tja, dokler nisem dosegel najvišjega mesta te gore, ki je del Karnijskih Alp, ki ločijo Koroško od Kranjske. (To niso Karnijske Alpe, ampak Karavanke, Brown jih je zamenjal.) Ljubelj je ena izmed najznamenitejših gor, kar sem jih kdajkoli videl. Ko smo se namreč povzpeli tako visoko, kot so dovoljevale strme skale, smo krenili vstran po za to narejeni poti, ki nas je peljala v luknjo ali predor, vsekam skozi goro in podoben znameniti jami na griču Panfilipo pri Neaplju. Sredi predora je lesena streha, ki sega tja na kranjsko stran. Luknja je dokaj visoka, dolga je 156 yardov in 4 yarde široka. (1 yard — 90 cm.) Način, kako se pride skozi to goro, me je iznenadil, ker nikoli poprej nisem ničesar čital ali slišal o tem. Izprva sem mislil, da je to delo starih Rimljanov, pozneje pa sem zvedel, da je ta predor nastal mnogo pozneje in da v prejšnjih časih tukaj ni bilo prehoda na Kranjsko, marveč so morali hoditi okoli čez Beljak. (Hodili so čez Kóren ali skozi Dolino od Trbiža proti Podkloštru.) Ko sem bil še precej nizko pod goró, sem domneval, da je ta luknja bivališče ali kapelica kakkega puščavnika, pač si nisem mogel predstavljati, kako bi le ta mogel priti do nje, dokler končno sam nisem prispel po dolgih ovinkih na vrh in šel sam skozenjo. Srečal sem tudi mnogo potnikov, ki so prihajali s Kranjske, kajti je tako udobno zgrajen, da vsak dan vozijo skozenj deželne kočije in vozovi. Vzpenjaje se po hribu navzgor smo imeli zelo slabo vreme, dež in strašno točo, ob straneh ceste pa je še ležal sneg. Ko sem bil med nevihtjo tako visoko, sem imel priložnost, da opazujem oblake, kako se spuščajo in zapet dvigajo tako visoko, da so zakrili del gorskih vrhov. Tudi nam, ki smo šli s Koroške na Kranjsko, je prihajala skozi predor nasproti oblačna struja. Ta prehod, ki so si ga tako lepo izmislili, vzdržujejo pridni domačini tudi še vnaprej v dobrem stanju, pozimi celo z veliko težavo

odmetavajo sneg, da omogočajo promet. Ko smo bili že na drugi strani predora, se je jela pot spuščati in dospeli smo po preteku dveh angleških milj k Sv. Ani, nato poldrugo nemško miljo dalje v Tržič. Nadaljevali smo pot, dokler nismo prispeli v Kranj, ki ga imajo za nekdanji Carnodunum (v starem veku imenovan Carnium, v srednjem Chreina), čedno mesto, ležeče ob reki Savi. Odtod smo šli po lepi ravnini štiri nemške milje in prišli v Ljubljano, glavno mesto Kranjske.« Cesta je bila slaba in za popraviljanje je bilo treba dosti sredstev. Ko je v začetku 18. stoletja nameraval cesar Karel VI. priti preko Ljubelja v Ljubljano, se je mnogo razpravljalo o Ljubelju. Konec koncev so cesto le nekoliko razširili in izboljšali in celo leta 1728. podirajoči se predor razkopali in napravili v skalovje 130 m dolg in 3,4 m globok usek, kakršen obstaja še danes. V spomin na popravljeno cesto so leta 1728. kranjski stanovi tudi na svoje stroške za 1171 gol-

dinarjev postavili vrh Ljubelja dva kamnita obe-
liska s podstavkoma. Obeliska sta 15 m visoka in na treh straneh opremljena s spominskimi napisi v latinščini.

Sto let nato sta dva podjetna moža — Joža Jabornik iz Tržiča in Andrej Kapus iz Kamne gorice — hotela na vsak način prodreti z načrtom, zgraditi pod Ljubeljem predor. Celih deset let se je o tem veliko pisalo in proučevalo, ali do uresničenja načrta ni prišlo, čeprav so na Dunaju leta 1870 izdelali načrt za železnico skozi Ljubelj, ki bi vezala Celovec, Borovlje, Tržič, Kranj, Škofjo Loko in Idrijo z Divačo in Trstom. Najprej so leta 1871. zgradili gorenjsko železnico v smeri Ljubljana—Trbiž, pozneje pa je zmagala trasa iz Podrožčice skozi Karavanški predor na Jesenice in dalje še proti Tolminu in Gorici ter Trstu. Tako so vozovi, katerih se je dnevno vilo nad 200 po strmih klancih Ljubeljske ceste, začeli hitro izginjati. Prej živahna dolina pod Ljubeljem, dan

Detalj zemljevida p. Dizme Florjančiča iz l. 1747: Tržiški okoliš z ljubeljsko cesto in mejo med Kranjsko in Koroško.
Original hrani Narodni muzej v Ljubljani

Hans am Ende,
Hudičev most
v Dolžanovi soteski
pri Trziču, gvaš, ki ga hrani
Narodni muzej v Ljubljani

za dnevno polno prometa, po kateri so potovali najrazličnejši ljudje, po kateri so se pomikale celo vojske, je mahoma osamela. Tudi poštni voz, ki je redno vsak dan vozil iz Ljubljane v Celovec, je 16. novembra leta 1875 zadnjikrat vozil čez Ljubelj. Ljubeljsko cesto je oživila šele motorizacija.

Danes, ko je zgrajen pod Ljubeljem cestni predor, stopa sam preval vedno bolj v pozabo, čeprav ima zanimivo preteklost in spada med znane alpske prelaze. Turizem ga mora poznati in prav bi bilo, če bi nanj še opozarjali in ob cesti obnovili stare spomenike ter skrbeli zanj. Zgleda za tako ravnanje imamo v zamejstvu.

2. Cesta v Jelendol

Preden je bila zgrajena sedanja cesta skozi zanimivo Dolžanovo sotesko pri Trziču, skozi katero teče Tržiška Bistrica, Dolinci, prebivalci ob Tržiški Bistrici, niso imeli nobene vozne poti proti Trziču. Stara pot se je vzpenjala visoko gori nad sotesko čez Raten vrh, zahodno od Konjščice, podobna je bila razdrapani in ozki stezi. Oglarji, ki so jo uporabljali, so morali nositi oglje v Trzič v koših, če so ga hoteli prodati tržiškim fužinarjem.

Parkrat so Dolinci skušali zgraditi pot skozi sotesko, pa jim je voda vedno to preprečila. Zgra-

dili so sicer pot čez jame in v soteski napravili most čez Bistrico, ki so ga obesili na vrbove trte, imenovan Hudičev most, niso pa znali vrtati skale, da bi skozi skalovje napravili predor. Da bi se most ne gugal, je dal podravnatelj tržiških fužin Mallner napraviti železne podpornike. Tako so Dolinci vlačili oglje v Tržič z nekakim vozilom brez koles, imenovanim »žlefe«.

Da ne bi voda odnašala poti, so Dolinci zaprosili domačina iz Brusovega rodu, ki je prišel iz tujine domov, naj v skalo zavrta predor in skozenj spelje pot ter tako izvede svojo zamisel. To se je zgodilo leta 1759, kakor nam priča letnica nad predorom poleg črk M. P., ki označujeta mojstra.

Ta predor in luknje nekdanjih podpornikov lahko še danes vidimo v Dolžanovi soteski pri cestnem predoru, ki ga je za dolinsko cesto zgradil l. 1895 celjski inženir Viljem Lindauer po naročilu barona Julija Borna, ki je imel svojo posest v Putterhofu. Ali ne bi bila turistična zanimivost, če bi obnovili za ogled staro pot s Hudičevim mostom, kakor nam ga prikazuje slika Hansa am Ende, ki jo hrani Narodni muzej v Ljubljani?

Literatura:

Viktor Kragel, Zgodovinski drobci župnije Tržič 1936.
Mirko Rupel, Valvasorjevo berilo 1951.

KO JANEZ ZGODAJ VSTANE

*Ko Janez zgodaj vstane
in očke si pomane,
pogleda skož okence,
če sonce je že vžšlo.*

*Še mrak dolino krije,
ko Janez v goro rine,
po mehki gozdni stezi
navzgor se mu mudi.*

*Ko prvi žarek posije,
že njega kladivo bije,
visoko sredi stene
z goro se bori.*

MLADI ALPINISTI

*Mi smo mladi alpinisti, moč iz nas žari,
v belih poljanah sila nam vzkipi.
Silna je borba slovenskih sinov,
pot si utiramo do najvišjih vrhov.*

*S cepini in klini v steni se borimo,
priti na vrh gore naše so želje.
Na vrhu je razgled po zemlji naši naokrog,
na ljubo domačijo in slovenski rod.*

DIVJAD V OKOLICI TRŽIČA

Rajko Marenčič

Članki, katere redoma beremo v našem glasilu, v pretežni večini opisujejo lepote in doživetja planincev v naših in tujih gorah, le redko pa zasledimo avtorja, ki bi se dotaknil naše favne in flore. Naše gore bi bile puste in prazne, če bi jih ne zalšalo na tisoče raznih vrst drobnega cvetja do mogočnih smrek, jelk, bukev, macesnov in ponekod nepregledno morje ruševja, pa do vsemogočih vrst živali in živalic do kralja gozdog — ponosnega jelena.

Ker je ta številka našega glasila posvečena prav goram in hribovcem okoli Tržiča, bom skušal seznaniti bralce z najbolj značilno divjadjo, ki živi in poživlja te gore.

Zima se še ni umaknila. Kar noče popustiti in dati mesta prebujajoči se pomladi. Južni vetrovi nenehno, dan za dnem, noč za nočjo mehčajo snežne mase. V najbolj strmih predelih se je že sprožil tu in tam plaz in pokazal za seboj umazano sivorjavo kopnino. Prav to je čas, ko se pripravlja na ženitovanje naša najbolj skrivnostna ptica, ki predstavlja obenem v Evropi še edino živečo pradivajad — to je veliki petelin (*Tetrao urocyallus*). Čeprav je to ena naših največjih ptic, je le redko komu dana priložnost, da si to svojevrstno, mogočno divjad ogleda поблиže. Če ga nepričakovano spodiš, se niti ne zaveš in že ga ni več. Le veja, ki se močno maje, ti še pove, kje je tik pred tvojim prihodom sedel. Koliko je bilo prečutih noči in prehojenih nočnih potov do rastišč, kjer poje veliki petelin! Kdor je le enkrat okusil in doživel porajanje pomladnega jutra ob tajinstvenem petju velikega petelina, tega bo skrivna moč nagovarjala in vlekla tja, vse dokler mu bodo križi na hrbtu dovoljevali. V mislih pa se bo še vedno vračal na pobočja Konjščice, Javornika, Šušja, Tolstega vrha, Dobrče, Košute, kjer je doživljal nepozabna doživetja.

Pravo nasprotje velikemu petelinu pa je njegov pobratim ruševca (*Lyrurus tetrix*), ki živi tik nad gozdno mejo. Njegovo rastitev in petje opazujemo v istem času, v mesecu aprilu in maju.

Pri spomladanskih pohodih v gore se nam nudi prav pogosto priložnost, da poslušamo, kako piha

in gruli ruševca. Pa ne samo to, marsikateremu gorniku, ki je že s prvim svitom visoko v gorah, je dano opazovati tega malega črnega viteza, ki med petjem skače v zrak in se pretepa s sovrstniki, da si pribori ljubezen rjavo grahastih kokošk.

Za svoja rastišča si ta ptica najraje izbira gorske hrbte, kjer ima zadosti pregleda, ali pa pobočja, porasla z ruševjem in travnatimi planjami. Pri nas so za to primerni zlasti greben Kriške gore, Tolstega vrha, dalje Škarjev rob na severni strani Storžiča, Veliki Javornik, Mali Javornik ali Sušje imenovan, Pečovnik, pa pobočje Košute vse do Križa nad Kofcami, vrh Dobrče, Begunjščica, Zelenica in Korošica.

Ima pa divja kuretina veliko sovražnikov, ki uničijo velik del doraščajočih piščancev, ne malokrat pa že valečo kuro na gnezdu. Med njimi je zlasti za ruševca najnevarnejši planinski orel (*Aquila chrysaetos fulva*), nič manj pa sova uharica (*Bubo bubo*) in kuna zlatica (*Mustela martes*), ki na svojih pohodih preseneti v spanju prenekaterega petelina in ga uniči.

Najštevilneje je naseljena po naših gozdovih, travnikih, senožetih, posekah vse visoko gori do ruševja naša najljubša divjad — srnjad (srna-*Capreolus capreolus*). Le kdo ne pozna plahe, tenkonoge, elegantne živali, ki se je zlasti po vojni tako razmnožila, da prihaja prav do naselij in dela tu pa tam kmetovalcem tudi malenkostno škodo. Čez dan srna prežvekuje stojé ali ležé v kakšni goščavi in se šele zvečer odpravlja na polja in pašnike. Zelo pogosto nas v zgodnjih jutranjih ali poznih večernih urah pozdravi z zateglim »bav, bav« srnjak ali srna, če smo ju prepodili s pasišča.

Daleč okoli, tudi zunaj naših meja, so poznana jelenja lovišča (*Cervus elaphus*) pod Košuto, v Jelendolu, v Kokri in na Jezerskem.

Pod Košuto je nekdanji lastnik graščine v Putrhofu Julij Born naselil jelenjad v letih 1891—94. Nabavil jo je v več tropih iz Poljske in Ogrske, nekaj komadov pa celo iz vrst jelena vapiti ameriškega porekla. Lovišče je lastnik v obsegu 2745 ha ogradil, ker se je bal, da se ne bi jelenjad preveč selila v sosednja lovišča. Ker se

Kozorogi na ljubeljski cesti

Foto Janko Krmelj

je jelenjad močno razmnožila na okoli 350 kosov, je delala škodo na gozdnih kulturah.

Prav tako je v Kokrski dolini in Spodnjem Jezerskem tedanji zakupnik Wetter naselil jelenjad v letih 1891–93 in ogradil lovišče s površino 1800 ha. Ta ograja je med vojno razpadla, oziroma je bila odprta na več krajih. Jelenjad se je razširila na vsa sosednja lovišča proti avstrijski meji in še preko nje ter proti jugu do Storžiča. Po vojni je »Zavod za gojitev divjadi Kozorog«, ki upravlja sedaj to lovišče, s pomočjo Gozdnega gospodarstva Kranj ponovno iz obeh obor napravil eno. Ta je danes opuščena in se ne obnavlja več. Jelenjad je morala biti močno zredčena, ker je povzročala občutno škodo. V preteklih sedmih letih je bilo odstreljeno preko 600 komadov, tako da znaša današnji stalež jelenjadi le še okoli 150 živali.

Vsi obiskovalci gora v okolici Tržiča močno želimo, da bi v mrzlih jesenskih jutrih še dalje poslušali mogočni klic jelena, ki bo donel po gozdovih pod Košuto in obronkih Kokre.

Izredna privlačnost in svojevrstna zanimivost v dolini pod Ljubeljem pa so kozorogi (*Capra ibex alpinus*). Tudi to divjad je naselil veleposestnik Karel Born v letu 1898. Deloma je prve živali uvozil iz Avstrije (iz opuščenega živalskega vrta »Die Hohe Wand«), deloma iz Italije (Gran Paradiso). Ta kolonija kozorogov se pretežno zadržuje na pobočju Begunjsčice nad novo cesto, ki drži na Ljubelj. Kolonija je narasla na približno 40 kosov živali, preko tega števila pa nikakor ne more zrasti. Sedanji upravljalec tega lovišča »Zavod Kozorog« se trudi in je že parkrat poizkusil z nabavo novih živali osvežiti kri in kolonijo pomnožiti, vendar kakenga posebnega uspeha ni opaziti. Zlatorogi, uvoženi iz živalskega vrta v Münchenu, so pa postali prava atrakcija za turiste, ki prihajajo k nam preko Ljubelja. Ti kozorogi niso prav nič boječi, saj so ljudi iz živalskega vrta vajeni, se zadržujejo radi tik ob cesti in so prava paša za mimoidoče fotoamaterje.

Višje predele vseh naših obrobnihih gora naseljujejo gamsi (*Rupicapra*) v izredno velikem številu. Za razliko do druge divjadi je gams izrazito dnevna divjad in ni prav nikakršno presenečenje, če na turi srečaš gamsa ali celo z užitkom mirno opazuješ večji trop, ki se mirno pase po strmi zelenici ali prodišču. Prav zanesljivo boš srečal gamse, če se boš podal na turo v Storžič ali na Begunjsčico ali Dobrčo, še prav posebno pa jih boš imel priložnost opazovati po vsem pobočju Košute.

Poleg vse te večje divjadi bo imel obiskovalec naših gora priliko često opazovati tudi planinskega orla (*Aquila chrysaetos fulva*). Kroži visoko v zraku ali v nizkem letu pregleduje pasišča gamsov, rastišča ruševcev, da si dobi zalogo za svoj nenasitni želodec. Tudi planinski krokav (*Corvus corax*) te bo opozoril s svojim značilnim glasom klong, klong in ti dal vedeti, da je njegova domovina visoko v gorah. Črnoordeče nožice planinske kavke (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*), ki poleti obletava ostenja, pozimi pa se zadržuje okrog planinskih koč, so vredne pogleda. Glasno zateglo čivkanje te drobne ptice pozivlja tišino gora.

ln še bi mogli naštevati in se pogovarjati o veliki sovi uhariči (*Bubo bubo*), ki plaši nočnega potnika, pa o belki (*Lagopus mutus*), planinskem zajcu (*Lepus timidus*), jerebu (*Tetrastes bonasia*), kotorni (*Alectoris graeca*), krančarju (*Turdus torquatus alpestris*) in mali rdečegrlji taščici (*Eritacus rubecula*), ki redoma zjutraj prva razglašajo novi dan...

Vsi ljubitelji gora, ki so nam pri srcu vsi ti mali in veliki prebivalci gora in gozdov, želimo, da obiskovalci gora divjadi po nepotrebnem ne vznemirjajo. Zlasti moramo to upoštevati v času, ko divjad gnezdi in ima mladiče, še prav posebno pa, ko je v velikih stiskah za svoj obstoj, to je pozimi.

OJ STORŽIČ JE NAŠE KRALJESTVO

*Oj Storžič je naše kraljestvo, domovina,
v soncu žariš, kakor biser, planina.
Videl sem enkrat ta kraj,
želim si ga večno nazaj, planinski raj.*

*Ljubezen žrtvujem za tebe, domovina.
Srce te pozabit' ne more, planina.
Kdor videl je enkrat ta kraj,
želi si ga večno nazaj, planinski raj.*

ZELENICA

*Zelenica naša je edinstvena,
so stene polne kozorogov,
je cvetja poln ta krasni gorski svet,
zato ta kraj me vleče spet nazaj.*

*V dolinco se je pomaknil kozorog,
zapadel sneg begunjski plaz in breg,
Zelenica naša, alpske smuke raj,
zato ta kraj me vleče spet nazaj.*

Gl. opombo na str. 482.

PROSTORSKO UREJANJE V ALPAH je postal nenavadno velik problem v razvitih alpskih deželah. Turizem je močno spremenil podobo Alp. Treba jih je zaščititi pred pretirano gradnjo, posebej pred agresivno arhitekturo in tehnizacijo pa tudi zoper dosedanje izrastke turizma. Cilj te zaščite je moderno pojmovanje turizma in rekreacije: Turizem ima namen, da človeku nudi oddih, sprostitve, aktivnost telesa in duha, nova spoznanja, rekreacija pa pomeni oddih telesa in osvežitev duha. Prof. dr. Walter Strzygowski, strokovnjak instituta za prostorsko urejanje na dunajski visoki ekonomski šoli, pravi, da se varstvo narave začena z načrtovanjem prometa. Čim lepša je pokrajina, tem počasneje po njej potujemo. V gorah torej peš, s kolesom, s konjem, s smučmi, s sanmi i. p. Zadnja desetletja smo se zagledali v avtoceste, vsaka država jih hoče imeti. Zdaj že vemo, da so nujno zlo. V goratem ozemlju spadajo samo tja, kjer so res potrebne. V Alpah je že reklamno geslo: »Stran od glavne ceste«. V dolini naj se promet le zgosti na avtostradi, v gorah ga je treba speljati po več kratkih cestah. To je dobro za goste, prav tako pa za gostilne in hotele.

Veliki kamioni s prikolicami ne spadajo na alpske ceste, naj Alpe obvozijo ali pa grme skozi temeljne predore. Zato naj se pospešeno grade za tranzitni promet preko Alp ceste čez nizke prelaze. Kdor pa pride v Alpe na oddih, naj potuje po takih cestah, kjer se bo ustavljal za več dni, se kopal, gojil športe, delal ture i. p. V mestih že dolgo velja coniranje. V prihodnje ga bo treba uveljaviti na vsem alpskem področju, saj so najvažnejše za rekreacijo Evropejcev. Narava sama pove, čemu naj bodo namenjene posamezne površine. Vsako alpsko dolino lahko razdelimo v pet področij:

Prvo je dno doline, ki je različne širine; tu ljudje stanujejo, se ukvarjajo s kmetovanjem, industrijo, obrtjo, s hoteli, moteli i. p. Pametno gospodarjenje s prostorom je tu življenjska nujnost in to dolgoročno, saj se obeta, da se bo prebivalstvo do l. 2000 podvojilo. Zato tu niso opravičljivi sekundarni domovi meščanov ne počitniška naselja. Ta naj se nameste v drugi coni, na terasi glavne doline in v dnu stranskih dolin. Kmečke površine tu ostanejo, vendar naj se kmetije spreminjajo v turistične, saj jim je za dvig standarda potrebna dodatna dejavnost, če ne, bo vsa mladina ušla v večje centre. Na robu teh naselij naj bodo majhni parkirni prostori, da bodo živela mirno in lagodno. Letne hišice naj se tu grade le v strnjenem naselju. Če jih bomo še trosili po bregéh, bomo vzeli pokrajini njeno prvotno podobo in lepoto.

Za tem pride v Alpah gozdna cona, na obojni strani seže visoko, na prisojni so med gozdovi frate, rovti, senožeti, golte. Te je treba pogozditi, posebno če so zelo strme, da zavremo erozijo, poplave in plazove. Meja med pašnikom in gozdom mora biti jasno začrtana.

Planinska cona pa ni samo za pašo in senožet, je tudi najprimernejša za rekreacijo. Tu sem ne spadajo avtomobili. Žičnice naj imajo tu zgornje postaje, gozdne eksploatacijske ceste svoj konec. Tu je prostor za smučarje, za letne hišice (posebno na slabših planinah) i. p. Električna že skoraj mora biti, vendar se zavedajmo, da je rekreacija brez določene »askeze« nemogoča. K rekreaciji spada tudi telesni napor, urjenje telesa in duhovna priprava za to. Prišel bo čas, ko bo smel v gore samo tisti, ki bo imel potrebno znanje in dokaz o njem. Najvišjo cono imenujejo poslovni ljudje »pustinjo«, nerodovitni svet. To je cona skale in ledu. Vendar tudi ta cona pridobiva vse bolj na produktivnosti. Čim bolj se dolina zazidava, tem bolj rabijo zgneteni prebivalci, posebej še spričo podaljšanega časa za oddih, samoto in tihoto, za miren razmislek, da se zavedo samega sebe in da se jim spet povrne zaupanje vase.

Zato je jasno, da se bomo morali za varstvo narave in kulturo dežele, za prostorsko ureditev vedno bolj naprezati. Občine bodo morale imeti svetovalce za to, planerje in voditelje prostega časa. Če jih še ni, bomo morali poskrbeti za to, da jih izobrazimo in vzgojimo. V nekaterih dolinah bomo morali poskrbeti za eksperiment v tej smeri, da bomo čimprej prišli do potrebnih izkušenj.

Ko o teh stvareh razmišljamo, vidimo, kako »metafizično« je večkrat naše varstvo narave, kako daleč od resničnega gospodarjenja s svetom, ki je za nas vse. Zato je prav, da ponovimo: Varstvo narave varuje naravo **za človeka, za vse ljudi, ne pa proti njim**. Če se bo vključevalo v ravnanje in gospodarjenje s prostorom, bo ta hip aktualno, življenjsko, potrebno vsem, posebej pa tistim, ki se morajo odločiti za velike stvari, ki jih bodo uporabljali prihodnji rodovi.

VZDRŽLJIVOST VRVI postaja pri modernem načinu plezanja še važnejše vprašanje, kot je bilo v pionirskih in klasičnih časih plezalstva. Z vrvjo, ki je že 100 let in več simbol tovarištva v navezi, je obratno kot s tovarištvom: to se utrjuje in krepi tem bolj, čim več skupnih tur naveza naredi, vrv pa temu primerno gine. Treba se je pobotati s tem, da vrv ni absolutno zanesljiva »varuhinja«. Stalna naloga plezalnih šol in literature je, da mlademu plezalcu pomaga čez prepad med vero v močno vrv in suhoparno resnico. Prav tako pa je potrebno tudi za rutinerje, da svoje pojme o varovanju z vrvjo ne uravnavajo samo po dobri tradiciji, ampak tudi po sedanjih spoznanjih. Če več let po uvedbi perlonske vrvi ugotavljamo, da je varovanje z vrvjo »na novih poteh«, govorimo to za to, ker doba umetnega vlakna še ni povsem premagala ostankov dobre konopljene vrvi in tudi ne čudežne vere, ki spremlja sleherno tehnično novost, vsaj še ne popolnoma. Vsak alpinist naj sam sebe testira, če tudi on ni verjel v perlonsko vrv kot »življenjsko varuhinjo«: naj se spomni, kakšne občutke je imel, ko je zvedel, da se je pretgala 8 do 9 mm debela perlonska vrv, ki je po dveh letih izgubila 38 % svoje zmogljivosti in zakrivila plezalčevo smrt. L. 1963 so strokovnjaki komisije pri UIAA še mislili, da razni kemični, termični, biološki in kozmični vplivi moderni perlonki tudi pri daljši rabi ne morejo bistveno blizu. Pet let nato z gotovostjo isti ljudje trdijo: »Stara vrv zdrži manj kot nova.« Pravilo iz dobe konoplje velja tudi v perlonski dobi. To velja tudi za dvojno 8 do 9 mm vrv, kajti če pride do nezgode, se lahko zgodi, da mora tudi pri dveh vrveh zdržati vso težo ena sama. Zato stojimo na stališču, da je pri tehniki z dvojno vrvjo treba uporabljati dve vrvi z normalnim premerom. Močno nas vznemirja vprašanje, kako je s človeškim telesom, ki se zaupa perlonki, saj se v tisoč letih gotovo ni pripravilo na dobo umetnega vlakna. Zato je moralo obnem s perlonko priti do plezalnih pasov, sedežnih pasov i. p.

Osnovno vprašanje moderne alpinistike je varovanje. Tisto preko rame zares spada v stare dobre čase. Pa tudi križno varovanje za perlonko ni primerno, ker blokira in pride celo do dušenja. Princip »dinamičnega« varovanja bi bilo treba v celoti revidirati, saj je danes vsako varovanje brez samovarovanja problematično. Telo varujočega je komaj kos nasprotnim učinkom statičnega samovarovanja in usodne dinamike križnega varovanja, vsaj ne do tolikšne mere, da bi lahko govorili o varovanju. Moderna vrv naj bi prevzela celotno dinamično delo. Celo pri varovanju v smereh III. in IV. stopnje se bodo morali plezalci prilagoditi novim metodam varovanja, ki pa seveda še niso dovolj preizkušene in še ne dovolj določene. Raziskovalno delo je treba pospešiti, kajti novi material nas k temu sili. Nova pravila o varovanju bo moral upoštevati vsak, kdor uporablja moderne rekvizite, pravi dunajski alpinist dr. E. Rabofsky, predavatelj na salzburški univerzi.

»Poslužujte se prevoznih in turističnih uslug podjetja

CREINA KRANJ

ki jih organizira s sodobnimi avtobusi po domovini in inozemstvu, z rezervacijami hotelskih uslug, vstopnic za razne prireditve itd.

Za informacije se obračajte na naslov CREINA Kranj, Trg revolucije 4, tel. 210-81, 210-82, ter turistično poslovalnico CREINA Kranj, Koroška cesta 4, tel. 210-22.«

GORSKO CVETJE

Cveta Podviz

Vsako pomlad, ko stene odvržejo zadnjo težo snega in leze zeleni pas vse više in više, me zvabi pesem, ki jo pojejo vrhovi in vrše gozdovi, vedno znova in znova v planine. Takrat pohajam po planinskih tratih, po zelenih pašnikih, po mogočnih gozdovih, po vrhah in grebenih. Vedno se najraje vračam na trate polne planinskega cvetja. Rada imam sonce, rada imam pesem vetra in samoto v planinah. Dobro stare znanke srečujem, gorske cvetice. Ali ni v veličastju narave ta cvetna lepota v resnici popolna? Ljubitelj narave in pravi planinec pa se bo vračal s planin praznih rok in z dušo, polno nepopisnih doživetij. Ko hodite po gorah, ozrite se okoli sebe in glejte, glejte živo lepoto naših gora v njenih pisanih barvah.

Zame je najlepši avrikelj ali lepi jeglič (*Primula auricula*), kralj med jegličmi. Vedno me prevzame s svojo živo rumeno barvo v skalnih razpokah, na skalnatih in travnatih pobočjih. Kolikokrat sem v lepih aprilskih in majskih dneh občudovala njegove čudovite, prijetno dišeče cvetove ob poti na Kriško goro, v južnih pobočjih Tolstega vrha, v skalovju Storžiča in Košute, v stenah Begunjsčice in na južnem pobočju Vrtače nad Zelenico, v Dolžanovi soteski.

Ko skopni sneg na planinskih tratih, se pogosto prikaže ob robovih snežišč navadni alpski zvonček ali jeglič (*Soldanella alpina*). Kako je nežen in ljubeč! Tedaj cveti med bukovjem pod Storžičem navadni volčin (*Daphne mezereum*), grmiček z opojno dišečimi rdečimi cvetovi. V višjih legah ob robu melišč se nekoliko zakasni. Njegovi sorodniki, ki prav tako sodijo med volčine, so progasti volčin (*Daphne striata*) s svetlordečimi, ostrodišečimi cvetovi, Blagayev volčin ali igalka (*Daphne blagayana*) z belorumenimi cvetovi, ki je posebno znana v Polhograjskih Dolomitih, in dišeči volčin ali jožefica (*Daphne eneorum*), ki ima nežno rdeče cvetove s prijetnim vonjem; pogosto rastejo v predalpskem, pa tudi v alpskem svetu, po suhih travnikih, resavah in svetlih gozdovih. V nižjih legah cvete črni teloh (*Helleborus niger*), ki ob toplem vremenu rad cveti na prisojnih legah že v pozni jeseni ali celo pozimi, saj neučakanec v hrepenenju po

soncu in pomladi vzcveti prvi. Njegove cvetove pa srečujemo tudi v višjih legah. V gozdnem pasu cveti v pomladnih mesecih grebenuša ali žanjevec (*Polygala chamaebuxus*), bledorumena ali rdečevijolična, ki ji pogosto dela družbo znano resjè (*Erica carnea*) z nežnorožnatimi cvetovi. Okoli Begunjsčice pa rasto še druge čudovite cvetke: gorski kosmatinec (*Anemon montana* Hoppe), velikonočnica (*Anemone vernalis*) in alpski kosmatinec (*Anemone alpina*) z zvončastimi glavicami.

Tam po pašnikih in senožetih Brčovega rovtu, Loma in na vlažnih gorskih travnikih bomo vse tja do 1500 m našli pogačico (*Trollius europaeus*) s kroglastimi živorumenimi cvetovi. Jase na Kriški gori pomladi kar žare, ko se ziblje v modro nebo tisočero rumenih cvetov.

Morda ste kdaj občudovali čudovite temnomodre encijanove poljane v Radovni, Krmi, na Snežniku ali kje drugod? Naša rastišča tega Clusijevega svišča (*Gentiana clusii*) se res ne morejo primerjati z imenovanimi, vendar tako lepo oživlja trate Kriške gore, Storžiča, Košute, Babe, Begunjsčice in Vrtače, da je vreden vse naše pozornosti. Temnomodri, zvončasti, proti vrhu lijasto razširjeni cvet se lahko kosa s temno modrino neba. Kako čudovit je pogled v pomladanskih in poletnih mesecih na Breško planino, posejano z modrimi svišči in pasočo se živino! Najpogostejše ga najdemo na apneničastih tleh planinskih pašnikov.

V vrsto kukavic, ki jih je po vseh naših travnikih dovolj, sodita rdeča murka (*Nigritella miniata* ali *rubra*) in črna murka (*Nigritella nigra*). Ločimo ju od ostalih kukavic po prijetnem vonju po vaniliji in večjem cvetnem listu, ki je obrnjen navzgor, pri ostalih kukavicah pa navzdol. V poletnih mesecih cvete rdeča murka na Kriški gori, Javorniku in Konjščici, na Zelenici in pod Vrtačo. Mnogo pogostejše je murka s črnordečimi socvetji, zlasti v Kamniških Alpah, pri nas pa pod Vrtačo. Med kukavice sodi tudi lepi čveljč ali ceptec (*Cypripedium calceolus*), ki ga najdemo v bukovih in borovih gozdovih in v rušju do višine 1500 m. Rumeni, trebušnato napihnjeni cvetni list obdajajo rjavordeči suličasti listi. Je redek in navadno uspeva v večjih skupinah. Našli ga bomo na severni strani Kukovnice, v Zgornjem Lomu, na Škarjevem robu in tu in tam pod Begunjsčico.

V poletnih mesecih srečamo največ cvetočih rastlin po gorskih tratih, po kamnitih pobočjih, med ruševjem in ob dnu melišč. Med njimi nas bo najbolj očaralo zlato jabolko ali zlati klobuk ali kranjska lilija (*Lilium carniolicum*) z oranžnorde-

čimi cvetovi posebnega vonja. Navadno nosi na visokem, mesnatem, na gsto listnatem stebłu en sam cvet, najdemo pa tudi več cvetov na enem samem stebłu. Raste v Dolžanovi soteski ob Tržiški Bistrici, na grebenu Kriške gore, na Mali in Veliki Poljani, pod ostenjem Malega Storžiča, na meliščih pod Storžičem in na Dobrči.

Na meliščih pod Storžičem in Begunjščice nas vse poletje opominja nase stara znanka alpska velesa (*Dryas octopetala*) s svojimi stoterimi nežnoblimi cvetovi. Tam, kjer se naseli, ostane in slavi svoje zmagoslavje. Družbo ji pogosto delajo dišeči Sterenbergov klinček ali divji nagelj (*Dianthus sterenbergii*) z rožnatordečimi cvetovi, triglavska roža (*Potentilla nitida*) s krvavordečimi cvetovi, Kernerjev mak (*Papaver kernerii*) z rumenimi, nekoliko oranžnimi cvetovi, ozkorogljati grint (*Senecio abrotanifolius*) z oranžno-rumenimi cvetovi, kernerica (*Kernera saxatilis*) z drobnimi belimi cvetovi, kamenokreč (*Saxifraga oppositifolia*) z vinskiordečimi cvetovi, Zoisova zvončnica (*Campanula zoysii*) s svojevrstno oblikovanimi, kimajočimi cvetovi modrovijolične barve v teže dostopnih krajih, Scheuchzerjeva zvončnica (*Campanula scheuchzerii*) z enim ali visečimi cvetovi vijoličnomodre barve in kosmata škržolica (*Hieracium villosum*) z živorumenimi cvetovi. In še in še!

Preselimo se nekoliko niže v rušja, kjer bomo med zelenimi blazinami na Tolstem vrhu, preko Storžiča, Konjščice, Stegovnika, Košute, Begunjščice in Vrtače zasledili dlakavi sleč (*Rhododendron hirsutum*), visok, razrašččen grmič s svetlordečimi cvetovi, in rjasti sleč (*Rhododendron ferrugineum*), ki cvete nekoliko prej. V rušju cvete še od maja do junija ena najlepših cvetk, slečnik (*Rhodothamnus chamaecistus*) z nežnimi, svetlorožnatimi cveti, ki te tako prijazno pozdravljajo na grobljastih pobočjih.

To je le bežen pregled v rastlinstvo našega alpskega sveta, morda pomanjkljiv, sestavila pa sem ga iz ljubezni do mojih malih prijateljc. Ali naj omenim še tisti čudoviti cvet naših planin, ki je moral kot begunec poiskati nedostopne stene ter med skalovjem v samoti razviti svoj kras? To je očnica ali planika (*Leontopodium alpinum*). Še tam je izpostavljen nesmiselnemu uničevanju. Pomagajmo ga ohraniti s tem, da ga pustimo pri miru!

Lepi čveljc ali ceptec

Foto Janko Krmelj

DROBCI IZ ZGODOVINE PODRUŽNICE SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA V TRŽIČU

Janez Kavar

Pred seboj imam precej debelo knjigo lepo urejenih zapisnikov občnih zborov in sej planinskega društva v Tržiču od ustanovitve leta 1908 dalje. Malokatero društvo ima dokaze svojega dela tako lepo urejene in zbrane. To je zasluga tov. Nadislava Salbergerja, ki ga poznamo vsi Tržičani kot neutrudnega delavca v planinskem društvu. Čeprav so ti zapisniki na zunaj malce suhoparni, jih vendar poživlja vodilna misel planinstva, to je ljubezen do gora in naše okolice. V planinska

dogajanja je vdirla tudi krajevna, včasih celo širša politika. Razmere in okoliščine so se spreminjale, saj gre za burno dobo 60 let. Vedno pa so se našli v Trziču ljudje, ki so znali ideje planinstva obdržati čiste. Bila so leta, ko je bilo društveno delo zelo živahno, pa tudi leta mrtvila. Mlajšim se bo zdelo delo prvih let precej preprosto. Tako je v nekem zapisniku zapisano, kateri odbornik bo na veselici kuhal kavo in pomival posodo, dalje, da morajo poverjeniki za Podljbubelj, Križe in Kovor tam tudi stanovati in podobno. Zelo pomembno pa je za tiste čase, da je društvo doseglo pri takratnih občinah Sv. Katarine, Sv. Ane in Predvdora dovoljenje za markiranje gorskih poti na svojem območju le zase. Sekcija Du ŐAV v Kranju te pravice potem ni več imela.

Sklicatelj ustanovnega občnega zbora 17. junija 1908 je bil notar Matija Marinček. Za načelnika je bil izvoljen Franc Dev, za namestnika Franc Ahačič (nekaj let pozneje prvi slovenski župan v Trziču), za tajnika učitelj Friderik Repovž, kaplan Jakob Kalan je postal blagajnik, odborniki pa Marinček, Papov in Polak. Na prvi seji so sklenili, »naj se izkaznice preskrbe kolikor mogoče hitro, da jih društveniki na izletih po potrebi lahko rabijo«. Dalje je Marinček predlagal, »naj s pričetkom prirejajo le lažje in krajše izlete, da se društveniki kolikor toliko navadijo in utrde v hoji po gorah. Prvi izlet bo na Košuto. Odhod iz Trziča bo ob 11. uri ponoči z zbirališčem pri hiši št. 104, to je pri Devu.«

Če se ni izgubil kak zapisnik, potem je prvi odbor imel samo eno sejo. Vseh članov je bilo ob ustanovitvi 27 in so v poznejših letih v zapisnikih posebej zapisali kot poseben uspeh društva, če je kdo na novo pristopil, npr. »Peter Kozina — ustanovitelj tovarne Peko«. Kakor je videti društveno delo zelo preprosto, v resnici ni posebne razlike med ustanoviteljki, ki so hodili v gore z dolgimi palicami in v irhastih hlačah, in med nami, ki hodimo v gore v moderni športni opremi in se vozimo do vznožja z avtomobili in žičnicami. Naši predniki so uživali, če so hodili po planincih, po zelenih košenincih, kakor poje narodna pesem. Današnji rod pa pleza po vrtoglavih višinah. Marsikdo se vpraša — čemu? Kdo bi znal na to odgovoriti? Toda že naše dede in očete je gnalo v gore tako, kot žene nas. Vleče nas tja gor tako, kakor sem bral v neki spominski knjigi: »Glej, zelen dih planine in snežen blesk višine, nemo kliče, poje, pridi, pridi na vrhove!«

Drugi občni zbor se je vršil 3. avgusta 1909. Sklican je bil za sodni okraj Trzič. Iz tega izvemo, na kolikšnem območju je društvo delovalo,

to je od Leš pri Begunjah pa do Golnika. Tajnik je bil odsoten, blagajnik je odšel iz Trziča. Poročilo je dal Marinček, ki je rekel, da nima veliko poročati, ker se ni veliko delalo. Edino v blagajni je bilo malo več denarja — 117 kron. V odbor je bilo izvoljenih nekaj novih ljudi, med njimi Ivan Engelsberger, dolgoletni predsednik in poznejši častni predsednik, ali kakor so ga imenovali planinci, naš planinski ata. Novi odbor je imel 4 seje. Napravili so izlet v narodno zavedne Sele na Koroškem in pisali v občino Predvdor glede markiranja poti na Storžič, »da bi najemniki lova ne mogli delati sitnosti«. Povedali so vse lepo preprosto, po domače, kakor so mislili.

Tretji občni zbor je bil v oktobru leta 1910. Tega leta je bila na Kofcah otvorjena planšarska koča, ki je služila tudi planincem. Na zboru so dali še priporočilo, »da bi se društveniki bolj zanimali za planinstvo in hribolastvo, katero človeka telesno krepi in duševno razvedruje«.

Leta 1911 ni bilo občnega zbora, pač pa šele leta 1912. Število članov se je močno spreminjalo, ker so poročali, da je pristopil en član in jih je sedaj 23. Iz tega zapisnika pa je že razvidno nagajanje barona Fritza Borna iz Podljbubelja. Ugotovili so tudi, da »odkar je ustanovljena podružnica v Trziču, je zapaziti med ljudstvom veliko večje zanimanje za hribolastvo. Ob nedeljah so pravi roji ljudi po naših planinah.«

Tudi v letu 1913 ni bilo občnega zbora, potem je prišla prva svetovna vojna in društveno delo je popolnoma zamrlo, ker so bili menda vsi odborniki in člani poklicani v vojsko. Šele tretje leto po koncu vojne leta 1921 je Ivan Engelsberger, edini od prejšnjih odbornikov, sklical 5. redni občni zbor. Priglasilo se je 115 članov, to je petkrat več, kot jih je bilo pred vojno. Med drugim so ustanovili samostojen markacijski odsek, orientacijske tablice so izdelali učenci meščanske šole pri ročnem delu.

V stari Jugoslaviji so obstajale številne politične stranke. Pri volitvah je nekdo predlagal, da bi v odbor volili od vsake stranke nekaj odbornikov. Toda predlog je bil zavržen, češ, »le taki naj se volijo, ki imajo veselje do planinstva in bodo res delali«. Društvo je vsako leto prirejalo veselice, tako imenovane planinske »direndaje«. Bile so res prave veselice. Na programu so bile poleg petja npr. še tekme v vriskanju itd. Na nekem »direndaju« si si lahko ogledal v posebnem prostoru panoramo Triglava proti vstopnini 5 din. Videl pa si le 3 zeljnate glave. Ker je takrat pričel oddajati radio Ljubljana, je v velikem zaboju igral harmonikar. Zabave je bilo veliko

in dohodkov tudi. Vsakodnevnih vremenskih napovedi še ni bilo, zato je Engelsberger vsako soboto napisal na hišna vrata, kakšno bo vreme kar po vremenski hišici. Ko pa mu je nekoč nek hudomušnež napisal: »Jutri bo lepo, če ne bo deževalo,« je bilo teh napovedi konec.

Število članstva se je povečalo na 230. Seveda se je v društvo vpisal marsikdo le zaradi planinske legitimacije. Služila je kot obmejna propustnica, saj si šel lahko z njo 15 km daleč v Avstrijo. Pokazal si jo graničarju in vse je bilo v redu. Lahko si se peljal tudi s taksijem preko Ljubelja. S tako legitimacijo je šel tudi tovariš Tito preko Zelenice v Avstrijo. Da se je marsikdo vpisal le zaradi legitimacije, vidimo tudi iz tega, da je bilo od 230 članov navzočih na občnem zboru je 33, v blagajni pa 14 000 din, torej precej denarja. Na običajnem »direndaju« pa so že prikazali zasilno smučarsko zavetišče, kar pomeni,

da je bil ta šport že 1925. leta zelo razvit. V tem času pa se je že pojavilo nezadovoljstvo podružnic z osrednjim odborom. Glavna zahteva je bila, da se osrednje društvo v Ljubljani spremeni v podružnico, mislim, da je danes to PD Ljubljana-matica, glavni odbor naj bi bil sestavljen iz delegatov vseh podružnic, torej nekaka Planinska zveza Slovenije.

Na desetem občnem zboru so bile volitve precej razburljive. Kdor je poznal takratne politične razmere v Trzinu in imena izvoljenih odbornikov, opazi, da so bile zastopane liberalna, klerikalna in socialnodemokratska stranka. Danes vse to ni več zanimivo, važno je le v toliko, da je postalo planinsko društvo s svojim številom članstva pomembna organizacija in da so se vse stranke potegovale za vpliv v njej.

Izredni občni zbor se je vršil leta 1926. Namenjen je bil predvsem gradnji doma na Kofcah. Ta je

Koča na Kriški gori (1582 m)

Foto Janez Perko

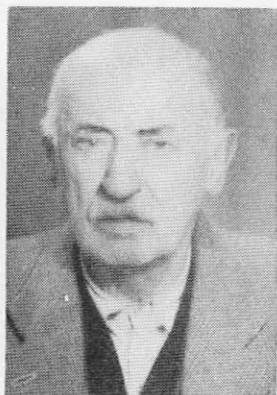

Franc Dev

Notar Matija Marinček

Ivan Engelsberger

bil določen bolj za smučarski dom. Predračun je znašal 250 000 din. Če vzamemo razmerje med takratnim in današnjim dinarjem 1 : 100, bi bilo danes to 25 milijonov: velik pogum za društvo in odbornike. Ker bi po takratnih pravilih lahko dom postal last osrednjega društva, so rajši ustanovili »Stavbno zadrugo Planinski dom na Kofcah«. Odbor te zadruge je bil skoraj v celoti sestavljen iz hišnih posestnikov, torej iz ljudi s premoženjem, ki so lahko jamčili zadrugi. Nastali so tudi spori in ti so se vlekli tja do leta 1937, ko je društvo odkupilo večino delnic, prevzelo dom v svojo last in prevzelo tudi še 270 000 dolga. Dom na Kofcah je bil dograjen in odprt leta 1927. To je bila lepa in zelo dobro oskrbovana postojanka. Obiskovali je niso samo prehodni gostje, ampak tudi letoviščarji, saj je na primer dnevni penzion z »redilno kuro« stal le 15 din. Seveda pa je bilo v času hude gospodarske krize denarja malo.

Da bi se planinstvo v Trziču še bolj razmahnilo, je društvo pridno markiralo pota in gradilo nova. Tako je bila v tem času zgrajena pot po severni strani Košute na Veliki vrh. Lastnik tega zemljišča Fritz Born je gradnjo poti najprej dovolil. Ko pa je bila ta dograjena, je pričel oporekati izdanemu dovoljenju in dal celo razstreliti del poti, tako da je postala neprehodna. Postavil je lovske čuvaje, ki so branili turistom vstop v ta predel. Pričela se je pravda med tujim veleposestnikom in slovenskim planinskim društvom. Born je tožil podružnico zaradi motenja posesti, društvo pa njega zaradi napravljene škode. V vseh treh stopnjah je Born pravdo izgubil in moral na svoje stroške popraviti pot. Obnoviti je moral tudi markacije in tablice. Da je društvo pravdo dobilo, je bila velika zasluga znanega planinca in advokata dr. J. C. Oblaka. Tedaj je pričel Born tožiti tudi advokata, češ da je žalil spomin njegovega očeta, ker je trdil, da je kot veleposestnik dobil to zemljo od kmetov z zvižajo in pod pritiskom. Ker je dr. Oblak tudi to dokazal, je Born izgubil še to pravdo. Sicer pa Born ni nagajal samo na tej poti. Tožaril se je tudi za pot preko Prevala na Begunjsčico in ravno tako za pot na Zelenico. Pozneje je bila zgrajena tudi še pot z Zelenice preko Begunjsčice in naprej do Celovške koče. Čeprav je ta pot v strogo obmejnem pasu, je zadnji dve leti zopet dovoljena.

Izredno hude zime leta 1929 se starejši planinci še spominjajo. Smučarski šport je bil v polnem razmahu. Tako je šla 2. februarja na Zelenico skupina smučarjev. Zajel jih je snežni vihar in ni dosti manjkalo, da bi vsi ostali v njem. Takrat

se je rodila misel zgraditi kočo na Zelenici. Pet privatnikov, ki so premogli vsak po 9000 din, je še isto leto postavilo kočo. Bila bi naj kot nekaj skupen vikend. Tako je nastala nova postojanka mimo planinskega društva. Društvo se je sicer trudilo, da bi dobilo kočo v najem, vendar mu to ni uspelo. Ker je bilo na njej še nekaj dolga, so kočo dali v najem in oskrbovanje privatniku. V razvoju smučarstva je koča na Zelenici odigrala pomembno vlogo. Postala je središče alpskega smučanja in Tržičani so postali prvi državni prvaki — brata Lukanc, Mulej, Štefe. Ker je koča postala oskrbovana, je par delničarjev prodalo svoje deleže. Tako je postal solastnik koče tudi dr. Elbert, znan kulturbundovec, za pomočnika oskrbnika pa Hanzi Golmajer. Ta je leta 1941 postal nemški ortsleiter za Gorenjsko. Preko njega je šel že prej glavni kanal za nemško peto kolono, saj je Zelenica zelo pripravna prehodna točka. Med okupacijo je bila koča požgana. Leta 1931 je bila nadelana pot skozi Žrelo na Storžič. To je ena najlepših poti v okolici Tržiča. Iz planinskega društva se je razvil tudi športni, odnosno smučarski klub.

V naslednjih letih se čuti vedno večja razlika med mišljenjem mlajših in mišljenjem starejših o nalogah društva. Prišlo je celo tako daleč, da je postal predsednik že omenjeni dr. Elbert. Ob prevzemu predsedstva je govoril, da bo vedno delal iz ljubezni do planin in iz ljubezni do ožje domovine. Katero domovino je imel v mislih, pa ni povedal; to smo dobro spoznali ob okupaciji. Predsednik je bil leto in pol, potem je nenadoma odstopil. Sklicil ni niti ene odborove seje: naj se s sejami počaka, da bi se duhovi pomirili. V resnici pa je hotel društvo le uspavati. Na izrednem občnem zboru je bil potem izvoljen za predsednika takrat še mladi Nadislav Salberger. Tedaj se je pričela doba najbolj živahnega dela v društvu. Ustanovljeni so bili številni odseki, med njimi tudi smučarski, gorskoreševalni, gospodarski itd. Leta 1937 sta se primerili tudi prvi smrtni nesreči v tržiški okolici. Ponesrečenca so spravili v dolino že domači reševalci. Usodna je bila tudi smučarska tekma pod Storžičem. Konec marca je ogromen plaz zasul devet smučarjev. Kako težavno je bilo reševanje, vidimo iz tega, da so zadnjega ponesrečenca izkopali šele drugi teden po nesreči.

V tem času je začel delovati tudi alpinistični odsek. In če je Zelenica dala vrhunske smučarje, so v Storžičevem ostenju zrasli številni plezalci kot Marijan Perko, bratje Rožiči, Salbergerji, Janez Hladnik in drugi. Ustanovljen je bil celo foto-odsek.

Nadislav Salberger

Karel Globočnik

Janko Lončar

Dom pod Storžičem (1100 m)

Nadislav Salberger

Redni občni zbor se je vršil še leta 1941 tik pred okupacijo naših krajev. Z okupacijo je bilo društveno delo prepovedano. Od nemške državne policije je društvo že 24. aprila prejelo naslednji ukaz:

»Vsako društveno delovanje je strogo prepovedano. Predsedniki društev morajo takoj vse društvene akte, premoženjske vrednosti in spiske članov oddati pristojnemu županu, ki jih mora hraniti in dati nemški policiji vedno na vpogled. Neposlušnost bo kaznovala državna policija. Podpis: Schartel.«

Tak je bil začetek okupacije. Dom na Kofcah pa je dobilo v last nemško planinsko društvo. Toda naše gore niso bile osamljene, dajati so pričele zavetje partizanom. Že 5. avgusta 1941 so padle prve žrtve pod Storžičem po izdaji in požgana je bila Verbičeva koča. Pozneje sta zgoreli še Koča na Zelenici in Dom na Kofcah.

Po osvoboditvi 1. julija 1945 pa je Nadislav Salberger izdal za Tržičane naslednji razglas:

»Planinci in planinke!

Slovensko planinsko društvo s svojimi podružnicami je obnovljeno. Čaka nas ogromno delo. Vse

naše predvojno delo je uničeno. Planinske postojanke so požgane, markacijske naprave uničene, pota so v slabem stanju. Vse je uničil okupator. Ostale pa so nam naše krasne gore v vsem svojem veličastju. Vabijo nas na obisk, vabijo nas k delu. Prosimo vse, ki hočejo sodelovati pri obnovi te — za naš narod tako važne organizacije, da se včlanijo pri podružnici slovenskega planinskega društva v Tržiču.

Smrt fašizmu — svobodo narodu!»

18. septembra 1945 je prišlo do začasnega odbora pod predsedstvom Nadislava Salbergerja, 12. februarja 1946 pa do prvega občnega zbora po osvoboditvi. Planinsko društvo Tržič je zaživelo v polnem razmahu. Prva leta so bila leta obnove in požrtvovalnega prostovoljnega dela. Obmejna lega okolice Tržiča je sicer precej let zavirala obnovo postojank in obisk naših gora, vendar je društvo obnovilo nekdanjo vojaško kočo na Šiji (danes je ni več), zgradilo lep dom pod Storžičem, dom na Zelenici in oskrbovalo dom na Kofcah in Kostanjevčevo kočo na Dobrči.

Šestdesetletnica društva pomeni za Tržič lep in pomemben jubilej. Daje nam nove vzpodbude.

Povzetek zgodovine PD Tržič od predsednika do predsednika

Že leta 1907 je prišlo v Tržiču do pripravljalnega odbora, ki naj bi pripravil vse potrebno za ustanovitev planinskega društva. V tem odboru so bili: Matija Marinček, France Dev, Karel Mahkota, Franc Ahačič, Karel Polak, Jakob Kalan, Ivan Engelsberger, Hugon Roblek in Ivan Lončar. 17. junija leta 1908 se je vršil v gostilni »pri Basteljnu« ustanovni občni zbor. Za prvega predsednika je bil izvoljen France Dev, leta 1909 pa Matija Marinček, ki je bil ponovno izvoljen še leta 1910., 1911. in 1912.

2. februarja 1921 je prišlo zopet do občnega zbora »pri Lončarju«, za predsednike so izvolili Ivana Engelsbergerja, ki je ostal to do l. 1927.

Leta 1928 je bil za predsednika izvoljen Anton Jelenc, leta 1929 pa Albin Lajovic, ki je bil predsednik do l. 1932.

Leta 1933 in 1934 je bil predsednik Josip Polak, v letih 1935 in 1936 pa dr. Viljem Elbert.

Leta 1936 je bil na izrednem občnem zboru že izvoljen Nadislav Salberger, ki je bil predsednik še v letih od 1937 do 1941 do okupacije.

Po osvoboditvi je prišlo 18. maja 1945 do začasnega odbora, ki mu je načeloval Nadislav Salberger. Leta 1946 pa je občni zbor »pri Lončarju« izvolil za predsednika Karla Globočnika, ki ga je pa še isto leto zamenjal Nadislav Salberger in bil predsednik do l. 1951.

Od leta 1952 do l. 1958 je bil predsednik Karel Globočnik, leta 1959 pa je občni zbor izvolil za predsednika Janka Lončarja, ki predseduje društvu še danes.

ZGODOVINA TRŽIŠKEGA ALPINIZMA

Marijan Perko

Alpinizem v Trziču je dobil svoje temelje leta 1938, to je prav ob 30-letnici podružnice Slovenskega planinskega društva v Trziču.

Pobudo za ustanovitev plezalnega odseka je dala pravzaprav velika smučarska nesreča pod Škarjevim robom na Storžiču. Številne reševalne ekipe z Jesenic in iz bivše jugoslovanske vojske so zanetile željo tudi pri tržiških planincih in smučarjih, da bi imeli svojo lastno reševalno ekipo, lastno gorsko reševalno službo in spsobne plezalce-alpiniste.

V zapisniku podružnice SPD Trzič na občnem zboru dne 14. januarja leta 1939 sem dobil poročilo ustanovljenega plezalnega odseka, ki ga je prebral Maks Debevč. Poročilo omenja, da so plezalci skupaj z reševalnim odsekom pričeli z vajami pod Storžičem, nadalje, da bo naslednje leto plezalni odsek organiziral 16. marca že prvi zimski plezalno-reševalni tečaj. Tega se je udeležilo osem članov: Ausser, Debevč, Nadislav Salberger, Cingerli, Rok Kramar, Slapar, Jože Radon in Jože Jagodic. Tečaj je uspel ter je spodbudil tudi mlajše planince. (Slapar je bil član akademskega odseka SPD v Ljubljani in je že plezal v Triglavu.)

V poletju 1940. so preplezali tržiški plezalci prvenstvene plezalne smeri v severni steni Storžiča. Tako so 9. junija 1940. preplezali plezalci Ausser, Nadislav Salberger, Cingerli in Slapar smer po desni grapi do današnjega bivaka in nato desno po pragovih na vrh nad Zrelom. Druga naveza, ki so jo sestavljali Rok Kramar, Jože Jagodic, Dolenc in Nadislav Salberger, je preplezala 16. junija levo grapo od današnjega bivaka in po njej na vrh Storžiča. (Takrat bivaka še ni bilo — danes se imenuje ta smer »Kramarjeva smer«, po takratnem plezalcu Roku Kramarju, ki je med NOB padel kot kurir v Spodnjem Lomu.) Poleg zimskih dostopov na Storžič so ti plezalci obiskovali pozimi tudi vrhove Kamniških planin. Tisto leto so se plezalci pod Salbergerjevimi vodstvom spustili v podzemno jamo pod Škarjevimi robom. Ker niso imeli daljših vrvi, so prišli le 60 m globoko. Tudi pozneje so jamo večkrat obiskali, vendar niso prišli nikoli dlje, ker jo spodaj popolnoma zakrivata led in sneg.

V letu 1941. je prevzel vodstvo plezalnega odseka Jože Radon. To leto so se tržiški plezalci že udeležili meddruštvenega tečaja za reševanje in zimsko alpinistiko na Črni prsti, ki ga je vodil Joža Čop z jeseniškimi reševalci Moretom, Zupančičem in drugimi. Tečaj so z uspehom končali Nadislav Salberger, Jože Radon, Avgust Primožič in Stanko Poljanšek.

Tudi v tem letu so plezalci opravili več prvenstvenih vzponov, med njimi desno od Zrela po grapi navgor z izstopom na vrhu desno od Zrela v Storžiču. Plezali so Salberger, Cankar in T. Oblak.

Omembe vredno je navesti tudi nekatera druga imena planincev, ki so stopali mimo markiranih poti ter risali še danes neznane prvenstvene plezalne poti po severni steni Košute, Srednjega vrha, Mož na Zelenici itd. To so bili razni ilegalni kurirji takrat prepovedane KPJ. Med njimi je najbolj znan Andrej Stegnar. V pogovoru z njim sem ugotovil, da je naredil vrsto prvenstvenih pristopov na vrh Košute, Kladiva, Srednjega vrha itd. Pot, ki se vije iz Anževega prelaza na Korošici na Veliki vrh Košute, je bila izpeljana prav po Stegnarjevi zamisli ter jo je tudi pomagal sam delati. Pot je še danes zelo težka in nevarna v spodnjem delu. Zavarovana je na več mestih z žico in klini.

Vojna vihra je planinsko udejstvovanje prekinila. Mnogo plezalcev je našlo nadaljno pot v partizanih, mnogo, žal premnogo jih je za vedno ostalo v gorah. Častno so izpolnili svoje poslanstvo, ljubezen do gora in domovine je premagala strah, v neenakem boju so branili našo zemljo, naše gore. Tako je leta 1945 ostalo le nekaj plezalcev, vojna jih je pobrala več kot polovico, nekatere je odrinil novi razvoj, drugi so v vojni tako oslabele, da so planinstvo in plezanje opustili.

Leto 1945, leto svobode, je preostalo ekipo plezalcev postavilo pred veliko nalogo obnove. Od planinskega doma na Kofcah, koč pod Storžičem, zavetišča v Gozdu so ostala pogorišča. Vrvi in kladiva so zamenjale lopate. Plezalni odsek zaživi šele leta 1946. Prvi načelnik je postal Mirko Mežek. V plezalni odsek se vključijo mladi planinci, ki prično uresničevati dolgoletno željo starejših plezalcev. Prične se gradnja bivaka v ostenju Storžiča.

Z neizmerno požrtvovalnostjo je bivač zrastel do strehe. Med gradnjo so se plezalci urili v plezalni tehniki, saj je dostop do bivaka že kar lepa plezalna tura.

Na občnem zboru sem vodstvo plezalnega odseka prevzel jaz. Glede na velike naloge pri obnovi naših planinskih domov, druge kot v Storžiču nismo plezali. Zato so nas plezalci iz Ljubljane imeli za »šodrovce«. Prav šaljivo pa je povedal tudi Čopov Joža, ki nas je sicer zelo »obrajtal«. Dejal je: »Naj kar trobijo tisto o 'šodru', če boste Storžič 'znucal', ga pa kar okol obrnite, pa bo spet dober.«

Tedaj so v Sloveniji obstajali alpinistični odseki Ljubljana, Jesenice, Kranj, Kamnik, Maribor, Celje in Trzič. Naš alpinistični odsek je štel 26 članov. Udeležili smo se prvega praznovanja v Vratih »Triglav v svobodi«, kot plezalci smo že sodelovali pri prižiganju kresov in nočnem osvetljevanju na Škrlatici in v severni steni Triglava. V letu 1947 se alpinistični odsek poveča na 30 članov. S tem letom pa člani prično plezati v Kamniških in Julijskih Alpah. V mesecu maju sem se skupaj z Zaletelom in Salbergerjem udeležil zimskega tečaja na Jermanovih Vratih (Kamniškem sedlu). Tečaj je vodil Uroš Zupančič. Bil je eden najboljših tečajev po vojni. Jeseni istega

leta se udeležim z Zaletelom in Jagodicem zimskega tečaja na Vršiču pod vodstvom Janeza Krušica. Na tem tečaju sva z Zaletelom sodelovala že kot vodnika.

V letnem času sta člana alpinističnega odseka Zaletel in Peharc prvič preplezala mladinsko smer v Storžiču, Križaj in Krmelj pa Črni raz v severni steni Storžiča.

Leta 1948 sem se udeležil prvega inštruktorskega tečaja v Vratih, na Češki koči pa sem nato že vodil letni plezalni tečaj gorenjskih alpinističnih odsekov.

To leto je bilo za alpinistični odsek doslej najbolj uspešno, saj je bilo preplezano 9 plezalnih smeri v zimskem času ter v času letnega turnega tečaja od doline Tamarja in Vršiča do doline Vrat preko 60 plezalnih vzponov po klasičnih smereh v Jalovcu, Travniku, Mojstrovki, Zadnjem Prisojniku, Rogljici, Dovškem Gamzovcu, Razorju, Skrlatici, Stenarju in Triglavu. Tečaju je pomagal kot vodnik še Rado Kočever.

Največji uspeh je bila otvoritev »Bivaka v ostenu Storžiča«, ki so se je udeležili tudi predstav-

niki AO Kranj in Jesenice. Ob slavnostnem govoru je veteran in graditelj bivakov v Julijskih Alpah Drago Korenini navdušeno čestital k uspehu tržiškim alpinistom s predlogom, da se bivač vključi v vrsto ostalih bivakov in dobi ime »Številka IV«. Mi smo to seveda toplo pozdravili. Ploskali pa so tudi Čopov Joža, Ciril Hudovernik in Emil Herlec. Na Jesenicah pa so menda Koreninja zaradi tega tako »nakurili«, da se je premislil in bivač na Rušju pod Stenarjem krstil za »četvorko«. Tako je naš bivač ostal brez številke in le z imenom »Bivač v Storžiču«.

Leto 1949 je bilo leto tragedije v Storžiču, kjer sta se v vzhodnem grebenu smrtno ponesrečila Edi Perko in Jože Cankar. Nesreča je močno odjeknila med planinci, ni pa zavrla poleta alpinističnega odseka; prav nasprotno, vrste alpinistov so se še pomnožile.

Izvedenih je bilo 452 plezalnih vzponov v Kamniških in Julijskih Alpah, od teh 11 prvenstvenih v Storžiču in Travniku.

Alpinistični odsek je organiziral tudi prvi alpinistični smuk s Škarjevega roba ter ga imenoval

Tržiški bivač v Storžiču (1750 m)

Foto Tone Costa

po alpinistu Kramarju, padlem v NOB, »Kramarjev smuk«. Značilnosti tega smuka naj bi bili posamezni odseki, v katerih je padec prepovedan. Poudarek tekmovanja je bil predvsem na varni in zanesljivi vožnji, pozornosti pred nevarnostjo plazov itd.

Število članov se je dvignilo na 13 članov in 20 pripravnikov. Odsek je organiziral dva zimska plezalna tečaja, enega pod Storžičem ter drugega na Vršiču pri Koči na Gozdu. Udeležencev je bilo 24, na tečaju pa so udeleženci ponovili več zimskih smeri (Urošovo grapo, Rebno, Mojstrovko, Dovški Gamzovec, Kriško steno, Razor itd.). Tečaja sta vodila Nadislav Salberger in Marijan Perko.

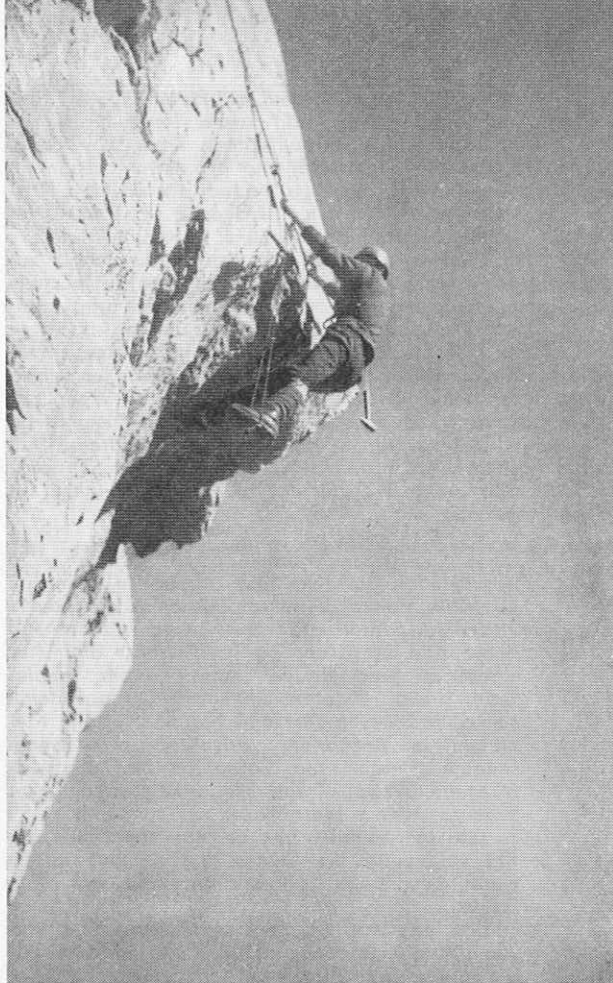
Zelo dobro smo organizirali alpinistični tabor v Trenti pod pokroviteljstvom Planinske zveze Slovenije. Tabor je bil republiškega značaja ter so se ga udeležili tudi člani alpinističnih odsekov iz Maribora, Jesenic in Kranja. Iz tabora so bile preplezane prvenstvene smeri v Trentarskem Pelcu, Srebrnjaku, Berebici in Lepih špicah. Poleg tega je bil prirejen dvodnevni tabor v Martuljku, kjer so bili izvedeni številni vzponi v Špiku, Ferdamanih policah in Široki peči. Namen tega tabora je bil spoznati predvsem mlajše člane z vsemi plezalnimi smermi v Martuljku ter pristopi in sestopi iz teh vrhov. Ne daleč od nekdanje Lipovčeve bajte v Martuljku je imel tedaj svojo kočico tudi pokojni pisatelj F. S. Finžgar. Z Jožem sta bila posebna prijatelja in je Joža Finžgarju v kapelici večkrat ministriral. Ko sta govorila nekoč o planinstvu in plezalstvu, je Finžgar Joži takole rekel: »Veš Joža, ti tvoje fante ,tko uč', da bo fant kamen ,pobarov', če drži, potem naj ga šele ,pošlata'. Ja, ja, potem v naših gorah ne bo pobijanja.«

To leto je odsek sodeloval tudi pri vzponih v gorovju Prenja v Bosni in Hercegovini. Jaz pa sem tam še sodeloval kot inštruktor na taborjenju DIF ob Boračkem jezeru.

Na splošno je bil AO zares delaven, tako da so tržiške plezalce poznali že vsi alpinisti širom po Sloveniji. Takrat še ni bilo motorizacije ter smo se prevažali v hribe v glavnem z vlakom. Kdor je imel bicikel, ta je bil že nekaj boljšega, najvišji standard je takrat imel dr. Avčin, ki je zmogel že motor, ki so ga v Vratih gledali kot deveto čudo. Dr. Avčin kot svetovni popotnik je seveda imel vedno kaj novega, »ekstravagantnega«, kakšno svojevrstno alpinistično opremo, lovsko opremo in podobno.

Aprila istega leta sem se udeležil visokogorskega turnega tečaja v Anglsiegen Alpu v Švici, kjer sem prvič videl pse za reševanje ponesrečencev izpod plazov. Ker sem imel sam takega psa, sem sklenil, da tudi pri nas organiziramo vzgojo takih psov.

Odsek je nadalje organiziral še tečaj pod Storžičem, ki ga je vodil Nadislav Salberger. Udeležilo se ga je 22 članov. Poleg tega je alpinistični odsek pripomogel do spomenika Mirana Cizelja, predvojnega člana AO Maribor. Miran Cizelj je kot partizan padel v vasi Vetrno nad Križami pri Trziču. Ležal je ranjen v eni izmed hiš na Vetrnem, ko so hišo obkolili Nemci. Ko je izstrelil naboje proti Nemcem, si je poslednjega prihranil zase. Njegova junaška smrt nas

Tržiški alpinist pri vaji

Foto Janko Krmelj

je spodbudila, da mu postavimo dostojen spomenik. Doprni kip je izdelal akademski kipar in alpinist Marijan Keršič-Belač in postaviti smo ga hoteli nekje ob poti na Kriško goro, pa nas je pregovoril Uroš z Jesenic, da smo na hišo vzdali samo spominsko ploščo, kip pa smo postavili na prvem obronku pod nekdanjo Lipovčovo bajto v Martuljku.

Tržiški plezalci so tudi v tem letu plezali vse težje klasične smeri v Triglavu, Travniku, Špiku, Jalovcu in Ojstrici. S celjskim alpinistom Debeljakom splezava varianto v Travniku, z Dragom Štefotom ponoviva Debeljakovo smer v Špiku, Jalovčev raz in vzhodni raz Široke peči itd. Tudi v Storžiču smo prvič preplezali vzhodni raz, direktno smer Črna grabna, zapadno steno Storžiča in traverzirali severno steno Storžiča.

V letu 1950 smo opravili 263 plezalnih vzponov, od tega 8 prvenstvenih v Storžiču, Travniku, Lepih špicah, Loški steni v Trenti in Vodnikovem vršacu in Jalovcu (Perko, Štefe, Zaletel, Lončar). V tem letu je načelstvo AO prevzel Franci Primožič, ko pa je ta odšel na kadroviski rok, profesor Anton Costi. Sam sem prevzel mesto

inštruktorja za alpinizem pri Planinski zvezi Slovenije, kjer sem vodil razne letne in zimske plezalne tečaje po Julijskih in Kamniških Alpah. Z jezerske strani speljemo prvenstveni vzpon po severni steni Kočne (10. januarja v navezi z Vavpotičem in Kočevarjem; Vavpotič se je nekaj let pozneje smrtno ponesrečil v Jalovcu.). To leto s Kočevarjem narediva še prvenstveno smer v zapadni steni Prisojnika, ki sva jo nekaj let pozneje posvetila spominu smrtno ponesrečenega alpinista in pisatelja Ivana Bučerja. Ivan Bučer je bil takrat vodja tečaja novogoriških alpinistov v Krnici. Midva pa sva bila na tem tečaju vodnika ter nama je dal en dan dopusta za vzpon čez steno v Zadnjem Prisojniku. Zadnji Prisojnik pa si je izgovoril še en dan, ker sva morala sredi stene bivakirati. Udeleženci tečaja pa so nama pod steno krajšali noč z bodrilnimi vzkliki in pesmijo.

Leta 1951 načelstvo odseka prevzame Drago Štefe. Članstvo je naraslo na 21 članov in 25 pripravnikov. Številčna moč odseka se je močno približala najmočnejšim alpinističnim odsekom v Sloveniji. Zaradi gradnje novega planinskega doma pod Storžičem pa je aktivnost alpinistov slabša od prejšnjih let. Skupno je bilo preplezanih preko 120 plezalnih smeri. Od navedenih smo z Radonovim Jurčkom, bratom Nejčem, Mehletom in Križnarjem zarisali 8 prvenstvenih smeri v ostenjih Krna, Batognice, Storžiča, Vodnikovega Vršca, Trentarskega Pelca, Vogla ter Vrha za steno v Martuljku.

To leto sem se udeležil prve alpinistične odprave PZS v Francijo, kjer sem v družbi s Kočevarjem zlezel po klasični smeri Brenve na vrh Mont Blanca.

Tudi v letu 1952 ostane število članov isto, število plezalnih vzponov pa se zopet zniža. Gradnja doma pod Storžičem ter obnova koč na Zelenici zmanjšujeta število prostega časa za plezanje. Odsek priredi tradicionalni »Kramarjev smuk«, letni in zimski plezalni tečaj. Nekaj članov pa se ponovno udeleži tabora PZS v Zadnji Trenti. Člani Mehle, Križnar, Nejč Perko in jaz preplezamo nekaj novih smeri v Pelcu, Berebici in Voglu.

Od skupno 91 plezalnih vzponov je 9 prvenstvenih. Odsek organizira tudi redno plezalno šolo, ki je namenjena predvsem mladini.

V letu 1953 prevzame načelnštvo odseka Franci Primožič. Odsek je organiziral dvodnevni zimski tečaj pod Storžičem, »Kramarjev smuk«, na katerem je tržiška alpinistična skupina na prvem mestu. Število članstva upada, kaže, da je odsek prišel v krizo.

Tabora PZS na Okrešlju se je udeležilo le troje članov. Skupaj je bilo izvedeno nekaj preko 100 plezalnih vzponov. Starejša generacija alpinistov je začela popuščati. Pojavljajo se nova, doslej neznan imena: Joža Januš, Tone Kralj, Ivan in Tone Peharc, Jurij Radon, Vinko Švab, Nacek Kuhar, Andrej Mehle in drugi.

Leta 1954 ponovno prevzamem načelstvo alpinističnega odseka. To leto šteje alpinistični odsek Tržič 36 članov in 7 pripravnikov. Najbolj razveseljivo je to, da se je odsek pomnožil z mlajšimi člani, kar kaže, da je v Tržiču dovolj mladine, ki ima veselje do planinstva.

Število plezalnih vzponov se je ponovno zvišalo na 312. Največ jih je bilo opravljenih v Julijskih Alpah. To leto so samostojne tržiške naveze preplezale Čopov steber v severni steni Triglava (Perko, Franci Primožič, Jože Januš, Jurij Radon). Nekaj članov se je udeležilo letnega plezalnega tabora v Vratih, zbora alpinistov v Logarski dolini ter 30. obletnice smrti alpinista dr. Juga.

Sam sem se udeležil republiške alpinistične odprave v Francijo, kjer sem z Debeljakom preplezal severno steno Druja, ledeno steno Les Courtes in prečenje Grépona, kaj več pa ni bilo mogoče, ker je zapadel nov sneg.

To leto smo skupaj z ostalimi člani renovirali bivač v Storžiču. Železno pečico je zamenjal ličen štedilnik, ki je podoben tistemu »u kahl-cah« v bivaču III v Martuljku. Povečali smo število pogradov ter uredili vetrolov in vežico. Poleg dveh tečajev je odsek priredil še svoj »Kramarjev smuk«.

Leto 1955. — Odsek je organiziral v aprilu zimski tečaj na Zelenici. Udeležilo se ga je 19 članov. Opravili smo vzpone po severnem grebenu Begunjsčice ter visokogorske spuste z vrha Begunjsčice na zeleniško stran. V letnem času so se člani Primožič, Januš, Švab, Kuhar, Radon in Nejč Perko udeležili plezalnega tabora PZS v Vratih. V mesecu novembru se je alpinistični odsek reorganiziral. Izločeno je bilo nekaj neaktivnega članstva. Načelstvo je ponovno prevzel Franci Primožič. Na »Kramarjevem smuku« so Tržičani drugič prejeli prehodni pokal.

Leta 1956 šteje odsek 25 članov in 11 pripravnikov, ki so opravili 70 plezalnih vzponov. Pod Storžičem je bil zimski tečaj, na katerem je bilo 16 udeležencev.

V poletju je odsek organiziral odpravo v pogorje Prenja v Bosni in Hercegovini. Vodja odprave sem bil jaz, udeleženci pa so bili Nace Kuhar, Franc Primožič, Ivan Foršek, Ivan Peharc, Joža Januš, Mirko Slatnar in Jaka Švab. Preplezali smo vse večje vrhove ter včrtali 6 prvenstvenih smeri. Primožič izjavi, da je upadlo zanimanje za alpinizem in da člani AO premalo pomagajo mladincem.

V letih 1956–1958 je bil načelnik Jurij Radon. Alpinistični odsek je v tem času opravil preko 300 plezalnih vzponov. Člani so se udeležili republiškega letnega plezalnega tabora v Vratih. Organizirali smo dva zimska in dva letna plezalna tečaja pod Storžičem. Članstvo ponovno upada, registriranih je le 26 članov in trije pripravniki.

Leta 1959 poroča o delu alpinističnega odseka ponovno Jurij Radon. V letnem času je bilo opravljenih 110 plezalnih vzponov poleg 27 zimskih vzponov. To leto je alpinistični odsek samostojno organiziral alpinistično odpravo v Lienške Dolomite. Skupno je bilo opravljenih 47 plezalnih vzponov IV. in V. težavnostne stopnje. Odprava je štela 9 članov, vodil pa jo je Primožič. Član odseka Tonček Kralj se je udeležil jeseniške odprave na Mont Blanc, dva člana pa sta se udeležila začetniškega plezalnega tabora v Vratih. Na tradicionalnem alpinističnem smuku na Vršiču tržiški alpinisti dokončno osvoje kip par-tizana-alpinista.

V letu 1960 prevzame načelstvo odseka Tonček Kralj, ki poroča, da je bila organizirana žepna odprava odseka v Centralne Alpe. Odprave so se udeležili Nejča Perko, Alojz Bergant, Tone Kralj in Ignac Kuhar. Splezali so na vrh Mont Blanca, Mont Maudita, Breithorna, Dufoura in Picola Cervina.

Član odseka dr. Robič se je udeležil jugoslovanske odprave na Trisul.

Člani odseka zasedejo prvo mesto na VTK memorialu ter tako kot smučarji-alpinisti osvoje prehodni pokal.

Kaže, da je zamenjava načelnikov že prešla v navado, ker naslednje leto prevzame načelstvo Alojz Bergant. V alpinističnem udejstvovanju je odsek dosegel kar dobre uspehe, čeprav je v odseku precej starejših članov. Podmladek zelo počasi napreduje.

Poleti je bilo izvršenih 117 vzponov, pozimi pa 47. Alpinistični odsek je navezal stike z alpinisti in reševalci na koroški strani, s katerimi so skupno odkrili spomenik žrtvam gora na Macenovem stolpu pri Košutnikovem turnu v pogorju Košute.

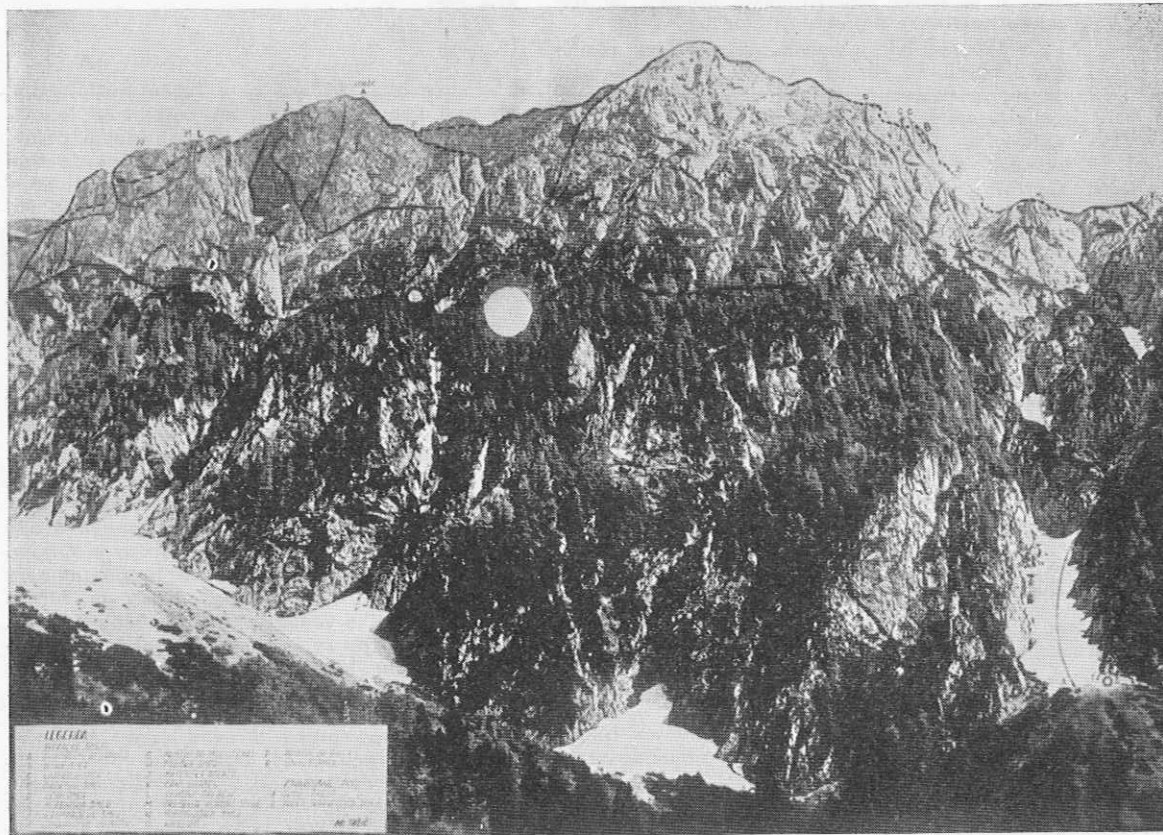
Štirje člani so se udeležili tabora PZS v Vratih, ki sem ga že več let vodil skupaj s Čopovim Jožem. Joža pravi, da je za »petelina« in »hofmajstra« na tem taboru in da je skupaj z ženo

Mojco prišel »med inventar« Šlajmarjevega doma v Vratih. Joža pravi tudi, da se zbudi brez vsake ure točno ob treh zjutraj. Ko pa sva mu to leto s Koblarjevim Stanetom zadelala z odejami okno, se je »petelin« zbudil šele ob šestih zjutraj. Vendar smo Joža komaj pripravili do tega, da se je šel »petelina« še naprej. Ali udeleženci vseh plezalnih taborov v Vratih, na Vršiču in drugod dobro vedo, da so lahko brez skrbi zasmrčali, ker jih je zjutraj redno še pred dnevom Čopov Joža zagotovo zbežal iz postelje.

Za leto 1962 načelnik AO Bergant kritizira starejše člane, da so popustili. Omenja, da se že šesto leto zanemarja mladina. Na vsakem občnem zboru tarnamo, kje je mladina. Skupno smo opravili le 109 letnih in 37 zimskih vzponov. Kot vsako leto so se člani udeležili memoriala VTK, Kramarjevega smuka. Pet pripravnikov se je udeležilo začetniškega plezalnega tabora v Vratih. Člani so pri obnovi planinskih domov napravili čez 1000 prostovoljnih ur, pomagali so pri obnovi poti skozi Žrelo itd. Stanje članstva je na isti ravni kot preteklo leto, 27 članov in 5 pripravnikov.

V letih 1963–1964 je dejavnost članstva živahnejša. Odsek vodi Janez Hladnik. Pojavijo se zopet nova imena, najmlajša generacija. V zveznem alpinističnem taboru v Vratih sodeluje Ma-

Severno ostenje Storžiča (2132 m) s plezalskimi smermi. Tržiški bivak (1750 m)

rijan Srečnik, a v letnem času člani odseka Slavi Rožič, Viko Rožič, Miro Rožič in Riko Salberger. V relativno kratkem času preplezajo najtežje smeri v Triglavu.

Na Grossglockner se na obletnico smrtne nesreče Janeza Hladnika povzpeta Globočnik in Kralj. Hladnik se je namreč ponesrečil na vzponu na Grossglocknerju. Skupaj s Perkovič Nejčem ga je zajel ledeni plaz. Perko je imel srečo in se je rešil, Janeza pa je zatela smrt. Na planini Rili v Bolgariji sta bila člana alpinistične Viko Rožič in Riko Salberger. Na Rili je bolgarska planinska organizacija organizirala srečanje alpinistov iz vseh evropskih dežel.

Ugotavljajo, da so mlajši člani neizkušeni v zimski plezalni tehniki, zato predlagajo več zimskih tečajev, na katerih je treba izpopolniti tehniko zimskega plezanja pri vseh mlajših članih. Vili Globočnik poroča, da je v letu 1965 odsek organiziral zimski alpinistični tečaj na Zelenici, ki se ga je udeležilo 10 pripravnikov. S tem so se mladi plezalci dodobra seznanili z zimsko plezalno tehniko. Julija meseca je odsek organiziral skupen izlet v Vrata, kjer so preplezali številne težke plezalne smeri v severni steni Triglava. Zveznega alpinističnega tabora v Zajezerjih so se udeležili Jože Rožič, Ludvik Rožič in Marijan Srečnik. Preplezali so smeri v Montažu, Višu, Strugu, Mrzli vodi in Mangrtu. V tem letu so opravili 180 letnih plezalnih vzponov in 15 zimskih vzponov. S pomočjo komisije za alpinizem si je odsek nabavil nekaj opreme ter trenutno pokrival vse potrebe za članstvo.

Leto 1966 je bilo ponovno nesrečno za alpinistični odsek. Pri zimskem vzponu v Storžiču se je smrtno ponesrečil član odseka Joža Rožič. Pri sestopu mu je verjetno spodrsnilo.

Odsek je organiziral Kramarjev smuk ter se udeležil tudi tradicionalnega memoriala VTK. Opravili so 67 plezalnih vzponov.

V letu 1967 prevzame vodstvo AO Riko Salberger. Registriranih članov je 27 in 6 pripravnikov. Člani so opravili 210 plezalnih vzponov v letnem in 33 vzponov v zimskem času. V Julijah so preplezali Aschenbrennerjevo smer, Čopov steber, Zajedo spominov, Kočvarjevo smer v Stenarju, Belačevo v Šitah, raz Jalovca in še druge smeri; v Kamniških planinah pa Rumeno zajedo, kamniško smer v Štruci, raz Dedca, Herletovo smer v Ojstrici. Naredili so tudi dve prvenstveni smeri v Storžiču. Zanimivo je, da so alpinisti, tu mislim najmlajšo generacijo, ki je še edino aktivna, od skupnega števila vzponov 210, preplezali 27 vzponov VI. težavnostne stopnje in 41 vzponov V. težavnostne stopnje. Kvaliteta najmlajših je očitna.

Dušan Srečnik in Silvo Ravnik se udeležita zimskega tabora v Julijah v Krnici. Ludvik Rožič in Dušan Srečnik pa se udeležita tabora v zahodnih Julijah ter preplezata smeri v Montažu, Višu in Gamsovi materi.

Dalje se Ludvik Rožič, Marijan Srečnik, Janez Lončar in Matjaž Anderle udeležijo republiškega plezalnega tabora v Martuljku. Opravili so vzpone v Oltarju, Ponci in Široki peči.

Na zboru alpinistov v Logarski dolini sta bila pohvaljena dva naša člana in sicer Dušan Sreč-

nik in Silvo Ravnik, ki sta v tej sezoni preplezala preko 30 težkih plezalnih smeri.

Če pogledamo uspehe mlajših, smo lahko zadovoljni, saj so povsem prekosili staro generacijo. Želel bi, da čim bolj razširijo svoje vrste ter svoje uspehe in tradicijo prenesejo na najmlajše. Mi starejši člani alpinističnega odseka v Trzinu smo na te uspehe ponosni, saj smo se morali pred dobrimi dvajsetimi leti pravzaprav boriti samo zato, da bi nas priznavali za enakovredne. In to zadnje so dosegli do konca najmlajši. To pa je najlepše darilo za 60-letnico obstoja Planinskega društva in 30-letnico obstoja AO Trzin.

Viri: Zapisniki sej in občnih zborov Planinskega društva Trzin, Kronika našega alpinizma od leta 1945 do 1955.

ILEGALNI PREHODI ČEZ KARAVANKE

Andrej Stegnar

Ve leta 1923 so se v Trzinu vršili legalni pa tudi ilegalni sestanki, na katerih se je razpravljalo o nujni potrebi po organizaciji delavstva. Ti sestanki so imeli razredno-revolucionarni značaj, saj so jih vodili predvsem tisti, ki so v ruski oktobrski revoluciji aktivno sodelovali. Na sestankih so govorili o ruski revoluciji in hkrati že postavljali organizacijske enote po posameznih delavskih centrih. Tako smo že imeli organizacijske skupine, ki so delovale po smernicah komunistične partije. Glavni organizatorji v Trzinu in okolici so bili: Jaka Žorga, Antka iz Seničnega, Peter Uzar, pa tudi razredno zavedni industrijski delavci, čeprav so se tedaj prištevali k socialnim demokratom.

Čimbolj je rasla razredna zavest pri delavcih, tem večji je bil teror takratnega političnega režima. V boj proti naprednemu delavstvu so postavili fašistično organizacijo, ki se je imenovala Orjuna. Ta je imela cilj preprečiti vsako siljem. Dokaz za to je bil pokol, ki ga je Orjuna naredila v Trbovljah. Začelo se je preganjanje članov komunistične partije, policija je začela zapirati delavske voditelje in jih izročati sodišču. Še hujši teror pa se je pričel z vojaško-fašistično diktaturo leta 1929. Številni člani komunistične partije so morali bežati iz domovine v inozemstvo. Prav v ta namen je bil že leta 1927 organiziran ilegalni prehod preko državne meje na Karavankah. V Trzinu je to organiziral Jaka Žorga, takratni član centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije. Poleg ilegalnega kanala so bile organizirane tudi javke, katerih naloga je

Konstanjevčeva koča na Dobrči (1520 m)

Foto J. Krmelj

bila, sprejemati, čuvati in oddajati ilegalni material. Tudi člani KP, ki so morali emigrirati, pa tudi tisti, ki so se po nalogu partije že vračali, so se na teh javkah večkrat zadrževali. Organizacijo je v Trziču prevzel Peter Uzar. Javka je bila tudi pri Stucinovem Žanu na Loki, kjer je takrat stanoval. Skozi te javke je šlo več oseb, še danes živčih članov KP, med njimi tudi tovariš Tito. Javke so bile tudi na drugi strani Karavank in to v Selah, v Podljudelju, pri Borovljah, v Bistrici, Železni Kapli, centralna javka pa je bila v Celovcu. Vse do leta 1930 je bil Peter Uzar glavni posrednik ilegalnih prehodov preko državne meje. Prehodov je bilo več: skozi jese-niški železniški predor, čez Golico, Stol (Celov-ška koča), Zelenico (Celovška koča), Zelenico (Možje), Babo, Škrbino, Košutnikov turn, čez Dolgo njivo (Brasnina). Prehodi so se ravnali po nalogah ilegalnega dela. Če je bilo delo kon-spirativnejše, se je kanal uporabil na mestu, ki je bilo precej tvegano pa tudi fizično zelo naporno.

Sam sem začel ilegalno delovati sredi leta 1930. Kot navdušen planinec sem večkrat delal razne vzpone in ture preko Karavank na Koroško. Po naključju sem v letu 1929 v Vajdišah pri Borovljah naletel na sestanek delavcev, kjer so govorniki razpravljali o komunistični dejavnosti. Sestanek je napravil name globok vtis, saj je bil v mnogočem drugačen, kot so bili sestanki delavcev v Trziču v takratnem delavsko-kulturnem društvu Svoboda. Leta 1930 sem napravil turo čez Škrbino v vas Sela. V gostilni »Pri Mažejcu«

sem prvič prišel v stik z Johanom Kacijanko, za katerega sem izvedel kasneje, da je bil član centralnega komiteja Komunistične partije Avstrije. Kacijanka je imel v tej gostilni sestanek z gozdnimi delavci. Ker je Kacijanka opazil moje zanimanje, me je povabil na naslednji sestanek. Ob tej priložnosti sem mu dal tudi svoj naslov. Ko sem dobil pismeno vabilo, naj se oglašim v Bistrici, sem se z veseljem podal na pot in prečkal državno mejo nad Zelenico in šel mimo Celovške koče do Bistrice. Hodil sem osem ur. Po sestanku me je Kacijanka naprosil, naj mu napravim majhno uslugo. Dal mi je precej debelo pismo s prošnjo, naj ga v Trziču oddam na pošto. Pismo je bilo naslovljeno na Gabrovškove, ki so živeli v Ljubljani.

Še v tem letu sem se s Kacijanko večkrat sestal na njegovem domu v Podljudelju nad Borovljami. Tu mi je Kacijanka pokazal kemično črnilo in me naučil šifrirane pisave. Nekoč mi je izročil tudi denar, ki sem ga oddal na isti naslov v Ljubljani. Poleg šifer mi je Kacijanka pokazal tudi razna druga znamenja, po katerih smo se medsebojno spoznavali z ljudmi, ki jih prej nikoli nismo videli. Leta 1931 sem vodil čez mejo tri osebe. Peljal sem jih čez Begunjščico, Zelenico, Srednji vrh, Vrtaško sedlo, mimo Celovške koče v Borovlje.

V poletju 1931 sem dobil obvestilo, naj se oglašim v Celovcu pri Ani Pichel, kjer je bila centralna javka tudi za druge države in področja, ne samo za Jugoslavijo. Ko sem se na tem mestu oglašil nekoč kasneje, so bile v Celovcu

delavske demonstracije. Že takrat so se kazale skupine fašistično usmerjene mladine, ki je skupaj s policijo in orožništvom napadala demonstrante. Prišlo je do pretepa. Delavci so iz neke stavbe, ki še ni bila dograjena, metali opeko na orožnike in njihove pomagače. Bila sta dva težko ranjena. Ker je Rudolf Schuch, lastnik hiše, v kateri sem imel začasno bivališče, tudi sodeloval v demonstracijah, ga je policija še isti dan iskala na domu. Schuch se je skril, pa tudi nas, ki smo bili v hiši, je pravočasno spravil v skrito luknjo. Naslednji dan sem peljal enega od skritih čez mejo v Jugoslavijo. Po govorici sem sodil, da je bil Hrvat, sicer pa se po strogi direktivi med seboj nismo smeli spoznavati.

Leta 1931 sem v juliju skupaj z Globočnikovim Karlom in Praprotnikovim Jankom, po domače Vetrovim, prevzel delo na planinski poti na Zelenici. Ko sem delal na Zelenici, je prišlo na moj naslov v Trziču pismo od Kacijanke, naj takoj pridem na Zelenico. Ker me pismo ni pravočasno našlo, je Kacijanka pisal Štucinu ali Debevcu, naj nekdo nujno pride na Zelenico. Šlo je za material, ki ga je bilo treba prenesti v Jugoslavijo. Zadeva se je končala tako, da je šla avstrijska žandarmarija na Zelenici izročila našim oblastem, ki so ga aretirale. Čez dva dni sem bil tudi jaz aretiran na Zelenici. Že na mestu samem so me močno pretepli. Na policiji v Kranju sem našel še več aretirancev, med njimi Kacijanko, Štucina, Debevca, Ano Pavlin, Ano Uzar, Ignaca Mlinarja, Johana Keršiča, Jožeta Gradišarja in Marijo Gabrovšek, ki so jo pipe-ljali iz Ljubljane. Od tu so nas vse aretirance odpeljali v Beograd v zloglasni policijski zapor Glavnjačo. Vsi našeti so poleg Petra Uzarja direktno ali indirektno sodelovali pri ilegalni organizaciji prehodov čez Karavanke. Sodeloval pa je tudi pokojni Anton Jelenc, ki je na vrhu Ljubelja imel turistično kantino in me je dvakrat rešil iz kočljive zagate.

Ko sem bil v februarju 1932 na državnem sodišču za zaščito države oproščen, sem se vrnil domov v Trzič in takoj spet začel z ilegalnimi prehodi preko meje. Najprej sem se oglasil pri Kacijankovi ženi in ji posredoval željo njenega moža, naj priskrbi avstrijskega pravnika, ki bo obnovil njegov sodni postopek. Na pot sem šel ponoči čez Kofce in Veliki vrh, po severni stezi na sedlo Babe in takoj na avstrijsko stran. Do prvih planšarskih koč sem prišel še v temi. Šel sem tako tiho, da me ni slišal graničar, ki je bil v zasilnem bunkerju, oddaljenem le 100 metrov. Nazaj grede sem uporabil drugo pot. Šel sem od Podljubelja skozi sotesko, imenovano po domače Čepa (Tchepaschlucht) mimo »Deutsch Petra« do »Ridovca«, nato desno proti Možem in čez Zelenico, Begunjščico in Dobročo v Trzič. Ob tem obisku sem dobil zvezo z avstrijskimi komunisti, s katerimi smo se zmenili za novo javko in se dogovorili o nadaljnjem ilegalnem delu in sodelovanju. Vezo smo določili ob kolovozni poti pred vasjo Bistrica, ki pripelje od Celovške koče pod Stolum.

Ob naslednjem sporočilu, menda julija, sem se oglasil v Bistrici, kjer sem dobil okoli 10 kg raznega ilegalnega materiala, ki sem ga moral

spraviti v Ljubljano. Čez Zelenico, Može, skozi Podne in mimo Celovške koče sem prišel na določeno mesto. Z materialom sem se vračal do Celovške koče, kjer sem prespal. Zgodaj zjutraj sem šel na Vrtaško sedlo in od tu po meji proti vrhu Vrtače. Imel sem lep razgled na vse strani. Ko sem opazoval, če je teren »čist«, sem na zapadni strani Srednjega vrha v Gamsovem grabnu opazil v daljnogledu dva orožnika, ki sta šla po stezi proti prvemu Srednjemu vrhu, ki pelje na Zelenico. Spustil sem se na sedlo Srednjega vrha in po ruševju do Zelenice, kjer sem se napotil proti severni strani Begunjščice. Zdajci sem zaslišal žvižg in čez nekaj hipov so odjeknili prvi strelji, krogle pa tokle v mojo neposredno bližino. Takoj sem menjal smer, izkoristil mrtvi kot in stekel proti dolini Zabreznice. Od tu sem šel čez hrib in dol v Begunje. Za vsak primer sem v dolini Drage skril ilegalni material. Ko sem bil kasneje aretiran, sem zvedel, da so name streljali orožniki iz orožniške postaje pri Sv. Ani.

V zvezi z ilegalnim delom sem seveda doživel marsikaj. Opišem naj še en prehod čez mejo na Koroško.

V oktobru 1932 sem šel spet po ilegalni material. Mejo sem prečkal ponoči na Zelenici. Na javki sem dobil 15 kg materiala. Ko sem se vračal, sem v temi prečkal mejo na Zelenici in šel po begunjskem plazu na vrh Begunjščice. Hoja me je zelo utrudila, tako da sem od utrujenosti na vrhu Begunjščice zaspal. Ko sem se spuščal po jugovzhodni strani Begunjščice proti Prevalu, sem na sedlu zapazil neke ljudi, ki so mi bili sumljivi. Izognil sem se jih v velikem loku in šel naprej po neuhojeni stezi proti Dobroči. Da bi si krajšal pot, sem se spustil v Tominčev greben ter padel naravnost v policijsko in orožniško zasedo. Da je do tega prišlo, je bila kriva nezadostna konspiracija. V Beogradu se je pravkar vršil proces proti Dragoljubu Jovanoviču, njegov zagovor pred sodiščem pa naj bi bil čimprej prenesen v Avstrijo. Beograjski mestni komite je material poslal na naslov moje sestre Pavle Markič v reviji »Žena danas«. Namesto prvega ali drugega dne v mesecu, ko je revija redno izšla in bila odposlana, so jo na beograjski pošti oddali šele 12. oktobra. Ker je bila sumljivo obilna, so jo pregledali že na pošti v Beogradu. Tu je beograjska policija dobila tudi naslov moje sestre, nakar jo je ljubljanska policija aretirala. Jaz sem sestrin naslov dal brez njene vednosti ali privoljenja. Nekaj časa sem namreč pri njej stanoval in sem lahko prestregel meni namenjeno pošto, poslano na njen naslov. Detektivji so sestro vpraševali po meni, ona pa je izjavila, da sem šel v planine. To je bilo tudi povod, da so na številnih krajih postavili zasede. Čim so me zgrabili, se je med orožniki in detektivji vnel prepir, kdo ima za mojo aretacijo več zaslug, saj so eni kot drugi dobivali zato posebne denarne nagrade pa tudi odlikovanja. Pri prepiru so zmagali orožniki, ki so me odpeljali na orožniško postajo pri Sv. Ani, od tam v Trzič in naprej v Ljubljano. Po policijskih zasliševanjih sem bil izročen sodišču. Okrožno sodišče v Ljubljani je odstopilo moj primer z menoj vred beograjskemu sodišču, kjer sem bil obsojen na pet let robije.

Iz nje sem se vrnil konec leta 1937. Takoj sem se vključil v revolucionarno delo delavsko-kmečkega gibanja. To je že vodila obstoječa komunistična organizacija v Sloveniji. Zato ni bilo treba več uporabljati ilegalnih prehodov preko meje, saj je vodstvo partije bilo v domovini in ne več na tujem.

Ilegalni prehodi preko meje pa so še obstajali, uporabljali so jih tržiški kulturbundovci. Tudi ti so imeli svoje javke, ena od njih je bila na Zelenici, vodil jo je takratni oskrbnik doma Frenk. V mestu Tržiču pa je bilo več javk, in sicer »Pri Bučarju«, pri Stranskijevih, Amanovih in Schubertovih pri Sv. Ani. Tržiški kulturbundovci in njihovi simpatizerji so hodili po instrukcije na Ljubelj v kantino na avstrijski strani.

Seveda pa je med prvimi in drugimi ilegalnimi prehodi bil velik razloček. Državni aparat, od policije in orožnikov do političnega vodstva tržiške občine, ni proti kulturbundu ničesar ukrenil, čeprav so vsi vedeli za fašistično podtalno delovanje. Nikogar niso preganjali ali mučili. Isti ljudje pa so leta 1940, ko je partija organizirala v Tržiču protidraginjsko akcijo, ukazali napasti in sami napadli demonstrante, jih pretepali, aretirali in spravili v Ljubljano, kjer so bili obsojeni na več mesecev zapora.

Na koncu naj opišem še moj zadnji ilegalni prehod preko državne meje. V poletju leta 1939 sta se oglasila pri meni dva tovariša iz Zagreba in mi po poprejšnjem dogovoru z vodstvom komunistične partije naročila, naj prevzamem organizacijo prehoda neke osebe iz Avstrije v Jugosla-

vijo. Dogovorjen je bil prehod preko Babe, natančen datum in čas, kdaj se snidemo pod sedlom Babe na avstrijski strani. Rečeno je bilo, naj prinesemo s seboj tudi vrvi. Delo sem zaupal tudi tovarišu Srečku Perhavcu, ki je bil voljan pomagati. Šla sva čez Zajmenove čeri na Korošico, ponoči sva prečkala sedlo Babe in čakala pri planšarski koči na avstrijski strani. Dogovorjeni čas je bil mimo, nihče pa ni prišel. Zato sva se napotila v dolino do prvega kmeta (p. d. Hajnschbauer), kjer sva dobila štiri ljudi, od teh dva tovariša iz Zagreba, enega domačina Korošca in starejšo ženo, ki je zelo težko hodila. S seboj je imela usnjen kovček, težak ca. 30 kg. Vsi skupaj smo se v mraku bližali jugoslovansko avstrijski meji na sedlu Babe. Po ugotovitvi, da je meja prosta, smo stopili na sedlo in šli dalje po strmi stezi na Veliki vrh. Ta pot je bila zame morda najtežja preizkušnja telesnih moči. Žena je bila namreč zaradi strahu, ko smo stopili v steno, popolnoma brez moči. Zato smo jo morali navezati in jo po strmi stezi vleči dalje. Od sedla na Veliki vrh smo hodili štiri ure. Brez Srečkove pomoči ne vem, kako bi sploh zmogli to pot. Na nekaterih mestih je ženo sam prenašal. Se isto noč smo uspeli spraviti ilegalko do Tržiča, kjer je bila skrita pri moji sestri dva dni. Bila je iz Zagreba, živela pa je na Dunaju. Od priključitve Avstrije k rajhu se je morala skrivati pred gestapom. Po nekaj tednih se je pri meni oglasil ponovno eden od obeh tovarišev iz Zagreba in mi izročil 4000 dinarjev. Po njegovi izjavi jih je dala žena, ki smo jo rešili pred gestapom.

Nekdanji planinski dom na Kofcah, zgrajen l. 1927, požgan med vojno. V ozadju Kamniške Alpe

Z VRVMI IN KLINI

*Iz venčka pesmi mladih tržiških
planincev in alpinistov*

*Z vrvmi in klini in pa cepini
borimo se mi sredi sten.
Mi smo gorá sinovi
in vrhovi so raj naših sanj.*

*Na vrh gorá, na vrh gorá je blesk snega
in sonce vroče nam žari obraz.
Mi smo gorá sinovi
in vrhovi so raj naših sanj.*

*Zvenijo klini, kladivo poje,
udarci odmevajo od sten.
Mi smo mladi alpinisti
in planike nam kažejo poti.*

*Stena strma, a naša trma
poguma vliva in moči.
Mi smo gorá sinovi
in vrhovi so naše poti.*

*Naše sile hud boj so bile,
v steni borba je z goró.
Mi smo skromni alpinisti,
gora zmago uživati nam da.*

*Pesem krasna in grla jasna,
da vriski odmevajo od gorá.
Mi vrhov smo gospodarji,
sten prepadnih smo vladarji.*

O p o m b a : Ožjemu krogu alpinistov je dobro znano, manj pa širši planinski javnosti, da so tržiški alpinisti pod vodstvom Marjana Perka intenzivno gojili planinsko popevkarstvo in s tem pritegnili današnji navadi, ki po svoje povezuje skoraj ves svet. Seveda so svoji popevki dali planinsko vsebino, njeni melodiji pa nekaj tistega, kar je šlo z Avseniki iz bližnjih Bégunj po vsej Evropi in preko njenih meja. Planinskih popevcíc te vrste je v Tržiču nastal cel roj. Za zgled jih nekaj priobčujemo brez not. Kdor bi rad slišal uglasbene — zaradi glasbe in njene moči so nastale — naj stopi na kak planinski »diredaj« v tržiški kot. Stavimo, da se bo zavrtel na katero od njih.

1. NA POSIPU HUDEGA GRADA

*Tiha groza me sprehaja,
Al' ostanem al' zbežim?
Vse podéra se in maja,
Med skalóvjem ostrmim.*

*Plaz posipa se po steni.
Siv' ozidje se drobí —
Kaj razmèt letá pomeni?
Razvalína, kdo si ti?*

*Hudi-Grad, ti dom trepéta
Prednjim staršem nevstrah'van!
Prišle so maš'vanja léta
Bliža se ti zadnji dan.*

*Kje so skladi, kje zidovi,
Tab'ra dolg' slovéča móč?
Kjé so vrata, kjé mostovi?
Jéč kjé tvojih strašnih nóč?*

*Kjé shodišča, kjé morišča?
Kjé orožja tvoj'ga šum?
Kjé strelišča, kjé stražišča,
Kjé ukanje tvojih trum?*

*Davno so junaki zgnjili
Mirnega soséda strah,
Dnevi slave so minili,
Razvalína si in prah.*

*Tak' u prah in razvaline
Se na zemlji vse razspé,
Čas pomigne, vse to mine,
Kar človeški rod počné.*

*Le kar v srcu lep'ga stvari
Božja milost, obstoji,
Onstran svéta lepše žari,
Lepše se ponebesi.*

O p o m b a : Ignacij Holzapfel, Prešernov »Lesničnik« je bil eden od sodelavcev pri Kranjski Čbelici. Rodil se je 15. 7. 1799 v Tržiču, umrl kot dekan v Ribnici 21. 1. 1868. Svoje premoženje (50 000 goldinarjev) je zapustil gluhonemim in s tem omogočil zidavo ljubljanske gluhonemnice na Zaloški cesti. Njemu in njegovemu volilu v spomin in čast je mesto Ljubljana imenovalo ulico za vrtom gluhonemnice (od Njegoševe — nekdanj Ahaciljeve ulice do vrta porodnišnice. Danes je zaradi zidave nove bolnice Holzapfelova ulica zaprta).

DRUŠTVENE NOVICE

JUBILEJ PD TRŽIČ

Sredi junija 1968 je PD Tržič slovesno praznovalo 60-letnico svojega obstoja. Priznati moramo Tržičanom, da so svoj jubilej krepko uporabili za planinsko propagando in svojo društveno dejavnost z vsemi prireditvami močno uveljavili. Upravni odbor je s tem dokazal, da PD Tržič za mesto in okolico kot športni, gospodarski in kulturni dejavnik mnogo pomeni.

8. junija je radio Tržič posvetil popoldansko oddajo planinskemu jubileju. Od 9. do 16. junija je bila v prostorih delavske univerze odprta razstava, ki je z zanimivimi dokumenti ponazarjala zgodovinski razvoj planinske organizacije, življenje človeka, planšarja, lovca, drvarja, plezalca in planinca v gorskem svetu. Ogleda vredna je bila planinska foto-razstava in razstava pokrajinskih podob. Na otvoritvi razstave je bil navzoč tudi predsednik PZS dr. Miha Potočnik. 11. junija ob 18. je bila v veliki sejni dvorani občinske skupščine slavnostna seja, s katero so predstavniki občine pokazali, kako čislajo delo planinskega društva. Med sejo so planinski mladinci položili venec na grobove zaslužnih planincev in žrtev gora. Isti dan so ob 20. predvajali barvne diapozitive z besedo in glasbo domačih fotoamaterjev o domačem gorskem svetu. Občinska velika dvorana je bila nabito polna občinstva. K proslavi so pritegnili tudi slovenski planinski film, po katerem moramo, žal, poseči globoko v našo kinoteko. 14. junija ob 19. so v kinodvorani Cankarjevega doma predvajali znani prvi slovenski planinski film »Triglavske strmine«.

Planiski teden so učinkovito sklenili s tovariškim večerom v parku poleg predilnice in tkalnice, na katerem je sodelovala Šarabonova glasbena skupina.

Tržiškemu društvu k uspelemu planinskemu tednu še posebej čestitamo!

SLAVNOSTNA SEJA PD KAMNIK

(Kronika PD Kamnik)

Ob 75-letnici ustanovitve kamniške podružnice SPD je UO PD Kamnik priredil slavnostno sejo. Bilo je 19. julija 1893, ko je kamniški župan Josip Močnik povabil narodno zavedne kamniške meščane v ugledno gostilno Kenda, ki nosi danes ime »Planinka«. Slavnostna seja se je vršila prav v isti sobi kakor tista, na katero je vabil Močnik. Udeležili so se je predsednik skupščine občine Kamnik tov. Vinko Gobec, tov. Dobnikar kot predstavnik političnih organizacij, Planinsko zvezo pa sta zastopala sekretar Rado Lavrič in prof. Tine Orel. Slavnostno razpoloženje je dobilo svoj čustveni žar iz pesmi, ki jih je zapel najstarejši pevski zbor, znamenita kamniška »Lira«, ki je PD Kamnik poslala tudi poslanico s čestitkami.

Zgodovinska soba gostilne Kenda, ki pomni mnogo pomembnih dogodkov slovenskega narodnega gibanja v Kamniku, je bila popolnoma zasedena, ko je predsednik PD Kamnik tov. Karel Benkovič otvoril slavnostno sejo in izročil besedo tov. Štefanu Repanšku, ki je v daljšem govoru povzemal zgodovino planinskega društva od l. 1893 do danes. Zlepa ni društva na Slovenskem, ki bi svojo zgodovino lahko z dokumenti tako nazorno predstavilo kakor kamniško. Čez nas sta šli od l. 1893 do danes dve svetovni vojni kataklizmi, in posebno v drugi je furor teutonicus poskrbel za to, da bi izbrisal čim več dokazov o tem, kako je raslo slovenstvo. Ker je del življenjskega soku našega naroda poganjal tudi po brstikah planinskih društev, je l. 1945 maščevalna roka posegala tudi po planinskih arhivih. Iz Repanškovega referata citiramo:

Zasluga za ohranitev dragocenih listin gre predvsem Maksu Koželju, akademskemu slikarju, dolgoletnemu tajniku in predsedniku društva. On je namreč pod nemško okupacijo ohranil

ves arhiv in ga izročil takoj po osvoboditvi meni, kot prvemu povojnemu tajniku društva. Ob 60-letnici društva v letu 1953 je takratni odbor pod predstvom Lojzeta Kodra dal pobudo, da se ohranjeni arhiv uredi. To delo je vzorno izvršil tov. Pavle Kemperle, ki je kot navdušen planinec in alpinist vložil veliko truda in ljubezni pri urejanju nešteti listin.

Dragocene listine, ki dokumentirajo ustanovitev in razvoj društva, so se po čudnem naključju popolnoma ohranile. Dolgoletni tajnik in ustanovni član Miha Kos, učitelj na Homcu pri Kamniku, je skrbno zbiral vse originalne listine društva, ohranil izredno zanimivo korespondenco, ki jo je vodil s Frischaufom, univerzitetnim profesorjem iz Gradca, Kocbekom, učiteljem v Gornjem gradu — ustanoviteljem savinjske podružnice SPD in dr. Karlom Chodounske, ustanoviteljem češke podružnice SPD. Po premetitvi iz Homca je učitelj Kos odnesel ves arhiv s seboj v Plešivico pri Mirni peči. Po srečnem naključju je prišla v roke Ivanu Kocjančiču, učitelju v Ljubljani. Ta jo je 21. III. 1928 vrnil v roke takratnemu predsedniku kamniške podružnice SPD dr. Konradu Janežiču.

Ob pregledu kronike, ki jo je ob 10-letnici društva podal Miha Kos leta 1903, ne moremo mimo dejstva, da so bili takratni kamniški izobraženci izredno narodno zavedni.

Ustanovili so vrsto društev, pomembnih za rast in oblikovanje narodne zavesti: Narodno čitalnico, prvo slovensko pevsko društvo »Lira«, l. 1882 in v letu 1893 nekaj mesecev za ustanovitvijo SPD v Ljubljani prvo podružnico SPD v Kamniku. Ko pregledujemo seznam ustanoviteljev PD Kamnik, ugotavljamo, da so kamniški narodnjaki bili člani vseh zgoraj imenovanih narodno zavednih društev. Večina članov prvega slovenskega pevskega društva »Lira« so bili ustanovni člani podružnice SPD. Kronist Miha Kos nam takole opisuje mlado rast kamniške podružnice SPD:

»27. februarja 1893 so se v gostilni pri »Maliču«, sestali ljubljanski »piparji« in ustanovili novo slovensko planinsko organizacijo, ki so jo imenovali Slovensko planinsko društvo.

Ideja ljubljanskih »piparjev« je prepočila tudi narodno zavedne Kamničane. Kamniški župan Jo-

sip Močnik je povabil kamniške narodnjake na ustanovni občni zbor z naslednjim vabilom:

Vrli gospodje narodnjaki!

Radi nujnega važnega pogovora prošeni in vabljeni ste, da se danes dne 19. 7. 1893 na večer ob 1/2 8 uri gotovo snideste v gostilni pri gosp. Kenda.

Da Vam je narodnost prva stvar, sem obverjen; na-dejam se pa radi tega tudi z gotovostjo, da se današ-njega večera polnoštevilno udeležite.

Tudi rojaki, ki bi se radi nujnosti morda ne bili osebno vabili, so dobrodošli.

Kamnik dne 19. 7. 1893.

Josip Močnik

Podružnice SPD:

1. Kamniška, s sedežem v Kamniku, ustanovljena 19. 7. 1893. Oblastveno potrjena 19. 8. 1893. Načelnik Josip Močnik, župan in lekarnar v Kamniku.
2. Savinjska, s sedežem v Mozirju. Ustanovljena dne 20. 8. 1893, potrjena v letu 1894. Načelnik Fran Kocbek, nadučitelj v Gornjem gradu.
3. Radovljiska, s sedežem v Radovljici. Ustanovljena 10. 3. 1895. Načelnik dr. Janko Vilfan, odvetnik v Radovljici.
4. Soška, s sedežem v Tolminu. Ustanovljena 2. 5. 1896.
5. Češka, s sedežem v Pragi. Ustanovljena 26. 5. 1897. Načelnik dr. Karel Chodounsky, profesor na češkem vseučilišču v Pragi.
6. Ziljska, s sedežem v Ziljski Bistrici. Ustanovljena 18. 1. 1900 v Borovljah na Koroškem. Načelnik Grafenauer, deželni poslanec na Brdu.
7. Podravska, s sedežem v Rušah na Štajerskem. Ustanovljena 18. 8. 1901. Načelnik Davorin Lesjak, učitelj v Rušah.

Iz prednje razvrstitve se vidi, da je oživilo slovensko planinsko društvo imelo v naši kamniški svojo prvo podružnico.

Svoj prvi občni zbor je imela podružnica 10. 9. 1893. Na tem občnem zboru se je bil po družbenih pravilih izvolil odbor za tri leta. Sestavil se je takole:

Josip Močnik, župan v Kamniku, načelnik, Avgust Trpinc, posestnik in trgovec v Kamniku, njegov namestnik, Burnik Valentin, nadučitelj deške šole v Kamniku, blagajnik in tajnik, Kos Mihael, učitelj na Homcu, odbornik (brez posla).

Naj omenim še znane kamniške rojake, ki so bili člani Prvega slovenskega pevskega društva »Lire« in ustanovitelji podružnice SPD v Kamniku:

Vremšak Alojzij, ustanovitelj »Lire«, Stele Franc, pevovodja »Lire«, Cencič Jernej, nadučitelj dekliške šole v Kamniku, Grašek Janko, trgovec, Sadnikar Niko, veterinar, Pintar Anton, trgovec, Stiasny Ludvik, učitelj, Tramte Ignac, učitelj v Kamniku, Pirnat Ludvik, posestnik itd.

Prvega občnega zbora se je udeležilo 32 narodnjakov — zavednih Kamničanov. Takoj po ustanovitvi je izvoljeni odbor navezal tesne stike s Franom Kocbekom, ustanoviteljem savinjske podružnice in dr. Frischaufom, prof. v Gradcu, velikim ljubiteljem naših planin. L. 1903 so pričeli z graditvijo koče na Kamniškem sedlu, ko je podružnici načeloval dr. Emil Orožen. Koča je bila dograjena in slovesno odprta leta 1906.

Od l. 1893 do l. 1941 so načelovali podružnici SPD v Kamniku naslednji načelniki:

Josip Močnik, od l. 1893 do 1899, Janko Košir, trgovec v Kamniku, od l. 1899 do l. 1903, dr. Emil Orožen, notar v Kamniku, od l. 1903 do l. 1907, Jernej Kemperle, trgovec v Kamniku, od l. 1907 do l. 1910, Karol Kumer, trgovec v Kamniku od l. 1910 do 1914, dr. Franc Goršič, sodnik v Kamniku, od l. 1916 do 1919, Rado Medic, trgovec z lesom v Kamniku, od l. 1919 do 1920, dr. Rihard Karba, lekarnar v Kamniku, od l. 1920 do 1921, Ludvik Pirnat, posestnik v Kamniku, od l. 1921 do 1923, Emil Cevc, trgovec v Kamniku, od l. 1923 do 1926, dr. Konrad Janežič, advokat v Kamniku, od l. 1926 do 1936, dr. France Trampuž, advokat v Kamniku, od l. 1936 do 1940.

Po letu 1930 so se v kamniški podružnici SPD pojavili prvi zametki alpinizma. Med prvimi kamniškimi alpinisti sta bila Karol Biško in Pavle Kemperle.

V letu 1936 se je zdramila kamniška mladina in zahtevala, da se po svojih zastopnikih vključi v upravni odbor društva. To se ji je posrečilo v letu 1937, ko so bili izvoljeni v upravni odbor zastopniki mladih in sicer France Ulčar in Cene Lah. Delo društva se je s to pomladitvijo močno poživelo.

V predvojni dobi je samostojno delovala gorska reševalna služba kot odsek društva. Njeno delo je vodil takratni tajnik Makso Koželj. Znana so imena gorskih reševalcev bratov Erjavškov, katerim pripada velika zasluga za uspešno aktivnost GRS pred vojno. Okupacija je njih delo prekinila in šele osvoboditev je prinesla razmah planinstva v Kamniku in okolici.

Najstarejši člani našega društva so:

Minka Močnik, hčerka ustanovitelja Josipa Močnika, dr. Milan Orožen, pravnik v Ljubljani — sedaj član PD Ljubljana-matica. Karol Albrecht, Fanika Kratnar, Urška Prohinar in Janko Stele. Našteti člani so v naši planinski organizaciji preko petdeset let. Po zmagi osvobodilne borbe so se člani društva z neverjetno požrtvovalnostjo lotili obnove društva. Takoj po končani vojni sta sklicala tov. Pavle Kemperle in Vinko Vizovišek sestanek planincev v okviru planinskega odseka pri Fizkulturnem društvu v Kamniku. 9. VII. 1945 se je izvolil pripravljalni odbor v sestavi: Pavle Kemperle, Vinko Vizovišek, Jože Divjak, Albin Benkovič. Za prvega predsednika tega odbora je bil izvoljen tov. Jože Divjak. Pripravljalni odbor v zgornji sestavi je takoj postavil zahtevo pri sekciji SPD Fizkulture organizacije Slovenije za prevzem in v upravo planinskih domov v Kamniški Bistrici, Kamniškem sedlu in Kokrskem sedlu ter na Kravcu. Po daljših pogajanjih je pododbor SPD pri FOZ prepustil v upravo koči na Kamniškem sedlu in Kokrskem sedlu. Obnovil je koče na obeh sedlih. Število članstva je kmalu naraslo na 1000. V letih 1945 do danes je v okviru samostojne planinske organizacije imelo društvo naslednje predsednike:

Jože Divjak — predsednik pripravljalnega odbora, Makso Koželj, predsednik od l. 1945 do 1948, Karol Benkovič, 1948 do 1954, Lojze Koder od 1954 do 1958, nato zopet Karol Benkovič od 1958 do 1966, Jurij Lemič v letih 1966/1967, v jubilejnem letu zopet Karol Benkovič.

V tem razdobju je društvo povečalo koči na Kamniškem in Kokrskem sedlu. Zadnja je lahko v ponos našemu društvu. Zgradilo jo je tudi na Starem gradu nad Kamnikom. Ta pa žal zavoljo pomanjkanja finančnih sredstev še ni dograjena.

Društvo je dalo jugoslovanskemu vrhunskemu alpinizmu vrhunske alpiniste, med njimi Toneta Škarjo, Metoda Humarja in Pavla Simenca.

Po referatu je slavnostno sejo pristrčno pozdravil kamniški župan tov. Gobec, društvu čestital in mu izrekel mnoge dobre želje. Energije, ki jih sprošča in ust-

varja tako društvo, so tudi del stvarne in duhovne moči mesta samega in pokrajine, ki je nanj navezana. Priznanja, ki ga je dal predsednik občine, je PD Kamnik zares lahko veselo.

Za predsednikom občine je društvu čestital tov. Tine Orel, ki je predvsem poudaril pomen planinstva za slovensko narodno zavest in narodno kulturo, pa tudi za materialni napredek.

PD Kamnik je s to sejo zares pietetno in dostojno počastilo stebre slovenstva, ki so pred osmimi desetletji živeli in delali v Kamniku. Izdalo je tudi vabila, ki kažejo izbran okus, in kliširalo Močnikovo vabilo na prvo sejo kamniške podružnice (gl. str. 484). Omeniti moramo tudi, da je PD Kamnik 31. maja 1968 priredil uspelo akademijo v proslavo 75-letnice. Na akademiji so nastopili deklamatorji, kamniški zbori, plesni orkester in godba. Akademija je napolnila kino dvorano »Dom«, izvajalci pa so poželi navdušen aplavz. Bila je zgled, kako se lahko koristno poveže jubilej s krajevno kulturno tvornostjo, bila pa je smiselna tudi za to, ker je opozorila na sodelovanje med planinsko in kulturno-prosvetno dejavnostjo pred 75 leti. Prav je, da so povabili k sodelovanju tudi dijake kamniške gimnazije. Na akademiji je pela »Lira«, zbor, ki je pel, seveda v drugi sestavi, tudi l. 1906 pri otvoritvi Kamniške koče na sedlu. Nastopil je tudi pevski zbor »Solidarnost«, oktet tega zbora in veliki zabavni orkester Rudija Bardorferja. Uvodno besedo je seveda podal predsednik PD tov. Karel Benkovič.

T. O.

PD KAMNIK — NAGRAJENO Z BREJČEVO NAGRADO

Od 21. do 27. julija se je Kamnik z raznimi prireditvami in za občino važnimi dogodki pripravljaj na svoj občinski praznik, ki ga je občina praznovala 27. julija t. l. Med drugim so bile na slavnostni seji, ki se je je udeležil tudi predsednik PZJ dr. Marijan Breclj kot predstavnik najvišjih forumov oblasti, razdeljene nagrade, ki jih občini deli v spomin pokojnega velikega revolucionarja Toma Brejca.

Eno od nagrad je predsednik občine tov. Vinko Gobec podelil tudi

PD Kamnik in s tem izrazil priznanje delavnosti, uspešnosti in vztrajnosti drugega najstarejšega planinskega društva v Sloveniji. K visokemu in pomembnemu odlikovanju PD Kamnik čestita tudi PZS in naša redakcija.

T. O.

SPD GORICA

Slovensko planinsko društvo Gorica pozna zdaj domala že vsa Slovenija. Njegovi marljivi in požrtvovalni odborniki se redno udeležujejo prireditve naše planinske organizacije in so vselej naši najdražji gostje. K notici o običnem zboru SPD Gorica naj pridenemo še nekatera dejstva o njegovem delu:

Letos je društvo imelo v klubu »Simon Gregorčič« že svoj 21. redni letni občni zbor. Od lani na letos je število članstva naraslo za 37, tako da šteje 254 članov, od teh pa jih je 41 naročnikov na Planinski Vestnik, kar je res lepo število. Priredili so 26 izletov, ki se jih je udeležilo 786 članov in prijateljev. Naštejmo nekatere med njimi:

19. marca 1967 — Tradicionalni izlet po običnem zboru v Grojno in Kalvarijo.

27. aprila 1967 — Tradicionalni družinski izlet združen s srečovanjem na Kras v Mavhinje.

7. maja 1967 — Vremščica na Krasu in Nanos.

24. maja 1967 — družinski izlet po zapadni Slovenski Benečiji — Terska dolina — Učaja.

2. julija 1967 — Enodnevna tura na Blegoš, najvišji vrh Škofje-loškega hribovja med Poljansko in Selško dolino. Isti dan na Trstelj.

25. junija 1967 — enodnevni družinski izlet v Cerkno, bolnico »Franja« in Idrijo z dvema avtobusoma.

9. julija 1967 — Enodnevna tura na Razor planino in Vogel. Isti dan skupina planincev na Nanos.

22. in 23. julija — Vzpon na Grintovec. Dostop iz Kamniške Bistrice do Kokrskega sedla, drugi dan na vrh.

30. julija — Enodnevni družinski izlet po dolini Tilmenta in Reklanice, prelaz v Žlebeh (Sella Nevea), Trbiž, Žabnice, Kanalska dolina.

5. in 6. avgusta — Visokogorska tura na Montaž se je končala na planini Pecol zaradi zelo slabega vremena.

13. in 14. avgusta — Družinski izlet na Pohorje, povratek Maribor—Velenje.

19. in 20. avgusta — Trenta — planina Trebiščina, Zasavska koča na Prehodavcih 2050 m, Dolina sedmerih triglavskega jezer. 2. in 3. septembra — Vzpon na Kanin 2585 m iz Bovca do Skarlarjevega doma. Drugi dan na vrh.

10. septembra — Družinski izlet v Hrvatsko Primorje — Reka, Trsat, Crikvenica, Opatija.

16. in 17. septembra — Iz Trente na Dolič. Kugyeva pot ni bila dostopna zaradi visokega snega.

1. oktobra — Vzpon z Vršiča na Mojstrovko 2323 m.

8. oktobra — Zaključni družinski izlet v Benetke.

15. oktobra — Skupina planincev si je ogledala jamo »Vilenico« pri Sežani.

17. septembra 1967 — izlet v Baško grapo.

24. februarja t. l. je SPD priredilo XI. planinski ples. Pripravljali odbor je imel v ta namen dva sestanka. Na naše vabilo so se plesa udeležili tudi predstavniki PZS. Igral je ansambel »Maks Kumer« iz Ljubljane. Dvorana je bila okrašena v planinskem slogu. Člani delovnega odbora so ugotovili, da prosvetna dvorana ni več primerna za prirejanje planinskega plesa.

24. marca 1968 — Prva pomladanska tura iz vasi pri Črničah na Kucelj.

Odbor SPD Gorica sestavljajo naslednji odborniki:

Predsednik Rebec Slavko, podpredsednik Doktorič Emil, tajnica Smet Jožica, namestnik taj. Kumar Karel, blagajnik Koshuta Artur, namestnik blag. Saksida Andrej, gospodar Čermelj Peter, namestnik gospod. Leban Borut, I. odbornik Nanut Karel, II. odbornik Volčič Anton, III. odbornik Lutman Milovan, preglednika računov Marinčič Ivo in Vogrič Zdenko.

Na občnem zboru je PZS zastopal ing. Tomaž Banovec, SPD Trst Alenka Kravos in Silvana Valoppi, Slovensko kulturno gospodarsko zvezo pa dr. Peter Sanzin. Navzoč je bil tudi pokrajinski odbornik Marko Waltritsch.

OBNOVLJENA JE STEZA PREKO KOMARČE DO KOČE PRI TRIGLAVSKIH JEZERIH

Po zaslugi Zavoda za gojitev divjadi »Triglav« na Bledu je pot čez Komarčo in vse do Koče pri Triglavskih jezerih zelo lepo popravljena, očiščena in urejena. Deloma je celo razširjena. Planinska organizacija bi sama težko zmogla iz svojega proračuna kriti stroške za tako popravilo. Zato se na ta način toplo zahvaljuje Zavodu za gojitev divjadi »Triglav na Bledu« kot pobudniku in organizatorju del in seveda tudi kot plačniku vseh stroškov, prav tako pa tudi delavcev, ki so se zelo potrudili.

S. Kos

KROŽNA PLANINSKA POT — MALA BRATSKA TRANSVERZALA

V nedeljo 21. 7. t. l. je na Knežcu pri Rogaški Slatini PD Rogaška Slatina odprla svojo krožno pot, ki je kot mala bratska transversala povezala oba bregova Sotle s hribovitimi potmi od Boča do Strahinjščice (kontrolne točke te poti smo navedli v PV št. 8). Vreme društvu ni bilo naklonjeno, dež je kot za stavo zalival prelepo štajersko deželo okoli Slatine, tako da se lepota Donačka gora — panonski Matterhorn — ni mogla pokazati kakim 40 gostom, ki so se odzvali vabilu Slatinčanom. Tov. Mecilošek je navzoče pozdravil s praga Kidričeve hiše, kjer je preživel svoje delovne dopuste dr. France Kidrič in ki hrani spomine tudi na njegovega sina Borisa, velikega

revolucionarja. V imenu PZS sta spregovorila prof. Tine Orel in načelnik markacijske komisije Kos, pozdravili pa so dogodek tudi zastopniki sosednih hrvatskih planinskih društev, prišli so celo iz Zagreba. Od slovenskih planinskih društev je bilo navzoče samo PD Poljčane.

Prav bi bilo, da bi vsaj najbližja sosedna društva s svojo navzočnostjo podprla PD Rogaško Slatino, ki je s to lepo potjo izkazalo delavnost in vnemo za planinsko stvar, posebej pa še za potrebe svojega kraja.

T. O.

POT PREKO LEPEGA ŠPIČJA

Dne 14. julija 1968 je predsednik PZS tov. dr. Miha Potočnik odprl eno najlepših steza v naših gorah in sicer od Prehodavcev preko zanimivih škraplastih ledeniških podov nad 3. Triglavskim jezerom in preko vsega Lepega Špičja. Vrhovi in vršički se vrstijo drug za drugim. Kdor želi, se med potjo lahko popne na Lopo, prvi vrh nad Prehodavci, še naprej pa na Malo Špičje. Kogar je pač volja, ni prav nič težavno. Steza pelje povečini pod vrhovi in robovi, nad jezersko dolino, včasih pa zavije tudi na trentarsko stran. Na vsakem koraku se odpirajo novi pogledi, nove perspektive, ki jih nismo vajeni. Lepo Špičje kot na odprti dlani kaže svoje lepote. Na jugovzhodni strani se razteza čudoviti svet Doline triglavskega jezera s strmimi stenami Zelnarice, Kopice in Tičarice, na severozapadni strani pa kaže Lepo

Stanko Dežman in Janko Veber iz Sp. Gorij, ki sta naredila pot preko Lepega Špičja

Vrh Lepega Špiča

Foto S. Kos

Špiče čisto drugačno podobo. Krušljive stene padajo strmo na trentarsko plat v Trebiški dol. Kdor ima srečo, lahko opazuje kozorogovo družinico, ki se mirno pase in niti ne beži bred človekom, globoko doli na produ pa velik trop gamsov z mladim rod.

Steza se konča na vrhu Velikega Špiča. Vračamo se nekaj časa po isti poti, po kateri smo prišli na vrh, nakar se okrenemo desno navzdol po skrotju in pečevju do vznožja. Lepo planinsko cvetje nas pozdravlja med potjo in brez besed prosi, da ga ne trgajmo. Koliko lepši je ta skalnati svet, če ga krasí cvetje.

Od vznožja dalje je pot zloženjša. Steza je speljana po razitem skalnatem svetu mimo ruševja in macesnov, dokler se končno ne pridruži stezi, ki pelje iz Hribaric do Koče pri Triglavskih jezerih.

Pobudo za to pot je dal predsednik PZS tov. dr. Miha Potočnik, ki je hkrati predsednik ko-

misije za Triglavski narodni park. Vse stroške za nadelavo je dobrohotno poravnala uprava Triglavskega narodnega parka. V spominsko knjigo je tov. dr. Potočnik lepo napisal med drugim tudi tole: »Danes smo uradno odprli novo planinsko stezo Prehodavci—Lepo Špiče. To je nova, lepa pridobitev Triglavskega narodnega parka, ki odpira njega najlepši predel vsaj nekoliko izurjenim planincem. Ker je precej hoje, bodo po tej poti hodili brez dvoma že vzgojeni in izšolani gorohodci. Tako tudi ni prevelike nevarnosti, da bi park trpel (flora, favna, mir, snaga). Smo za to, da najlepše predele parka lahko vidijo in obiščejo vsi navdušeni, kulturni ljubitelji planin. Za nadelavo pota imajo zasluge PD Ljubljana Matica (tov. Stegnar), predvsem pa Stanko Dežman in Janko Veber iz Spodnjih Gorij, ki sta stezo zelo skrbno, pazljivo in brez nasilja proti naravi trasirala, nadelala in markirala.

Ta pot naj nudi planincem mnogo lepih planinskih užitkov. Varnost Triglavski narodni park in njeno floro.«

Dodajmo le še to, da so mimo omenjenih planincev sodelovali še nekateri drugi, sicer neimenovani, vendar so tudi oni doprinesli delež, da je bila pot lahko odprta. Steza je na najbolj izpostavljenih krajih zavarovana s klini. Nadelana pa ni tako kot kaka promenadna pot. Kdor jo hoče prehoditi, mora imeti vsaj dobre planinske čevlje. Tudi ne priporočamo, da bi se te poti lotili v zelo slabem vremenu. Za normalnega hodca je treba računati s 5 urami hoje od Prehodavcev do Koče pri Triglavskih jezerih. Na taki poti si ne moreš kaj, da ne bi postajal in si dobro ogledal vse okolice.

Vsem, ki bodo hodili po novi poti, želimo mnogo zadovoljstva in veselja pa lepega vremena. Pot je prevzelo v svojo oskrbo PD Ljubljana-matica.

S. Kos

PLANINSKA KOČA NA SVIŠČAKIH (1242 m) — ODPRTA

Planinska koča na Sviščakih, do bro uro hodá pod vrhom Snežnika (1796 m), je že nekaj časa vabila k obisku. Nedograjena je že nekaj časa sprejemala ljubitelje širnih notranjskih gozdov in daljnih pogledov z vrha Snežnika, ki se razgleduje po vsem slovenskem svetu, po Kvarneru in Hrvatskem primorju. Gozdne eksploatacijske ceste, ki merijo snežniške daljave od Ilirske Bistrice do Starega trga, so razmeroma dobre in tako ni čudno, če se Sviščaki spremene v velik parkirni prostor, in je Snežnik za mnoge to, kar je Šmarna gora za Ljubljančane, čeprav je 1000 m višji od nje.

V nedeljo 21. julija 1968 je PD Ilirska Bistrica, eno naših najstarejših društev, saj je lani slavilo svojo šestdesetletnico, kočo na Sviščakih odprlo. Na Sviščakih, ne na Svinščakih, kakor se, žal, zapiše celo domačinom! K otvoritvi je prispelo iz vse Slovenije, posebej pa s Primorskega, nad sto planincev. Ob devetih dopoldne je prof. Drago Karolin, ki že dolga leta vodi PD Ilirsko Bistrico, s kratkim nagovorom pozdravil zastopnika Planinske zveze Slovenije Rada Lavriča in prof. Tineta Orla, tov. Janka Filija, predsednika koordinacijskega odbora primorskih planinskih društev, prof. Hinka Uršiča, predstavnik oblasti in mnogih drugih planinskih društev. Med gosti je bil tudi tov. Lado Božič iz Idrije s soprogo, direktorico idrijske gimnazije. Prof. Drago Karolin je nato govoril o zgodovini bistrškega društva, o zgodovini planinstva na snežniškem področju in o tem, kako je prišlo do zidave na Sviščakih. Društvu so prisločila na pomoč lesna in druga podjetja: Topol, Tok, Transport, Obrtnik, Elektro iz Ilirske Bistrice, Primorje iz Ajdovščine, Javor iz Pivke, Gradnje iz Postojne, z uslugami pa je največ prispevalo podjetje Lesonit. Mnogo je bilo opravljenega s prostovoljnimi delom članov PD, pomagal je tudi bistrški garizon.

Nato je v imenu PZS spregovoril prof. Tine Orel o posebnih zaslugah primorskih planincev za razvoj in napredek vsega slovenskega planinstva in pri tem pred-

vsem poudaril delo dr. Henrika Tume in dr. Klementa Juga, ki oba pomenita nepogrešljiva temeljna kamna vsega najboljšega, kar je slovensko planinstvo prispevalo k afirmaciji slovenskega naroda. Uspešnost in zvestobo primorskih planincev je slavil v svojem govoru tudi tov. Janko Fili, sam zaslužni dolgoletni predsednik delavnega PD Tolmina.

Predsednik PD Ilirska Bistrica je nato pozval sekretarja PZS, naj kočo razglasi za odprto — in tako je PD Ilirska Bistrica po vojni odprlo svojo drugo kočo. Druga je prislunjena prav pod teme mogočnega Snežnika, kamor so se

ta dan vile cele karavane planincev. Veselje je bilo gledati na vrhu živžav primorske planinske mladine. Skromna koča je dala iz sebe vse, da bi zadovoljila številne goste. Mnogi od teh so vrh Snežnika obiskali že prejšnji dan. Razgled ni bil tako prost, da bi razkazal vsa »nebesa pod Triglavom«, zato pa bolj intimen zaradi volhklega ozračja. Do Nanosa in Golakov, do Kleka in Velebita, do Risnjaka in Učke in čez Kvarner je seglo oko s snežniške kupole, pokrite na vseh straneh z globoko zelenino bujnega ruševja.

T. O.

OBČNI ZBORI

PD LUČE

Ob navzočnosti 62 članov PD se je po treh letih spet vršil občni zbor društva. Gospodarsko poročilo izkazuje kljub nedelavnosti UO solidno finančno stanje društva, to pa predvsem po zaslugi oskrbnika okrepčevalnice pri Igli. Koča na Raduhi izkazuje minimalni dobiček, ki je v danih pogojih zadovoljiv. Za razširitev koče na Loki je pripravljen les, PZS pa pripravljena odobriti kredit v višini 7000 N din. Občni zbor je razpravljal o stanju društva, poizvitvi dela z mladino, o obnovi potov na Rogatec in Lepe natko, sprejel nova društvena pravila in izvolil nov UO s tov. Petrom Ježem na čelu.

PD BOHINJSKA BISTRICA

Osrednje vprašanje 13. občnega zbora PD Bohinjska Bistrica je bila razprava o združitvi s PD Bohinj. — Srednja vas. Predlagatelj združitve so to utemeljevali s tem, da bi enotno društvo razpolagalo z večjo gospodarsko močjo, saj PD Bohinj — Srednja vas upravlja tri frekventne planinske postojanke, PD Bohinjska Bistrica pa le z Mencingerjevo kočo na Ravneh, ki še nima urejenih ležišč, vodovoda in urejenih sanitarij. Domače društvo nima

zadostnih sredstev, da bi še letos adaptiralo Mencingerjevo kočo. Ker je gospodarsko šibkejšim društvom težje dobiti kredit, je zato toliko pomembnejša združitve z gospodarsko močnejšim PD Bohinj — Srednja vas. Upravni odbor je imel 5 rednih sej ter organiziral meddruštveni sestanek gorenjskih PD na Uskovnici ter izleta na Trstelj in Stol. Društvo šteje 493 članov ali 7,3 % manj članov kot lani. Poročilo nadzornega odbora ugotavlja kljub težavnim finančnim razmeram dobro poslovanje. Občni zbor je poslušal argumente za in proti združitvi dveh bohinskih PD in sprejel sklep, naj do združitve pride. Novi UO naj odloči, kdaj in kako.

PD POLZELA

Občni zbor PD Polzela z dne 17. 4. 1968 pomeni ponovno oživitve dela polzelskih planincev. Po otvoritvi in predvajanju diaporativov je predsednik tov. Marjan Čehovin v izčrpnem referatu orisal pot polzelskih planincev od l. 1959, ko se je ustanovilo PD Oljka-Polzela z vmesnimi težavami zaradi adaptacije planinskega doma pa tja do danes. Posebej je bodočemu PD priporočal delo z mladino in sodelovanje na proslavi 75 let PZS. Občni zbor

je sprejel nova društvena pravila in izvolil organe društva s tov. Stanetom Stormanom na čelu.

PD MARIBOR — MATICA

Občni zbor je potekel v znamenju proslave 75-letnice PZA in bližajočega se jubileja 50-letnice matičnega društva. Poročilo glavnega odbora navaja, da je imel UO v preteklem letu 9 sej, 2 plenuma in več delovnih sestankov. Društvo so mučili gospodarski problemi, saj PD upravlja 4 planske koče in eno gostišče. Vsi odseki so skupaj potrošili 8323,90 din društvene dotacije, od katerih je bilo 5225,00 din dotacije SO Maribor, ostalo pa iz dohodkov PD. Število članstva se je v primeri z l. 1966 znižalo za 31 članov, tako da šteje društvo 2257 članov, vendar je društvo v okviru pridobivanja članov za 75-letnico PZS že nanovo pridobilo 260 članov. Vse postojanke PD so uvrščene v II. kategorijo postojank PZS, gostišče v Ribnici pa v III. kategorijo. Sanitarina in tržna inšpekcija je vse objekte uvrstila med gostinske objekte. V l. 1967 je upadel promet po kočah za ca. 20 %. Za kritje finančnih obvez je bilo PD prisiljeno najeti kratkoročno posojilo v višini 3 milijone Sdin, ki je bilo že vrnjeno. Kozjaška transversala je bila markirana, ni pa še opremljena s kažipotmi. Skupščini občini Maribor in Radlje sta v l. 1966 in v l. 1967 oprostili PD plačevanja občinskega prometnega davka. Gospodarski odsek je imel razgovore s predstavniki podjetij zaradi pluzenja in oskrbe ceste do Ribniške koče, nadalje pogovore s PD Železničar-Maribor glede oddaje koče »Bura« v uporabo in dalje z Gasilskim društvom v Mariboru glede instalacije UKW zveze z Ribniško kočo. Napravljen je bil 10-letni plan investicij in bila izvoljena komisija PD za proslavo 50-letnice PD Maribor-Matica. Izletniški odsek je organiziral 40 izletov s povprečno udeležbo 21 planincev na izlet. Posebno priljubljeni so postali stalni nedeljski izleti na Žavcerjevo kočo. Prosvetno-propagandni odsek je vsakih 14 dni organiziral redna planinska predavanja ob udeležbi 80–100 planincev. Poleg tega sta prof. Šumljak in Šošarič imela vrsto predavanj po šolah, PD in

delovnih kolektivih revirja. »Planine ob meji« so objavile res bogato vsebino. Markacijski odsek je nanovo markiral pota Dravograd — Ojstrica — Podlipje — Trije Kralji — Remšnik — Maribor preko Griča na Urban in Žavcerjev vrh — Ojstri vrh ter obnovil vrsto starih poti. AO šteje 7 članov in 7 pripravnikov, ki so opravili 53 letnih vzponov in 5 zimskih vzponov od II.—V. stopnje. Za pripravnike je bila organizirana plezalna šola na Skalcah pod Pohorjem. Smučarski odsek je priredil tradicionalni smuk prek Pohorja in organiziral nekaj zim-

skih smučarskih izletov. Delo MO se je vršilo predvsem na šoli Otona Župančiča, osn. šoli Selnica ob Dravi, Ribnica na Pohorju in na srednjih šolah. Organiziran je bil 10-dnevni smučarski tečaj ob udeležbi 27 pionirjev, dalje dvoje planinskih predavanj in ustanovljen nov mladinski odsek v Pernicah, ki šteje 48 članov-pionirjev. Komisija za varstvo narave je uspela doseči odmaknitev parkirnih prostorov od Mariborske koče in Žavcerjeve koče, še vnaprej pa ostane odprt problem zaščite zapadnega Pohorja.

T. Strojnik

VARSTVO NARAVE

ŽIČNICE NA BAVARSKEM so dokaj goste. Prve velike so zgradili od l. 1926 do l. 1931. L. 1953, torej 25 let nato, so zgradili še eno veliko na Rauschberg, v naslednjih letih pa je število večjih objektov vertikalnega prometa naraslo na 56 in prepelje letno skoro 9 milijonov gostov. Prve žičnice so bile res potrebne, mnoge od njih po l. 1953 pa so nastale iz zgolj turističnih apetitov, ki so razvili v gorah množičen turizem. Ker ima Bavarska komaj 10–15 km širok pas alpskega sveta, je ta razvoj ogrozil naravo in jo marsikje že razvrednotil. Zato se je začel krepiti odpor vseh tistih, ki jim je do varstva narave, predvsem zaradi predelov, ki jih je turizem najbolj prizadel: Alpspitze pri Garmischu, Watzmann, Hochgrat, Zapadna Karwendelspitze z Mittenwaldom, Königssee, Chiemgauer Alpen, Ammergauer Berge. Mnogi projekti v teh predelih so bili kljub odporu uresničeni. Pri žičnicah, vseh je zdaj že 58, se je varstvo narave moralo umakniti, čeprav je njihova gostota v primeri s Švico in Avstrijo precej večja. V Švici je na enaki površini 43 takih naprav, v Avstriji 21. Velike žičnice pa potegujejo za seboj še manjše naprave, lifte, ki spadajo v »skicirkus«. Na Braunecku je takih liftov kar 10 na razmeroma majhni površini. To zares jemlje pokrajini njeno

vrednost. Smučarskih vlečnic je kar 155, 20 pa jih je v delu. Zdaj nastajajo že vlečnice, ki obvozijo ovire v strminah in so dolge tudi do 2000 m, kar je že velika naprava in ni več del infrastrukture pri vzpenjači. Vlada ima v obravnavi kar 40 vlog za nove velike podobne naprave. Ni čuda, če so glasovi, ki so odločno zoper, vedno češči.

SPOKORNIK je čudno ime, ki je zašlo v nivologijo, v pojavnost prelepega a tudi nevarnega pojava, ki nam pomeni zimo, mrz. Nemci pravijo takemu snegu Büsserschnee, verjetno so dobesedno, kot mi, prevedli španske »penitentes«, ki jih poznajo v Argentini. Znanost pravi tako posebni obliki ablacije na snežnih površinah, po domače, oblikam, ki se tvorijo, ko sneg kopni pod določenimi pogoji. Sneg kopni zaradi sončnega žarčenja, povratnega sevanja, izžarevanja pečine, oz. kopnega skalnatega sveta, zračne temperature, zračne vlage in vode, ki se pretaka po snežni površini, in atmosferne vode. Spokorniki nastajajo zaradi različne kopne podlage oz. njenega reliefa, ki nekatere dele snega izpostavlja večji oziroma manjši toploti. Tako nastajajo tudi po več metrov visoke snežne figure, ki jih poznamo tudi na ledenikih in jih imenujemo ledeniški penitentes, lahko tudi le-

deniški roglji (Eiszacken). Domačega izraza najbrž nimamo ali pa nam ni znan. Razumljivo, saj je bil pojav zabeležen v sušnih predelih Južne Amerike, v Centralni Aziji in na Kilimandžaru. V zelo suhih letih pride do podobnega pojava tudi v Alpah, seveda v miniaturi. Takega srečamo tudi na naših snežiščih, vendar so figure komaj dve pediti visoke in niso toliko značilne, da bi »rodile« svoje ime. Lahko bi jim rekli »sneg na zobce«, morda »sneg na brano«.

DRUGO OTVORITEV ALP imenujejo v Avstriji gradnjo železnih cest, železnic po dolgem in počez čez Alpe. Prva otvoritev se je začela, v množičnem smislu, pred ca. 100 leti. V Vzhodnih Alpah je v istem času nastalo ca. 40 000 km goskih stez in 500 koč. Pred 60 leti so nastajale mnoge alpske železnice, gradile so se nove kočice. Avto še ni posegel v promet za množice, vendar začela se je doba, ko je tehnika postala nujna za to, da človek hitreje najde pot v naravo. Ali pa — prav zaradi tehnike! Danes mora biti promet v Alpah stvar premišljenega načrta. Železnice po glavnih alpskih dolinah bodo še ohranile svoj pomen, medtem ko bodo avtobusi verjetno prevzeli promet v krajše, stranske doline. V Avstriji razmišljajo o tkm. baznem predoru, s katerim bi rešili železniško mrežo v Alpah. Veliki cestni promet bodo v Avstriji razvijali preko Brennerja, medtem ko ga bodo zavirali na črti Salzburg — Beljak in Wels — Graz. To se jim zdi potrebno predvsem za to, ker Alpe postajajo rekreacijski center skozi celo leto, težki promet pa ne spada v rekreacijski prostor. Zato bodo gradili »turistične ceste«, ki bodo že s svojim imenom vabile turiste. Ena takih je »Dreizellerstrasse« (Zell am Ziller — Zell am See — Mariazell — Dunaj). Druga je »beneška cesta«, ki bo povezala Bavarsko s skupino Velikega Venedigerja z Benetkami. S sosednimi državami bodo v prihodnje te ceste povezali in jim dali še internacionalna značilna imena ter ceste opremili nekako tako kot »park ways« v Ameriki. Njihova naloga ni, da bi potnik hitro dosegel svoj cilj, marveč da bi užival. Naseljena mesta take ceste obvo-

zijo, opremljene pa morajo biti s parkirnimi prostori, počivališči, igrišči itd. Ob njih pridejo v poštev samo objekti, ki jih rabi turizem. Pokrajina ob njej se goji tako kot park. Od takih cest se odcepijo dovozi v gorska letovišča in zimovišča in to tako, da bodo prišli prav tudi hribovskemu prebivalstvu. Zmaguje mnenje, da odtod naprej pride v poštev samo še vertikalni promet, ne pa ceste. Ceste pomenijo motorizacijo gozdne in planinske cone. Motorizacija je nevarna, vzdrževanje cest pa strašno drago. — (Pri nas smo jih zadnja leta veliko naredili, zdaj pa ni sredstev od nikoder, da bi bile v primeren voznem stanju. Npr. proti Ribniški koči, ko sem vprašal, kako je z vzdrževanjem, se je glasil odgovor planinskega funkcionarja: »Že štiri leta cesta ni videla lopate«.)

Tako se glede na promet ponuja delitev alpskega ozemlja v dolino, planino in prelaze, ki prvi dve vežejo. Visokih cest v Avstriji ne bodo več gradili. Če ne drugod, se je pokazalo na Glocknerju, da je vožnja v koloni nezogibna, te pa ima moderni človek v mestu več kot dovolj. Z visokimi cestami tudi ne bodo omogočili obvoza in povezave med turističnimi kraji. Pravijo: »S takimi povezavami pridobimo 'Mokka-goste', izgubimo pa stalne goste.«

Prostorska delitev Alp, narejena l. 1924 v Morriglu, ne ustreza več. Treba je na novo določiti, kaj spada k dolini, kaj k hribini ali planini, kaj k prehodu, prelazom in sedlom. Planinske turistične objekte naj imajo v rokah planinskega društva, poskrbeti je treba za nove smučarske kočice, nova smučišča, poskrbeti za redne mladinske smučarske šolske tečaje, kajti današnji učenec bo jutrišnji gost. Planiranje žičnic in vzpenjač ne sme biti samo stvar tehnike, vsaj toliko mora imeti besede tudi ekonomist. S posebno skrbjo je treba gledati na steze po grebenih in vrhah. Ljudem bo treba dati za rekreacijo planinski program.

Tako planirajo v Avstriji, ki s turizmom dobro živi — brez morja. Že vedo, zakaj je treba premisliti in videti naprej, saj gre za gospodarjenje z domačijo.

VREME NA KREDARICI V JULIJU 1968

Letošnji julij je bil po vsej Sloveniji v glavnem hladen in suh. Takšen je bil tudi na Kredarici. Srednja mesečna temperatura zraka je znašala tamkaj 4,9°. Bila je za 0,9° pod povprečkom obdobja 1954—1964. V tej nadmorski višini se neredko tudi poleti ohladi zrak pod ledišče. Najnižja julijska temperatura je znašala —3,0° (dne 21. jul.). V dobi 1954—64 pa je bila najnižja julijska temperatura —4,6°.

Maksimalne dnevne temperature se ves mesec niso spustile pod ledišče. Nekajkrat se je temperatura zraka povzpela celo preko 15°. Najvišja letošnja julijska temperatura je merila 16,8° (dne 9. jul.). Ta vrednost pa je vseeno kar za 2° nižja od 10-letnega temperaturnega ekstrema Kredarice.

Kakor iz navedenih podatkov razberemo, je bilo letos v juliju na Kredarici sicer nekoliko hladneje, vendar so temperaturni ekstremi ležali v mejah abs. temperaturnih ekstremov obdobja 1954—64.

Julijska mesečna višina padavin (194 mm) je bila za 36 mm pod povprečkom obdobja 1954—64. Ta količina vode, ki je padla v 13 padavinskih dneh, izvira v pretežni meri iz dežja, delno pa tudi iz snega. V minulem juliju je namreč na Kredarici štirikrat še snežilo. Snežna odeja je ležala tri dni, njena maksimalna debelina pa je merila 11 cm. Dnevni padavinski maksimum Kredarice je bil izmerjen dne 14. jul., znašal je 32,0 mm. Julijski dnevni padavinski rekord Kredarice pa znaša 53 mm.

Srednja mesečna oblačnost (4,4) je bila znatno pod dolgoletnim povprečkom (6,6). Kljub temu je bilo število ur sončnega sija (210 ali 44% od možnega trajanja sončnega sija) najnižje v Sloveniji.

Kakor iz navedenih podatkov povzamemo, je na Kredarici nastopilo kratko poletje, ki ga ne moremo primerjati z onim v nižjih predelih. Na Kredarici namreč tudi v poletju niso temperature pod lediščem izjemne, zato v tej nadmorski višini tudi v juliju večkrat sneži.

F. Bernot

IZ PLANINSKE LITERATURE

PIERE MAZEAUD, POT PROTI NEBU; MED MONTBLANCOM IN MONTMARTROM

Na knjigo smo že opozorili, na avtorja pa zadnje desetletje po večkrat na leto, saj spada med najbolj vidne sodobne alpinistične zvezde na svetu, obenem pa je osebnost, ki z mnogimi stvarmi preseneča. Kot otrok in mladenič se je strašno težko prilagajal življenju, menjaval šole kot »enfant terrible«, nato pa si jajo promoviral, postal profesor na Sorbonni in pomemben mož v ministrstvu za pravdosje, zdaj še državni sekretar za mladino in šport. Neverjetno impulzivna, strastna osebnost je Mazeaud, sijajen debater in mislec, ki zna človeka prepričati. Njegova knjiga je med množico podobnih knjig gotovo najbolj napeta in razburljiva. Ima tudi nenavadno literarno ceno, avtor je v njej odkril svoj duševni svet brez vsakega olepšavanja ali nagnjenja, da bi pisal »strokovno« alpinistično literaturo. Knjiga je izpoved, ki ima svojo človeško vrednost, ker je obenem tudi izraz časa in dela vtis, kot da je napisana brez literarne ambicije. Zato je Mazeaud poleg svojih nešteti velikih in silnih prigod v gorah opisal tudi svoj osebni svet in razodel svoje nazore o ženskah, o ljubezni, o vinu, o politiki in vrsti drugih življenjskih problemov, vse pa tako, da stoji pred nami kot mikavna in mogočna osebnost, ki ji gore dajejo velik delež življenjske vsebine, tako da si želi v starosti biti popolnoma njihov in doživeti svoj konec onstran Grandes Jorasses v eni od starih hiš v Val Terret. »Še nekaj let in ostale mi bodo samo še knjige in glasba, gotovo pa tudi spomini in samotni sprehodi od Entrèvesa proti Planpincieux.«

Tudi Mazeaud grabi po najvišjem. Veliko dejanje je pač tisto sonce, okoli katerega se sučejo vse velike zvezde plezalskega sveta. Mazeaud veruje v absolutno vrednost velike osebnosti. To je najvišja sreča človeka. Ko

je z Jacquesom de Menestrelom prišel do direttissime v Veliki Cini, pravi: »Oba sva doživljala srečo in resnico, da pripadava med največje.«

Vsekakor knjiga, ki je vredna branja, bolj zaradi zapletenih strani Mazeaudove osebnosti kakor zaradi poslanic o zmagah v stenah, ki jih ima on na zalogi kakor le malokdo.

T. O.

THE ALPINE JOURNAL

Angleška revija se trdno drži oblike in vsebine, kakršne smo navajeni že desetletja. V tej zvestobi stoletni tradiciji albionskega alpinizma je vrednota, ki ji je treba pritegniti, je kakor simbol, s katerimi se izpričuje, da je alpinizem za sleherno generacijo neizogibno potreben, nujna dopolnitev našega življenja. Pričujočo številko (AJ 1967/5) nava-jamo predvsem zato, ker prinaša članek »Polish Mountaineering«, ki ga je napisal P. Czartoryski. Vsekakor je poučno — tudi za nas — če Poljaki čutijo potrebo, da se uveljavijo v tej ugledni, rekli bi, klasični periodiki. Pri tem niso ostali sami. Avstrijo v tem zvezku zastopa Erich Vanis, po zadnji vojni eden najuglednejših avstrijskih alpinistov, eden prvih eigerjevcev in eden prvih, ki je po vojni smel na Kavkaz. V tem zvezku AJ poroča o svojih vzponih v Bezengih l. 1965. Številka je zanimiva tudi zato, ker je na uvodnem mestu Avstrijec Gerald Gruber s svojo »A Panorama of the Hindukush«, ki jo je posnel l. 1957 skoro iz istega mesta kot J. R. G. Finch l. 1938. Takoj za njim razmišlja Eric Shipton, gotovo eden najbolj znanih angleških alpinistov, v članku »Some Reflections on Modern Climbing« o pojavih v plezalstvu, ki so predmet polemike v zadnjem desetletju. Isti avtor ima še članek, »A Visit to Alaska«.

V naslednjem zvezku je posebno zanimiva razprava o odnosih med Alpine Clubom in The Alpine Climbing Group. Kako so se raz-

vozlali, smo že poročali, ACG so angleški alpinisti ustanovili pozimi l. 1952/53. Opravila je pomembno delo, pomenila trans-fuzijo AC in nič ni čudnega, če je po 15 letih prišlo do združitve. Tudi v tem zvezku razpravljajo o modernem plezalstvu. Sir Douglas Busk je napisal članek »Two Faces« po referatu, ki ga je imel v AC in je zbudil hudo polemiko. Busk trdi, da ne gre samo za moderno tehniko, marveč za duha, ki pomeni stranpot (za »mental equipment of the modern climber«). Bo menda že res, da take polemike pričajo o globokih koreninah alpinizma na Angleškem (če jih pri nas zadnja leta ni, bi se lahko malo zamislili). Od celinskih člankarjev je v tem zvezku nastopil E. Reiss s svojimi opisi vzponov v Berner Oberland, Wolfgang Fey pa poroča o ekspediciji avstrijskih naturfreundeov v Hindukuš.

T. O.

HEINRICH HARRER, HUKA — HUKA

Harrerja kot alpinista in pisca ni treba predstavljati. Za naše majhne razsežnosti je njegovo življenje skoraj nepojmljivo. Spoznali smo ga pred več kot 30 leti, ko je prišel k nam kot trener naše olimpijske smučarske reprezentance in je z njo obdelal vse, kar je za tiste čase nudil Kravec najtežjega za podaljšana stopala. Nekaj let nato je dosegel eno največjih plezalskih zmagovalij, Eiger 1938. To ga je uvrstilo v nemški himalajski team in mu naravnalo pot v Tibet v osebno bližino Dalai-lame, s tem k svetovni karieri, kakršna zlepa ni usojena ljubitelju narave in posebej gora. Po drugi svetovni vojni je Harrer eden najuspešnejših globe-trotterjev, obenem pa upoštevan publicist in fotograf.

V knjigi z gornjim naslovom popisuje Harrer svojo pot v področje Amazonke in doživlja s plemenom Ksingu S huka-huka pleme Ksingu vzpodbuja borilce v bojni igri, ki jo prireajo ob kvarupu, to je, na svoj največji praznik. Indijanci Ksingu so potomci kanibalov, ki so jih konkvistadorji pregnali z vzhodne obale Južne Amerike v notranjost ob reki Ksingu. Zdaj žive v »rezer-

vatu«, bili pa so že na tem, da izumro zaradi nalezljivih bolezni (gotovo ne samo zaradi njih). Danes jih je 600 v desetih vaseh. Še vedno jih imajo za nevarne. L. 1925 je med njimi izginil angleški polkovnik T. H. Fawcett, za njim še ameriški časnikar, ki je iskal polkovnika. Harrer je preživel več mesecev med njimi in opisal njihove šege in navade ob kvarupu, ki je izraz indijanskega mita o stvarstvu, praznik rojstva in smrti. Praznujejo ga s tremi plesi, z bojnim, žalnim in ognjenim ob zvokih piščalke urui, nato pa z bojno tekmo, v kateri se pomerijo vasi med seboj. Harrer je s knjigo prikazal svet, za katerega komaj še verjamemo, da je med nami.

T. O.

ANDREA OGGIONI, Z ROKO NA SKALI

Knjiga ima podnaslov »Moj alpinistični dnevnik«. Pisal ga je Oggioni, tolikokrat imenovano ime v evropskih alpinističnih publikacijah, znano tudi našim bralcem. Vsi se še spominjamo katastrofe v stebru Frêne, katere žrtev je postal tudi on. Usojena mu je bila skoraj četrstoletna uspešna plezalska kariera, v kateri se je posvečal največ Montblancu in Dolomitom, naredil mnogo novih smeri in ponavljal najtežje. Dvakrat je bil tudi v Južni Ameriki, l. 1958 v Apolobambi, l. 1961 v perujskih Andih, kjer je z Bonattijem dosegel vrh Rondoya, ene najvišjih in najnevarnejših gora v Andih. Iz dnevnika odseva njegova neupogljiva volja, združena s skromnostjo in dobroto. Bil je človek, ki je segal »za zadnjimi zvezdami«, po najtežjem in najvišjem, poleg tega pa je bil zvest, požrtvovalen tovariš. Po četrtem bivaku v Frêne, ko sta se Mazeaud in Bonatti odločila za umik, je sestopal zadnji, varoval, vlačil za seboj ves material in po petem bivaku tiho in brez besede izčrpan do kraja zapasal za zmerom. Imel je nešteto prijateljev. Zares tragično je, misliti na to, kako je umrl, in brati njegovo izjavo: »Nisem norec in nimam namena narediti v hribih samomora. Najvažneje je, da se znaš odreči, in to sem se naučil.« Če bi bili v Frêne, vsi tako mislili, bi Oggioni pri-

šel živ iz tistega pekla, ko je kosila smrt med najboljšimi (15/16. julija 1961).

T. O.

ALPINISTKE NEKDAJ IN SEDAJ

Pod tem naslovom je Felicitas v. Reznicek iz Engelberga napisal za slavnostno številko ob 50-letnici CSFA pregled največjih alpinistk od Henriette d'Angeville do današnjih dni. Nova so imena pred Henrietto, vendar tipično predhodniška, med drugimi Poljakinja Beata Koscielcka, ki je hodila na nižje vrhove v Visokih Tatrah. Po Henrietti d'Angeville je novih imen, ki jih je ob delu za svojo, knjigo zbrala avtorica, še več. Avtorica se je v članku posvetila predvsem švicarskim alpinistkam. Take obdelave ženskega alpinizma mi še nimamo. Prof. Barbka Lipovšek-Ščetinin je ob delu za knjigo »Od krinoline do šeste stopnje« (Von der Krinoline zum sechsten Grad), ki jo je konec leta 1967 izdala Felicitas v. Reznicek, mislila tudi na to našo obveznost. Za naše glasilo bo tudi poročala o evropskem rendez-vousu najboljših alpinistk v Engelbergu, kjer so praznovala 800-letnico kraja in 50-letnico CSFA. Prišle so iz 12 držav, plezale in smučale ter sklenile zvezo, ki so jo imenovale »Rendez-vous Hautes Montagnes«. Članice so lahko samo ženske, ki lahko vodijo III. stopnjo, IV. pa zmorejo pod vodstvom. (Ko to dajemo v tisk, smo pod vtisom srečne vrnitve naše Barbke in moča Petra iz Piz Badila. Naj s to opombo skromno izrazimo svoje veselje, da se je vse srečno izšlo, obenem jima pa želimo še mnogo srečnejših poti k ciljem, za katerimi stremita. Op. ured.)

JANUSZ CHMIELOWSKI 1878—1968

26. aprila 1968 je v Katowicach na Poljskem v starosti 90 let umrl Janusz Chmielowski — poljski alpinist in publicist, početnik poljskega športnega planinstva. Po poklicu je bil inženir. Svoje srce in sposobnosti je posvetil goram, predvsem Visoki Tatři. Od l. 1892 je naredil neštete ture, med njimi na ducate prvenstvenih vzponov. Številnim vrhovom v Tatři je stopil na teme kot prvi

človek, omenimo naj le nekatere: 1895 — Zadni Gierlach, 1902, Orla Baszta in Rumanowy Szczyt, 1903 — Pośrednia Turnia, 1904, Kaczy Szczyt in Mních Zadni, 1905 — Niżnie Rysy in Żabi Szczyt Wyżni). Mnoge našete vrhove in stolpe je krstil on sam. Med najsлавnejša njegova dejanja spada zimski vzpon na Gierlach (2654 m), enega najvišjih vrhov v Tatři, visokogorska tura prvega razreda. L. 1902 — je ustanovil prvo poljsko planinsko organizacijo športne smeri. Sekcija Turystyczna Towarzystwa Tatrzańskiego.

Življenjsko literarno delo Janusza Chmielowskega je »Vodnik po Tatrach«, ki ga je izdal l. 1907 do 1912 v 4 zvezkih — prvi sodobni tatranski vodnik, ki je izšel ponovno l. 1925—1926 in ki velja še danes kot neprekosljivo delo. Po l. 1907 se Chmielowski napoti v Alpe, v Dolomite, v Vilder Kaiser, v Zapadne Alpe. Tudi tu je knjižil pomembna dejanja: Cima-Piccola — severna stena, Punta-Emma — severovzhodna stena (VI. ponovitev), Vajolet — glavni stolp, jugozapadne stene (II. ponovitev), Totenkichl — Nierlov kamin (V. ponovitev) in mnoge druge. Njegovi spremljevalci so bili med drugimi Giovanni B. Piaz in Guiseppa de Gasperi.

Usoda mu je omogočila, da je užival gore še v visoki starosti: v letu 1954 se je povzpел še na Swinico (2300 m) in splezal na zračni in težki (III) Kościelčev greben. Svoj poklic je opravljal do 85. leta. V zgodovini alpinističnega odkrivanja Visoke Tatře bo ime Janusza Chmielowskega za zmerom zapisano z največjimi črkami.

INOZEMCI — ČLANI NAŠIH DRUŠTEV. Znano je, da se Planinska zveza Slovenije po svojem štatusu že kar dolga leta upira vpisovanju inozemcev v članstvo naših PD oz. PZS. Med aspiranti za vpis so nekateri ljubitelji naših Alp, posebno Julijskih, ki uživajo zaradi Longstaffove in Fincheve sodbe o njih, še bolj pa zaradi Kugyjevih slavonspevov evropsko slavo vse tja do hladnih obal Kaledonije in Irske. Kadar to stvar obravnavamo, po navadi kdo navede, da PSH glede tega ni tako ozkosrčen. Ali je res ali ni res, je težko reči. Za društvo PS BiH po imenu »Bjelasnica«, ki ima svoj sedež v Sarajevu, pa beremo v Münchenski reviji »Alpinismus« (8/1968), da je med svoje člane vpisalo Dietricha Cukrowskega, 42-letnega Nemca, ki je bil po vojni trgovec s starimi avtomobili in letali, nakar se je izselil v Kanado, se vrnil in nastanil v Nürnbergu, nato pa v Pressigu. Od februarja 1967 je sedemkrat obiskal Dinarsko gorstvo (Küstenberge). Sarajevska milica za nadzor nad tujci (Fremdenpolizei, odkod ta naziv nam ni jasno. Op. ur.) je sredi l. 1968 opazila tega svetlolasega nemškega iskalca »deviške« zemlje, piše revija, češ da s preveliko kamero pohajkuje po gorah Bosne in Hercegovine. Petkrat je bil klican na zasliševanje, ki je trajalo po dve uri; ni zadovoljstva ugotovitev, da je član PD Bjelasnica in dober znanec sarajevskih plezalcev. Osumljen je bil, da je tudi ogleduh (agent, špijon) CIA (Central Intelligence Agency), ameriške svetovne tajne policije oz. agenture. Končno je dobil sredi l. 1968 potrdilo, da je bil sum neupravičen. — Naj že bo kakorkoli glede vpisa, zasliševanja in potrdila! Le tisto se za nas res slabo sliši, da je naš dinarski gorski svet tako slabo odkrit, da čaka na »erschlies-serje« takega profila, kot ga je očrtal Alpinismus. Imamo akademije znanosti z geografskimi razredi, imamo geografske in geološke in druge inštitute, na desetine alpinistov in planincev

znanstvenikov, ki lahko raziskujejo in odkrivajo našo ožjo domovino, gotovo tudi nekaj dobrih fotistov, ki bi »odkrivateljske« odprave lahko spremljali in posneli vse, kar bi se jim zdelo vredno in potrebno. Če je res toliko zaželene deviške zemlje (Neuland) pri nas, potem bi bilo že bolj prav, da PSJ sporazumno z znanstvenimi inštituti organizira intenzivno raziskovanje domačega »neulanda«, namesto da bi skušali dohiteti na drugih kontinentih vlak, ki je že davno odpeljal, vsaj kar se tiče prve in druge faze odkrivanja visokih gorstev. Verjetno pa s tem »neulandom« res nekaj ni v redu.

VELIKA OBLETNICA je šla zelo tiho mimo nas, preveč je velikih in hrupnih dogodkov. 29. maja letos je poteklo 15 let, kar sta na Čomolungmo (Everest) stopila Edward Hillary in Tensing Norkay.

GASTON RÉBUFFAT, v prvih petnajstih letih po vojni eden največjih svetovnih asov alpinizma, je izdal knjigo »Gorski vodnik pripoveduje«. Pisana je v obliki dialoga oziroma interviewa. Na vprašanje, ali plezalec v steni vselej izziva smrt, odgovarja Rébuffat: »Sploh ne! Planinstvo ni lahkomišelna igra z življenjem. Človek si mora biti na jasnem, kaj je življenje in kaj smrt. Spopasti se s težavo in jo premagati, je nekaj zdravega in moškega. Strah pred morebitno nevarnostjo je nespametna, bolestan in učinkuje kot strup. — V svojem poklicu sem kot vodnik moral tudi tvegati, nikoli pa nisem brez glave iskal nevarnosti.« Na vprašanje, kakšne lastnosti mora imeti dober alpinist, je Rébuffat nadaljeval: »Imeti mora,

kar se telesa tiče, predvsem poseben občutek za ravnavesje. Zagnesti se mora predvsem na noge, ne toliko na roke. Še važneje je duševno ravnavesje, to je ključ za bistvo alpinizma. Vsi, ki so me učili plezanja, so mi govorili: Plezaj z glavo! Premisli, kaj hočeš in kaj zmoreš! S tega stališča je alpinizem stvar vesti. Drugi nauk: Le nekoliko preveč je že mnogo preveč!«

Eno od vprašanj se je glasilo, kakšen smisel je v »osvajanju« gora. Rébuffat je odgovoril: »Osvajanje gora nima nobenega ekonomskega smisla, visoke gore so ustvarjene človeku v veselje, v veselje nad preprostimi naravnimi stvarmi: nad ognjem, ki liže drva, nad dolino, ki se stiska med gorami, občutjem, ki je polno miru in molka, nad nebom, ki je pretkano z zvezdami... Človek je srečen, da je. Če pomislim na svoje prve ture, vidim, da so si v tem vse enake. V Alpah in v Himalaji isto mogočno doživetje.«

LUDVIG PURTSCHELLER, po rodu Korošec, je eden najbolj znanih avstrijskih alpinistov iz pionirske dobe pred prvo svetovno vojno. Znan je tudi kot planinski publicist tehtne in vznesene besede o gorah in njegovih dolinah. Desetletja, burna desetletja so pretekla in potrdila njegovo ugotovitev, da Alpe postajajo velik cilj za oddih modernemu evropskemu svetu. »Gore dvigajo,« pravi Purtscheller, »duha k višjim, neumrljivim vrednotam, poučujejo in vzgajajo mladega človeka, pomirjajo zrele ljudi, jih tolažijo in oživljajo. Alpinizem nam daje več kot modrost in vse zaklade sveta, zdravje in veselje do življenja, moč in telesno prerojenje, ljubezen do narave in do človeštva, vztrajnost in duhovno moč v boju s težavami.« Teorija? Nejeverni Tomaž bo odkimal. Naj poskusi, pa bo videl, da za vsakogar po svoje drži, kar je povedal telovadni učitelj iz sosedne Koroške, nesporna avtoriteta avstrijskega in evropskega alpinizma.

DR. KARL V. KRAUS, alpinist iz kroga znanih nemških plezalcev, kakor so bili Willo Welzenbach, Leo Maduschka, Allwein, Paul Bauer, Brenner, Fendt, je februarja 1968 umrl v Dresdenu v 63.

Ne pozabite naročiti knjigo »Srečanja z gorami«.

letu. Rodil se je v Pragi, kjer je služboval njegov oče, univerzitetni profesor germanist, ki se je po sinovem rojstvu preselil v München, središče nemškega alpinizma. Karl je zelo zgodaj začel gojiti zimsko in letno alpinistiko. Največje uspehe je dosegel med 1920–1930. Po vojni se je iz Münchena preselil v Dresden in tu preživel zadnjih deset let življenja. Tu je redno zahajal v Elbsandsteingebirge. V Dresdenu je podoživljal svoje vzpone, ki jih je znal sijajno opisovati in jih oživljati z anekdotami. Vendar ga niso mogli pripraviti, da bi kaj zapisal ali vsaj skiciral. S Paulom Bauerjem je opravil 7. ponovitev grebena Peuterey, še danes upoštevano »grande course« v Alpah, takrat pa je bila ena najtežjih tur sploh. Kot druga naveza je ponovil severno steno Dent d'Hérens v Valiških Alpah. Z Bauerjem je bil l. 1930 na Kangčendzöngi, nato na Nanga Parbatu. V domačih gorah je prvi pozimi preplezal zapadno steno Totenkirchla. Ni mu bilo posebej za to, da bi se zapisalo njegovo ime med avtorje prvenstvenih smeri, vendar je veljal za enega najboljših alpinistov svoje dobe. Bil je izredno previden, doživel ni nobenega padca, ni ga zadel kamen, ne jemal plaz. Kot zdravnik je močno posegel v reševalno službo. Sodeloval je pri več kot sto reševalnih akcijah. Rešil je v 30 letih tega stoletja dva mladeniča iz vzhodne stene Watzmanna in pri tem s svojo ekipo tvegale več bivakov v steni. Vse čas jih je moril snežni vihar, grozili so plazovi, bilo je najtežje, kar je storil v gorah, tako je izjavljal v Dresdenu zadnja leta svojega življenja. — Vsekakor zanimivo, polno življenje. Vzel ga je možganski rak.

JACK LONDON je ena največjih literarnih osebnosti, znan vsemu svetu. Po svoje mu je postavilo spomenik tudi mesto Jagodnoje v okraju Magadan v SZ, ki je imenovalo svoj planinski klub po velikem ameriškem romanopiscu. Kraj leži ob jezeru, ki so ga tudi imenovali po Londonu. V kratkem času je to jezero razneslo glas Jagodnega po vsej veliki SZ, tako da prihajajo sem na letovanje celo Moskvičani. Imajo močno alpinistično skupino, ki je l. 1967 plezala v Kavkazu in nato peš odšla do Batuma, ves čas ob

morju. Druga skupina je bila na Bajkalskem jezeru in tu jeseni že ob novem snegu s čolni prebrodarila od Osetrova do Bodaiba. Vzhodnosibirske reke so baje prekrasne, večji del še prvobitne, brez zajezev, teko skozi nedotaknjeno tajgo, tako da je vožnja po njih za ljubitelje narave enkratno doživetje.

KARL MARX, katerega 150-letnico rojstva smo slavili maja 1968, se je zelo rad vedril v prosti naravi. Čeprav je imel zelo malo časa, je nedeljo rad porabil za družinski izlet. Ko je živel kot emigrant v Londonu, je hodil ob nedeljah na Hampstead Heath. Prijatelj Wilhelm Liebknecht, ki je bil na tak izlet večkrat povabljen, je zapisal, da se je Marx na izletu rad krepko razigrail, metal kamen, telovadil, tekal, tekmoval in bil pri tem neutrujen. Pri počitku so debatirali in brali časopise, nazaj grede pa so zapeli.

SEVEROVZHODNI ČITRAL bi bil cilj graške ekspedicije v Visoki ali Vzhodni Hindukuš l. 1967. Ker je letos tudi leto slovenskega Hindukuša, poslušajmo, kaj nam o tej odpravi naših sosedov pripoveduje poleg Diembergerja najboljši avstrijski poznavalec Hindukuša Gruber. Od l. 1963 so »padali« vrhovi od zapada proti vzhodu: l. 1963 Nosak, 1964 Sakharier, Udren Zom in Nadir Šah, l. 1965 Buni Zom, 1966 Akker Czioch. Vendar Gradčani niso to pot izbrali visokega cilja. Bolj jim je šlo za raziskovalno dejavnost. Hoteli so spoznati deželo, preiskati pa tudi alpinistične možnosti severovzhodno od Uzhnu Golsa od sedla Šah-Jinali v dolini Yarkhun. Gruber je hotel priti še iz Iškavarca preko Karumba v Gilgit. S tem je hotel dobiti pregled nad vsem Čitralom in spoznati razliko v naravi in kulturi, dežele med Hindukušem in Čitralom. Vendar mu policija kljub dovoljenju tega ni dovolila. Kot nadomestni cilj so določili ledenik Kotgaz. Ekspedicijo je omogočilo ministrstvo za prosveto, trgovino, obrt in industrijo, podprlo jo je mesto Graz, Osterr. Alpenclub in privatniki. Udeleženci so bili le trije: ing. L. Letner, Gruberjeva žena, ki je to pot že tretjič spremljala moža v Hindukuš, in Gruber sam. Četrtri je bil tolmač Babu, ki je

Gruberja spremljal že od l. 1963 in skrbel obenem za transport. Rabili so štiri osle ali deset nosačev za pet tednov. Opremo so imeli zapadno alpsko, okomatani so bili s fotoaparati in filmskimi kamerami, poskrbeti pa so morali vsaj delno tudi za opremo in hrano nosačev. Na poti so bili od konca julija do 10. septembra, ker je ta čas ugoden za preskrbo iz dežele same, ker je riževa žetev že končana in je zato manj moskitov. Kljub temu svetuje Gruber, da se v Hindukuš vzame vsaj en šotor z mrežo zoپر moskite. Tudi snežne razmere so v tem času še znosne. Kasneje sneg zaradi hude vročine gnije, zjutraj nagaja požled, v nižjih legah pa narasli potoki in reke. Za Hindukuš je najugodnejši čas aprila, maja, septembra in oktobra. Aprila in maja ženejo živino na planšarije, za meso tedaj ni težko.

Tudi to pot so se v Pakistan zapeljali z VW-busom. Spet so naleteli na nove asfaltne ceste v Iranu, Afganistanu pa je danes že možno prevoziti brez prahu. Vsega skupaj so prevozili komaj 800 km po makadamu, toda tudi na teh odsekih se že cmari asfaltna smola. Njihova pot je povezala Ankaro, Črno morje, Erzurum, Tebris, Teheran, Gorgan, Mezed, Heret, Kandahar, Kabul in Pešavar. Od tu so nameravali leteti v Čitral, pa so se zaradi gostih oblakov skesali, in zato krenili preko prelaza Lavarai do Dira z VW, od Dira do Čitrala pa so najeli jepee. Na obe strani prelaza Lavarai drži cesta, po njej prevažajo čitralski les, žito iz Panjaba, sol in Salt Range, nazaj pa se vračajo s čajem, bencinom in petrolejem. V Diru se dobro pozna, da je Nepal zaprt. V Čitralu je vedno več alpinistov iz vsega sveta. L. 1967 je bilo tu 20 ekspedicij: angleške, ameriške, nemške, avstrijske, pakistanske, češke in japonske. Vse to se pozna tudi pri cenah, ki skačejo, ker nekatere ekspedicije plačajo, kolikor se zahteva, ne glede na uradne cene, ki za jeep od Dira do Čitrala znaša 150 rupij, za nazaj še 100, od Čitrala do Maroi 120, kar je za 22 milj zelo visoka cena. Cesta pa je res ozka in nevarna. Za konje in osle so plačali 1 rupijo za dve milj in še 4 rupije za noč. Nosači stanejo 5 do 10 rupij za en

dan, če gre za višino do 4000 metrov. Bolje je zmešetariti ceno na čez kakor na dan.

Zato je zelo važno, da odprava pozna razdalje, če noče preplačevati, kar pri večjem številu nosačev znese lepo vsoto. Tudi ni dobro, če takoj postaviš ceno. Bolje je en dan počakati pa poiskati nosače v sosedni vasi, kar je vselej mogoče. L. 1967 so Japonci za Uzhnu Gol plačali 65 rupij za nosača, ki je bil l. 1966 še zadovoljen s 25. Če bo šlo tako naprej, bodo revnejše ekspedicije v Hindukuš kmalu »oplele«. Znižati ceno je zelo težko.

Za potovanje po dolinah priporoča Gruber jutranje ure, v vročih urah je bolje počivati. Tropski klobuk je skoraj nujen, sandale v dolini boljše od kvetrovcev.

Posebno lepa je panorama med Vidinkotom in Sostom. Dolina Yarkkun deli Hindukuš od Hinduraja. Hinduraj ima na tem odseku več vrhov nad 6000 metrov, eden seže celo do 6800 metrov. Tudi ledeniki so v Hinduraju daljši kot v Hindukušu. Na tem odseku je devet ledenikov, ki se stekajo proti Yarkhunu: Madit, Rišt, Setor, Ponarilio, Kotalkaš, Kojo, Pečus, Catiboj in Darkot. Tako imenuje te ledenike karta Quarter-Inch. Schomberg pa trdi, da ime Darkot ni pravo, ampak da se ta ledenik imenuje pa vasi Cigar ali Cikar. Do prvih štirih ledenikov je možno priti samo po levem bregu reke, do naslednjih pet pa le, če preko mostu pri Vidinkotu stopiš na desni breg. Bodisi da prideš iz Vidinkota bodisi iz Darkota, moraš prečiti ledenik Catiboj, da dosežeš naselje Pečus (sedem hiš) in ledenik, ki leži zapadno od tu. Za vzpon vzhodno od ledenikov in Panorilio bo težko za nosače, ker so večja naselja predaleč. Ob žetvi skoraj ni možno računati nanje.

Med ledenikoma Madod (ali Madit) in Catiboj so trije obiska vredni vrhovi: Kojo Zom (6812 m), Thui II (6662 m) in Thui I (6524 metrov). Zadnji stoji med ledenikoma Rišt in Setor. Vrh Thui ima ime po prelazu ledenika, vendar je Thui II tako daleč od obeh, da mu to ime skoraj ne pripada več.

V območju ledenikov Darkot, Catiboj, Pečus in Kojo je najimenitnejša gora Kojo Zom (6112 m).

Ima 2000 visoko severno steno nad ledenikoma istega imena. Skoraj enako mogočna stena je zapadna nad ledenikom Kotalkaš. Najlažji dostop je z ledenika Pečus, ki se tudi steka v dolino Yarkhun. Zanimivo je, da tukajšnji ledeniki ne usihajo, čeprav je to značilno za vse ledenike sveta. Vsaj dva do trije vrhovi so dosegljivi z ledenika Pečusa, visoki 6200 m do 6400 m. Ledenik Pečus je zelo razoran. Če vzpon ni mogoč po robovih, bo pot po njegovem trupu precej zahteven.

Zelo lepa gora je tudi 6110 m visoki Cikar Zom, glavni vršac med ledenikom istega imena in Catibojem. Proti severovzhodu pada 1000 m globoko s strmimi ledenimi pobočji. Najlažji pristop bo s Catibojem.

Mogočen je tudi vrh Thui II, ki je iz Yarkhuna videti kot trapez. S severne strani bo vzpon zelo težak, verjetno mnogo lažji z ledenika Kotalkaš.

Glede karte Quarter-Inch pravi Gruber, da ima nekaj napak v območju Tirič-Mira, posebno pri višinah. Na karti z zmanjšanim merilom (1:253 440) je napak manj. Kartografi, ki so delali to karto, so oblezli marsikakšno koto. Zato bo moral biti previden, kdor si bo hotel zapisati »prvi vzpon«. Gruber se zahvaljuje Royal Geographical Society v Londonu za naklonjenost, ki jo je izkazala s kartami in arhivom.

Thui I (6524 m) med ledenikom Rišt in Setor je prav tako izrazit vrh. Vzpon nanj z nobene strani ne bo lahek. Potrebna bo močna ekspedicija in precej opreme, posebno pritrjenih vrvi. Po Gruberjevemu mnenju je vreden naporov, saj je najlepša osamljena gora v Hindukušu in Hinduraju. Med Šotom in Vidinkotom je poleg teh najvišjih vrhov še cela vrsta hvaležnih ciljev posebno za manjše, žepne odprave in take, ki nimajo prepolnih mošenj in bisag.

Na povratku se je Gruberju pripetila precejšnja nesreča. Jeep se je zvrnil v deroč potok, Gruberjeva žena in tolmač sta bila težje ranjena. Transport obeh je do zdravnika trajal poldrugi dan, kar je bilo hudo zanj in spremeljevalce. Oblasti so šle zelo na roko. Nemška Lufthansa je transport iz Karačija odlično opravila.

Gruber konča: Kljub vsemu bova

z ženo kmalu spet poročala v čitralse gore.

TRETTJA ZIMSKA PONOVITEV smeri Modec-Režek v Mali Rinki je pripadla vzhodnonemškim plezalcem. Motiv iz smeri, posnel ga je Karl Däweritz, naš dobri znanec, je prinesel ovitek glasila »Der Tourist«, ki ga izdaja DWBV (Deutsche Wanderer und Bergsteiger-Verband) v Dresdenu. Na zadnji strani ovitka pa stoji Böhmov posnetek grebena proti Kranjski Rinki. Oba posnetka sta mojstrska in kažeta, da so tudi pri nas možni senzacionalni visokogorski posnetki. Kakor znano so bili vzhodnonemški plezalci v Grintovcih od 4. marca do 25. marca 1968 in sicer državno moštvo pod vodstvom Karla Däweritza: Werner Böhme, Heinz Heine, Helfried Hering, Wolfgang Kirchner, Dieter Rülker, Werner Rump, Hermann Potyka in dr. Heinz Passehr. Iz njihovih poročil posnemamo: Za zimske vzpone so Kamniške Alpe zelo pripravne, posebno s savinjske strani, kjer je Frischaufov dom imenitno izhodišče. V smer Modec-Režek so šli Däweritz, Kirchner, Potyka in Hering. Vstopili so v lepem vremenu in upali, da bodo z nočjo zunaj stene. Pa ni šlo brez bivaka. Zjutraj ob štirih je zapadel še nov sneg in tako so naslednji dan komaj opoldne dosegli vrh. Stena je visoka 350 m, poleti III—IV, zimsko so ocenili s V. Plezali so 13 ur, 10. in 11. 3. 1968.

Preplezali so tudi vzhodni stebel Štajerske Rinke in tako zabeležili drugo zimsko ponovitev. Težavnost ista kot v Rinki. Višina stene 900 m, 23 raztežajev, plezali so 11 ur, temperatura — 50°C (verjetno gre za tiskovno pomoto).

UMETNI SATELITI imajo tudi za planince praktičen pomen. To ne velja za pasivne satelite, ki opravljajo znanstvene naloge, pač pa za vremenske satelite tipa Tiros, Essa in Nimbus. Vsak resen planinec mora računati z vremeno. Za dobre vremenske prognoze je važen pregled nad velikimi zemeljskimi površinami, ki je možen samo iz vesolja iz višine več 100 km. Iz take višine lahko opazimo struje in smeri vetra ter področja visokega in nizkega pritiska. Satelit Essa in Nimbus fotografirata velike dele našega planeta, na razpolago je

že milijon posnetkov o oblakih nad zemljo, vremenska služba pa hiti, da bi to dragoceno gradivo valorizirala. En sam oblak se lahko razteza 50 do 100 km daleč, fotografija take oblačne mase je za vremensko prognozo izredno pomembna. Podaljšanje prognoze pa je posebno v Alpah zelo važno, posebno pred turami, ki so od vremena še posebej odvisne.

NAUK O ALPINIZMU je v svoj učni načrt prevzela univerza v Salzburgu in to obravnava pravnih problemov, ki se pojavljajo v alpinizmu in smučarstvu. Akademski senat je to sklenil zaradi vedno večje aktualnosti te problematike. Predavanja je prevzel dr. Eduard Rabofsky, ki je s tega področja objavil že več del in je pri sodnji priznan kot strokovnjak za pravno problematiko gorskih nesreč. Poleg univerze v Salzburgu je taka predavanja še prej uvedla univerza v Grenoble.

SNEŽNI LEOPARD bo častni naslov, ki ga bodo v SZ dali tistim alpinistom, ki bodo stopili na vse štiri sedemtisočake SZ (Pik Lenin, Pik Komunizma, Pik Korževeške, Pik Pobeda). Doslej so to storili Kuzmin, Ivanov, Božukov in Klecko. Značke še ni, vendar bo v kratkem sprejeta. Snežni leopard je po srednjeazijskih legendah poosebljena vztrajnost, previdnost in pogum. Po silnih snežnih strminah se vzpenja, kot bi imel dereze, previdno in zanesljivo, zanj nepremišljenega koraka ni. O znački poroča Henry Loevenstein iz Joškar — Ole.

O NEVARNOSTI PLAZOV so v Avstriji prišli do novih spoznanj z raziskavo posameznih nesreč. Opustili so juridično vprašanje, kdo je kriv, in so se raje vprašali po dejanskih vzrokih smrti v plaz. Trdijo, da je pri 80 % vseh nesreč krivo smrti nervozno ravnanje prizadetih. Ta nervoznost ima svojo zvezo z neznanjem, z nevednostjo. (To ni novo spoznanje. Manj se je poudarjala vroča zveza, op. ur.) To pa kljub temu, da se večina mladih ljudi zelo zanima za problem plazov. Vzrok nesreč bo torej v tem, ker so priprave, ki bi te mlade ljudi informirale, nezadostne. Avstrijska planinska družba si sicer prizadeva, da bi

pomagala, vendar po tako starih metodah, da bi bile morade v čast lavinologom izpred 100 let (npr. J. G. Hohlu l. 1849). Sicer vegetira v Avstriji raziskovalna postaja v Obergurglu, vendar dela brez zadostnega gradiva. Avstrijska lavinologija in lavinologija močno zaostajata za drugimi znanostmi v Avstriji, domovini moderne smučarije. Avstrijo so prekosili lavinologi v ZDA, Japonci, ZS, Poljaki in celo Avstralci.

Že pred 30 in več leti so lavinologi razvili metodo, s katero so ugotavljali kvaliteto snega in po njej, kje je hoja varna, kje pa preži plaz. Vendar je snežni profil po tej metodi ugotovljen le, če so snežne plasti dobro vidne. Zato ni kaj prida uporabna, čeprav ji tudi danes nobeden ne odreka zanesljivosti. Pa kaj, ko ni praktična, ko ni »trottsicher«, kakor pravijo Nemci. V ZDA in na Japonskem so se vrgli prav na to, kako se snežni kristali vežejo, kako so si med seboj, kako se spreminjajo, kadar pridejo različne vrste snega in snežnih kristalov v stik.

Pred dvema letoma smo poročali o velikem raziskovalnem centru za lavinologijo na Japonskem, kjer so zgradili največjo poskusno plazovito strmino (pregibno). Tamkajšnji poskusi in ugotovitve so terjale revizijo dosedanjih pojmov o masikakšnem lavinskem vprašanju, o kategorizaciji plazov, o tipih plazov, o vplivu temperature i. p. Treba je mnogo raziskovalnega duha, volje do dela in tudi sredstev, da se skozi »gore snega« lavinolog prerije do »žarka nove luči«, znanstvene resnice o plazju. Kdor je kaj imel opraviti s plazovi, bo priznal, da so imeli tisti lavinologi, ki so že pred nekaj leti zdihovali: Ignoramus et ignorabimus (po Dubois-Reymond), popolnoma prav. Kdor je mnogo hodil pozimi v gore, pa tudi ve, kako malo nauči človeka izkušnja. Plaz pride — čez leta — tam, kjer si deset let hodil — žvižgaje z rokami v žepu — kakor da plazov sploh ni na svetu. Ni čuda, če je reševalna služba doslej zabeležila tako malo uspehov.

OKROGLA MIZA V TRENTU je l. 1966 obravnavala problem »tehnik in svobode alpinista«. O tem smo natančno poročali konec l.

1966 tudi v našem glasilu. Marca 1968 pa je italijansko glasilo objavilo vse diskusije po stenografskem zapisniku, med drugim tudi diskusijo dr. ing. Franceta Avčina, ki smo jo objavili tudi mi. Italijanska redakcija ugotavlja, da je okrogla miza na festivalu v Trentu spet pokazala, da planinci »govorimo vsi isti jezik z enako prostodušnostjo«. Redakcija ni popravljala ničesar, niti oblikovno niti vsebinsko.

MLADINA UIAA se je, kakor znano, julija 1967 zbrala na Vršču, odkoder je naslednji dan po jubilejni poti odšla na Poganičnikov dom in dalje proti Bohinju. O tem obširno poroča tudi glasilo CAI Rivista Mensile 1968/2, kritično oceni program tedna, na koncu pa naše zgledno gostoljubje in prijateljsko vzdušje, ki je prevevalo zbrano mladino brez ozira na svetovni nazor in družbeno-politični sistem.

DR. THEODOR KÖRNER, ugledni avstrijski socialni demokrat svetovnega imena, je bil tudi velik planinec in pobornik planinstva v okviru socialnodemokratskih prijateljev narave (NF, Naturfreunde, les amis de la nature). Avstrijski NF so mu med drugim postavili lep spomenik tudi v gorah z »Domom dr. Th. Körnerja« (Dr. Theodor Körner — Haus) na Tauernpasshöhe (Obertauern pri Radstadtu) v višini 1807 m. Dom ima moderen komfort, za člane znižan penzion (78 S, torej zmerno tudi za naše pojme). Odprt je od 1. junija do 30. septembra in od 1. decembra do 30. aprila. Je le 15 minut oddaljen od postaje na Tauernpasshöhe, sredi planinske flore in favne, posebno mnogo je tu okoli svizcev.

260 ŠPORTNIH ZVEZ so konec leta našli v Romuniji. Imajo federacijo za turizem in alpinizem, ki vsako leto prireja tekme, med drugim tudi mednarodno tekmovanje za »Cupa Rumaniei«. Letos je bilo to tekmovanje sredi avgusta, udeležba je možna samo na povabilo zveze. Zveza izdaja svoj bilten »Sport si Tehnica«, ki propagira med drugim orientacijski sport in planinstvo. Orientacijski tek so v Romuniji začeli gojiti l. 1967.

Telefon: Radeče 81-950, 81-951
Tekoči račun pri NB Laško 5071-601-1030
Brzjavni: Papirnica Radeče
Železniška postaja: Zidani most

PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov, specialne papirje, surovi heliografski in foto papir, paus papir, kartografski, specialni risalni »Radeče«, papirje za filtre itd.

**Tovarna dokumentnega
in kartnega papirja
Radeče pri Zidanem mostu**

IZDELUJE:

vse vrste kartic za luknjanje v standardni velikosti in tisku.

**PO ŽELJI IZDELUJE KARTICE V POSEBNEM TISKU
V RDEČI, MODRI ALI SIVI BARVI**

NE HODI DOMOV BREZ

import - export
LJUBLJANA

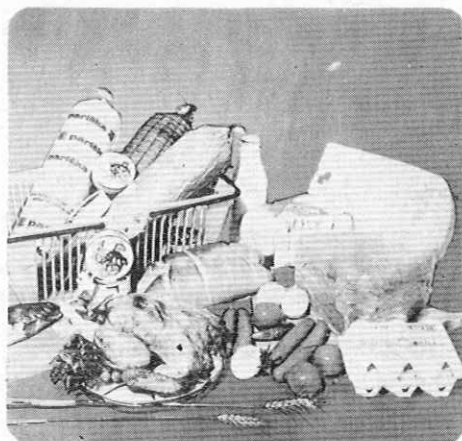
Koteks Tobus

odkupi vse vrste kož, tudi divjadi!

Obiščite našo trgovino visoke mode
»BOUTIQUE«

v poslovni stavbi Miklošičeva c. 5

AGROKOMBINAT EMONA LJUBLJANA

**vse za
vsakogar**

TOVARNA BARV IN LAKOV

Color

MEDVODE

- dobavlja najboljša premazna sredstva za vse panoge industrije.
- Nudi široko izbiro lakov in emajlov za potrebe mornarice, industrije voznega parka (kolesa, motorje, avtomobile, kamione, trolejbuse itd.), hidroenergetskih naprav železnic, finomehanike in lesne industrije, kemične industrije glede na specialne premaze, odporne proti najrazličnejšim vplivom kemikalij in visoke temperature itd.
- Proizvodnja vseh sredstev bazira na izboru najboljših klasičnih materialov in najsodobnejših surovin.
- Izvrstne antikorozivne zaščite, vzdržljivi, odporni in trdni filmi, ki uvrščajo »Color« v vrsto najsodobnejših proizvajalcev barv in lakov.

Zahtevajte prospekte, vzorce in pojasnila.